र्यौनप्रथमवयस्केदृयं० वर्त्यतेसेवियतेनिषद्योगात्रम्मीनदिन्द्रवान्नः मनोवयौमा
नवः मानवचनकाम्यामितिनिर्देशांतत्वेकन्मानवकोपि॥ ॥ त्रयंयूनिवयसियोर
नेतिद्वनिवयस्थः० वयःपक्तिंतिवाव्यादौवयोयौवनमात्रकइतिविश्वः ननितिक्रो
मारः० कृहृत्रृभ्योउन्ननुणाः० योनिमिश्रीभवतिस्त्रियौयुवशी त्यादिनाकनिप्रत्यु
वा॥ ६॥ वृद्धः० प्रगतेवयोयौवनमस्यप्रवयाः निष्ठीतिविषयाधारत्वित्स्थे
विनादयस्वेतिनिपातनान्तिवचुगागमश्चहस्वत्वेवस्थविरः वर्द्धतेस्मवृधः
नः० वृद्धः० एवंज्याधानोजीनः० ज्यधानोजीर्णः० जीर्जतेनन्नजनन॥ त्रयमतिवृद्धश्र
तिशयेनवृद्धोवयीयान्वृद्धस्ययसुर प्रियस्थिरस्फिरोरुबहुलगुरुवृद्धबृहन्मा
त्राद्यस्यस्फवर्हिगवर्षीयाक्षिवृन्दारानितिवृद्धस्यवर्षभावः वयीयान्वृद्धा
स्थाविशेषेनयोगादृशमी० वृद्धस्यनिज्यादेशोज्यायान॥ त्रयज्येष्ठश्चानारि पूर्व
स्मिन्जानः पूर्वजः० अग्रजातोइत्यर्थेठञौवेतिछः० अग्रीयोऽग्रजः सुगए॥ कनि
ष्ठ जवन्यपश्चात्तकालेजातोजवन्यजः० अतिशयेनयुवाकनिष्ठः युवाल्पयोः

नन्यनरमितीवनकनादेशः षष्ठ्यैयविषःयवीयान् दुर्निन्दितवत्समस्यदुर्वचः छो
छेदनेक्तःछान्तःत्रयंवत्सरीनप्रशस्तेवत्सयोगाद्वत्सवान् मौससुपविनमस्या
क्तिमोसत्वःश्रैसत्वइत्यत्र वसीसाम्योकामवत्सइति नरूपिवत्सकुक्षो तुदा
दिभ्यइत्जीतीवत्तुदिलः उनितुदिकः इनित्तुदीवत्हलकुक्षिःसुगः पिचिंड
मुदानासिशयेषिछादित्वादित्वत्पिचिंडिलः त्रयंनतनासिके अवनानासि
कायस्यनतेनासिकायाःसंज्ञायां दीर्घत्वंलोपश्चज्वटवः तुडश्वस्यानित्यत्वान्नतेना
दीर्घादिसिद्धिः प्रशस्तकेशरानि केशादोन्यतरस्यामितिरः शवःपक्षेइनिद
ग्रो केशिकः केशी इयंजनत्रत्वर्मणुतेपामादित्वान्नः रत्निन तुदिवलिवट
र्भः रत्निभः इनिर्गोन्यूनाधिकाङ्गे विकलमङ्गमस्यविकलांगः अपरूपेगच्छ
तिगमेर्डमत्ताइः नैतुक्तेऽत्वेअपोगराऽः श्रकान्तोपूपोगौऽः खर्वत्रयं खव
र्वानि पुनःस्त्रीप्रमानान्यूननीगच्छनि खर्वगतो खर्वः हस्यतेमाखर्वीसंश
यनेरसशदेउव्वादयस्वेनिवः हस्वः वामयतिप्राप्नुयात्तस्यून्नतामुञ्चनि नैपा

दिनातैयुवामनः खर्वत्रनासिकेहृयं खरखुराभ्योनस्वक्तव्यः खरणाः अग्रा
सिकायाभितिनस्यादेशेखरणासः गतनासिकेविगः वेर्नोविक्तव्यमितिगः वि
पिटेनासिकेहृयं खुतनौः खुरणासःपूर्ववत्नाठयस्यनित्यंजानुनेर्म्यमहदंतरेपुग
नेपरिणाहेत्वस्तनेपृक्षः संहतेजानुनीयस्यससंहृःपसंप्रीजानुनोशुः वीर्यरे
हृयं सुनिशक्तिहीनः श्लथतिस्तोतुंअंतनात्मनिप्रेरयतिइलपेरणेअवश्यःडव्व
योनमेहृःएडः वध्यतेहिनसत्वाभावात्पीयतेरश्मिरः वाहुभ्यांलतिवीत्यादिने
खर्वः कुत्सितोहृयं कुजयतिउक्तमार्जवमस्यकुब्जः वोशकैधादिः गडसेवनेगा
हत्यात् भस्सइत्यादिनाऽः गडुः नघोगात्सिद्धादित्वात्खर्वः कुत्सितेकुगे
हिनःकुत्सितोऽस्यकुकवः कुत्सितंतनेहिनत्वेनशद्यतेहृगुपधात्किः कुत्सितः अल्पतनो
वामनादोस्यश्यते एषांपीडिदृशायइतिनियातनात्साधुः वैगौश्रीणाः सुधा
नोहृद्भ्रादयश्वेतिनः पतनिजीवनार्थस्तोनि पनेकुत्सितेवोहलकात्पनेनुप्रत्य
येगुणागमश्वपङ्गुः मुंडिनजनमुण्डः मुंडिमाजनेपवाचरा हृयंडनशीलस्या

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

ते स्वस्तेभजमानेवाहुल्यकारिनस्वलिरः केमद्भिक्लोत्यक्तिरा चमनद्वारेनसम
प्यक्तुकिकैकनः॥ ६ ॥ द्वेघोडे खोऽनिगनिश्चितिहनोमस्तिखोडः खजिगनिवैक
त्यस्वस्कुः॥ ७ ॥ जरावेनास्त्रिषु जरासङ्कादस्त्रेयोक्तासेत्रिषु॥ ८ ॥ निखाइनिखा
ते जस्तनियेन्मनश्चारभ्यसंहनोभस्तनि कुयेतुस्वस्वाहुल्यकारतोपुस्वस्वजङ्घेः
कालस्वकालकः अपिसर्वतःस्वस्तेमयति अपेअकारस्तोपे अन्यस्मोपीति
विधिपिशुः निस्वस्तनिस्वकः स्वार्थेकन्॥ ९ ॥ अरोगीनविद्यते आमयस्यानो
मये अर्शआदेस्समासः अरोगस्यभावआरोग्ये॥ १० ॥ कुप्रतिक्रियाविकित्साकि
न्तिरासेरोगापनयनेच गुणिजकिङ्यःसन्॥ ११ ॥ एवकौषधे भिषजोरघस्ये
रभैषजैश्चश्वेवजानाविद्यश्चौषधं नास्तिगदोऽस्मादगदः जस्तनिरोगा
नजाङ्गः कृपावाजीमित्यादिनाउत्॥ १२ ॥ सप्तकंरोगमाहुर्जनिदहैतुरुक्तमिदाचार्ज
नाऽपनापयन्तिदेहमनसोऽपेनापः उजनिहेतुरोगः परंतुजेविशस्यशोव
र विविधंआधिर्वीधिः गदनिव्यनिव्यथागदः आसमंतान्निनास्तिहिनस्तिव

गाघवृच्छ्रामयः०रुयनोगेस्तिनोतिव्हिन्स्वेवनवन्दयश्यन्तिनियन्तपूनाय
मनिनयन्स्मा॥ ४ ॥ स्तुतिपीडनयोगेप्रनिपूर्वस्पैडोऽवप्रतिश्पायः अपिहितानासिका
नेन श्वितसः अन्योपेश्वन्योन्योपीतिरीतेरीनसः॥ ५ ॥ उक्तुशरेकिरक्तुन्नत्र
त्ययेक्तौ मदोरप्तस्वरः॥ ६ ॥ दृश्यकाशरोगेस्तौतिशदायतेस्तिनोऽथुवस्वेयुः
कासश्चरक्तुस्सायां कास्यतेभावेवन्कासः नालब्धोपि॥ ७ ॥ त्रयशोथे शोथयतिचे
क्तस्थस्यफेः शोथः अथुवस्वयुः थूथारयखेतिनिपात्तनात् शोथइत्यर्थेशो
थः॥ ८ ॥ विपादिकाशोदयेस्फुटनेस्फोटः पापस्यस्फोटः पापस्फोटः विनुदैपघतेग
म्यनेऽनयाविपादिका नोगाख्यायीखलखहुत्वे सिहनीरितिदयं किंकृतिमते
त्तासोऽस्य नैनुन्कमन्नोपेकिन्नासि॥ ९ ॥ विधूगन्यामनिन्सिच॥ १० ॥ कडोकेछिनत्तिहि
न्तिशरीरेकुकुश्वाहुल्काडुतरत्यूडुप्रत्ययः॥ ११ ॥ पान्यस्मादात्मानेमनिनयामा
नीतः॥ १२ ॥ पिपामाआदन्तः विनुहेत्वन्तेऽनयाखलविपादिका॥ १३ ॥ कैडूयायीकैडू
यतेःकिपवल्लियन्तोपेकैडूःखर्जूर्मज्जनेऽपिनमीत्यादिनाडुःखर्जूःकैडादि

म्यौयक केऽूयाऽप्रत्ययः ह्ये विस्फोटे शिविषप्रकारेणास्फोटयति स्फुटिनविसर
णो विस्फोटः पिटतिसैरतोभवति पिटसैवाने रूनादिभ्योवुन पिटकः त्रणोव्र
णयति व्रणगौत्रविस्फुर्त्तिने अविव्रणः इत्यतिगच्छतिसुखे वाहुलकान्मक इर्म
इत्यर्तिश्रुस्नुस श्रुतः नाभीव्रणाएवस्वनाम्नाप्रसिद्धाः कुष्ठे कोऽतेशराय
न अव कोऽः गंडकाऽत्वात्कुत्सितैप्रकारेणातिषतिकुष्ठे श्वित्रावर्णो श्विद्र
इकछिद्रे ह्यमर्शनोगो दुश्चिन्हितेनामास्पदभूमिकेइत्यर्तीत्यर्शः अर्शो
व्योशुदैति असुनसुगागमश्च दैमूत्रपुनीयरोगे आनह्यतेविषुध्यतेऽनेन चक्ष
आनाहः विवर्च्चः ह्यीग्रहणी गृह्णतेऽनया ग्रसुदीर्घग्रहणी उकवासोप्रवा
हिकावेतिनुकुवाहिकाकेचित्तु नुगपिनामतेननामत्रयं केचित्तु नुगितिविश
यणं प्रवाहिकेतिनामयावत्कृतं वमने छर्द्दिमने रावुन्प्रछर्द्दिका डुवमउ
द्गिरणे वमनं वमतित्यत्रवाहुलकादिमैमथुःसुगएव व्याधिभेदोनाह विद्र
धीविड्डः रगेनत्वक्षणाःकंठं नीदयतिविड्विधं ज्वरपाकइतिप्रसिद्धं ज्वरंतापं

ज्वरयतिज्वरःप्रसिद्धं मेदयतिमूत्रयतिपचाषवमेदःसुनाम्नाप्रसिद्धं भगेवर्त
तेतिभवं भगंदरनयतिभगंदरः खविवरः हेमूत्रकृच्छ्रे आत्मानंनाति
आदत्तेत्वन्नरोगाः कंठगोनादिः अश्मरी मूत्रेकृच्छ्रंस्यात्मूत्रकृच्छ्रं विड्व्याद्यंत्ये
कमेकैकंनाम मूत्रकृच्छ्रस्यहेनाद्यौ पंचकंवैद्यं रोगहर्तृशीलमस्यनाडीव्र
णोरोगनिश्चयेगहारी एवमगदङ्कारीकानेसत्यागदस्येति समविषज्वरनिरू
पितगीतानुक्तंपि आनोक्तोपेक्षलिखत्वोपेक्षितंकविषामयीतेवेत्तिवाश्रितावै
द्यः चिकित्सेतिव्याधिप्रतीकारंकरोति गुप्तिजकिड्डाःसन्नः प्रत्ययादित्यकार
प्रत्ययेखुल्चिकित्सकः रोगमुक्तेरत्तिनस्यात्तिरत्तिर्ज्जीरनं पक्वाशयवा
ग्लिभ्योगाः वार्त्तिं नरिपतेआमयोयस्यनिनामयः कोलासुस्थासुस्नवसायु
निनियत कृत्यः उन्मूर्छोद्रोगपूर्वीव्याधेसनुपसर्गान् कुष्ठेकोनकशोफोवाई
त्यत्रक्तोनेनिपातिनः उक्तोहृत् हेव्याधितःस्त्रीरादेहं ग्लायतिस्मग्लानिःग्ला
नैरीत्यस्यग्लास्नुः सन्नरोगिणि आमयमावहतिविप्रजनकान्त्यसनरवादनेषु

ग्लाजिस्थश्रुस्नु ग्लानु

श्रीरास्किइनिप्रत्यये आमयावी विरूतो नोगेरा व्याधिनः सीजानइत्यादिनेत्र
पदुईक्वेवनौनोगाइतिवरतिः नपदुनपदुः आर्त्तिरतिआसमौताइवतेआर्त्तेरः
आमनोगेआमिपूर्वीनक्तेआभ्यामनेउच्यभ्यसत्वनसैसूधास्वनौईशीटप्रतिषे
धेपदेआभ्यानेः विवर्धिकापुन्नोदृयै पामाश्यास्ति पामादित्वान्नः पाम
नः कछाम्स्वश्वेतिनप्रत्ययेकछुरः दुनोगितिनिदानिदेहे दुर्गतिकरो
तिकरोतिइकानोकारनौपेपुप्रत्ययेदईःदईम्स्वश्वेनप्रत्ययेहुस्वःदुनेः
एकएवेफोत्रैत्यन्ये अर्शीनोगयुक्ते अर्शआद्यचि अर्शसः सानोगीस्यात
नानानीसानाम्नीकुकेनिइतिप्रत्ययेहुगागमश्च एवमनीसानयतिअनीसार
कीक्लिन्नेवकुधिक्लिन्नेवकुनःनोगात्पुमानपिक्लिन्नस्थः कुत्सादयश्च
कुधिनिपातनात्साधुक्लिन्नस्यक्तप्रत्ययेवुक्लपिवादेशः श्लेष्मपुनेश्लेष्मनः
पामादित्वान्नश्लेष्मादौपागच्चश्लेष्मनःइतिप्रत्ययेकफी एवंपुरुषादौपु

हृद्रोपतापनश्लीत्यादिनिः हृद्रनद्रूपतापद४

लु लु लु

ङौनवर्त्तिनेऽजन्युनौपाप्युपतापयोरितिनिपातनात् रहनाभौउन्नताजामि
स्यांसिक्तघोगात्सिध्यादित्वाच्चस्थैर्यिवरः नुरवेरिवटेर्भः नुदिभः। रश्मिभ
रनिकिरणासिअनघोगानकिरणासीवरसिभवः हृद्यमन्ये अरहस्युपपा
तेअवअरःनहृद्रर्शनेयस्यसोहृद्रूमूर्द्धन्यरनिरयैसिभादित्वाच्चरिमूर्द्धा
रः वाल्लोपइतिक्तप्रत्ययेचलोपश्चमूर्त्तौ इतरमूर्छिते शुक्रो शोकनिस्वौ
रज्जेइत्यादिनारक्तशुक्रंतेजयतिउद्रेजयतिलिंगंअसृजनेजः नीणातिस्वरति
नीडस्वरणेस्त्रीभ्योढेतिअसृजनुडागमश्चेनः विपूर्वादजगतिक्षेपनयोः
अस्मान्णेर्णादेश्चवीजनेनुक्तमन्योपःरीर्घत्वं यद्वाबीजननकार्य्यसन
स्कारेषुइत्यस्मात्क्विपिवीःप्रजननेजायतेऽस्माद्बीजं वीरयतिप्रजनविको
नौअवोचतवीर्य्यं हृदस्यपुरुषस्यात्मनोलिङ्गमिन्द्रियं इन्द्रियमिन्द्रियनिमेइत्या
दिनिपातनात् हृष्टेतिमिनोतिदेहरूपाजीत्यादिनाउरणोयुः अपिदहानिरो

गैवाहुनकाक्लीरिक्तः अदिक्कमिरिणावुभागुरिमनेनापेरकारत्वोपे अत्वउपसर्गो
न्तइतिनत्वे आनोन्तोपइदित्वात्काचत्वोपेपिनौ हृयैश्नेअनि रूनजनेनस्फानि
नस्यकफः नेतुक्तसत्वोपयत्वोपौ श्लिष्यतिनासादिमनिनश्लेष्म ॥ त्वविहृयै॥
त्वचतिदेहेसदणोतिक्विप्त्वचः असृग्धरतिअसृग्धरा मीसे पिशन्यवयवोभ
वतिनात्वीनुश्पिशितं नेनेतिस्नेनेन दिवसवदसृवनरसीउपचयोपचयौम
न्यतेऽनेनमनेदीदिस्वीतिसपत्ययेदीर्घत्वेमीस पच्यतेचन्दतेसोपपत्ते रूप्यतेनु
रूप्यते रूपरूपाद्यौगतो यात्रुपधायाश्चतिनेतुक्तपस्यचत्वे रूप्यै श्वासमीना
मिवतिइगुपधात्कः श्वामियै ॥ हृयैशुष्कमांसे ॥ उशैस्लक्ष्णमुत्पत्ती शुष्कंवत्नमीस
वेतिशुष्कमांसं वच्चतेसंवृतीभवतिखञ्जीपंजादिभ्यतुनास्तावित्यूरः स्त्यू
नै ॥ अईपचैतुश्चिरे तुच्यतेवर्म्मतोशिरामिः तिमिनवतीकनवुधिरं नस्रजति
त्यजतिदेहं असृक् यंकादित्वात्कुत्वे नोहितोपि नथानक्तरतीत्वात्तेनौ अस्य

अस्यतेन्द्रियतेरोगापनयनेवहुत्वमन्यत्रापीतिरक् अस्वैरुतोज्ञानेरुतजं शो
णातेस्म शोन्वरणित्योऽनोःशोणितं हन्मीसे धातोरनोकार्थत्वात्तुरुनेस्वा
त्वात्मश्यरे तुक्लीनानेनपुंसके श्रोणादिकेऽणाप्रत्यये श्रुमेमासंश्रुममासंहृ
दयंहृच्चप्रागुक्तं धातुविशेषे मेथतिस्निद्यति असृनमदः वपतिशुक्लोका
त्वात् वपा वसतीतिवसा ग्रीवायाःपश्चात्शिरा मन्यामन्यतेज्ञायतेसुख
दुःखमनया सैशायीसमजनिमज्जेत्यादिनारप् त्रयनाडीमात्रे नल्यतेवध्य
तेऽनया चरश्चरयोरभेदः नाडी गोनाडिःधमत्यग्निदीपयति श्रोनिरुहनिः
धमनिःधमनीव श्रीजेतुच्छुस्रश्वेतिशिरा फेफसइतिख्याते निलतिस्वप
तिकः स्वार्थेकरनिल्कं कुरुते रोनहृयैशाप्यचरति कुङ्गनौमनिन् क्लोम
गोदरतिख्याने मस्तमिष्यतियातिमस्तिष्कं एबोदरादिस्थगुहेश्रविगौहै
स्त्यादिमने केदतिगच्छतिएबोदरादिः किट् मल्यतेधार्यतिदोगौधमने ४

नावनम्यन्ते अञ्जेरविप्रतीयन्ते ज्ञायन्ते प्रतिपूर्वादिशाः किंकिनीकादयश्चेतिइकन् प्रतीकः अवयवोनिमित्तीभवति अक्ष्णोविनोअवयवः अपहन्यते अपवनोऽङ्गमिति निपातनात् अपवनः दशदेहकलेवेतसिद्रियतेऽपयुज्यते कलेवरं तन्युच्छेरनीत्यच्छेः एतिकालेगच्छतिरणःष्ठीनसज्ञायीवैस्रसोरितिगादेशे गात्रं उप्यतेन्नादिकमत्र विनपिवपिवक्रिजनिनमिभ्योऽस वपुः पृथिव्यादिभूतानि सैहनानिभवन्त्यत्र अधिकरणःपुटसैहननं शीर्यतिशोगादिनाऽशटशौरिप्य इष्टशरीरं वर्णनिशुक्लादिमनिनगुणाः वर्ष्म विविधोगहोज्ञानमत्र ग्रहवृन्दारत्यादिनाऽप विग्रहः वीयतेसेवीयते कलनादिरूपेणानिसवीत्यादिनाचस्य कायः दिश्यतेऽपवीयतेकालेन कर्मणाचत्र देहःमूर्त्यवयवेषुनिश्चयेनाऽनोपदिश्यतेऽपदीर्घेमूर्तिः ननोतिसामर्थ्यं कृष्टश्वरिश्रीनमिभ्यश्चतुः ननुः ॐन्जानिविन्दायीजुडतनूः पादाग्रेपदस्यान्त्रकृष्टपदमितिपादि समासः चत्वारिपादःपद्यतेगच्छतिपदनुजेत्यादिनाचस्य पादःकिरणतुरा

अस्यतेऽनेनअहिगतौवाहुलकात् त्रसइत्यादिनाभिसब्दकारः श्रोत्रिः वस्त्यनेनस्रवतीत्यस्रः वसाः हृदयमेदो वृघतेपरिवृत्यतेकुब्जवृद्धिका गुधतेनद्यन्ते गुरेरुकक्रमिकादिवाच्यत्वं गुल्मः नयोःगुल्फोवयःपादे पद्यतेगच्छतिपदनुजेत्यादिनाचस्य पादः किरणतुरा षाधनेसिच्यते अन्त्रावनकामेभूनतोःपुरीषसेवने पर्वपादयश्चेतिनिपातनात् पर्शिः पार्श्विः हेजीवायीजीवन्यतेनित्यंकोटिव्वेगतोइतियः जनन्यन्तोनन्येभ्योपीड्यडोदिवेतियडोजुकटित्वोपः जीवा अस्रंहसतमनयाअस्रजा हाकुरितिख्याते जनयतिगर्भं जनजनने जनिसनिवनिवटिभ्योतिः घ्नंतंघकरणासामार्थ्याज्जनिवध्योश्चेतिवृद्धाभावः जानुः अहेर्हीदिश्चुसि अस्थियोगाददासेदीवदित्यादिनानिपातनात् अजानूपरिभागे सेदेधातिसीदिः उपसर्गेद्योःकिः अर्यतेगम्यतेऽनेनेअनेनुश्चेतिउनुः ब्रंसीधिवृमीडसिइतिख्याते कीलतेकीलत्यावनतीकाक्षिनाक्षिकीलायी न्युनेनुन्नोरुचः बन्धनाः अथविजनिसर्गमात्रे रूयतेकुथसर्म्वनाम्नागुप्तौवोत्सर्गेगुदादय

श्वेनिनिपातनान्गुदं श्रोणानयोगोदपानः वानिवन्कनिघ्राणादिकं रूवोपेत्यादिनाऽण्
वायुः नामेनधोभागोवर्त्तिः वसश्राद्यादने सर्वासम्पत्तिन् हेकडिहडइतिख्याते
कुत्सितेश्रद्रियते कुटेवर्षावरणयोःपुंसीतिवः कटः फल्गुर्वर्म्मनदाकान्तत्वान्नोत्ति
फल्गुकी त्रयंकुत्सां कुत्सितेश्रद्रियतेश्रवइः कुटिःतालोडीविकटीवनोगतिसंहतीभव
ति स्रोन्नैसंद्यातेरः स्रोतिःस्रोतीव ककुहुषीगंनदाकान्तत्वात्मांसपिंडोपिनयाकु
न्नघोगात्मतुपिककुहुनी नादित्वाहकारान्तोभावःस्त्रीकुत्सायाःपश्चाद्भागानिनवः निम्ब
तितम्बतेकामुकैःतनुकीर्द्वीयौतन्वादयश्चेतिवःनितम्बः स्त्रीकुत्सायांपुनोभागोजघनेह
न्तेहनोजयेतिविजन्यादेशः नितम्बदयस्थौ कूपकौपदृष्टवैगादयोगतौस्त्रीरते
कामिनामनुरागेकुत्सितेभ्रान्तेमद्गुरादयश्चेतिरः सर्वोपोहित्वेनिपात्यते कुत्सितंदरं
कुत्सामीसदृष्टयोःपत्नीभामी स्फोटयति स्फुरतीत्यादिनिपातनात्स्फिनौ श्रोण्यं
तिपर्य्यायेसुश्रुभवत्यत्र श्रोपपर्य्यायेतिवः श्रोणः कुत्साःश्रोणीमांसपिंडौ कटीश्रोणी

नामहर्षेप्रत्येकमित्यन्ये वस्त्रमानयोर्भगमिश्रयोरुपस्थोवर्त्तते उपतिष्ठतेनेनःसेकाद्यर्थि
वृणोत्रस्थान्नेतिकःउपस्थः श्रद्दृदीदित्वान्नपुंसकत्वे हर्षयोनौज्यतेसेव्यतेकामुकै
रितिरत्नोयुवेतिवकानाद्रनेनभगः भगं योनिमिश्रीभवतिशिश्नेन योनेर्निः यो
निःयोनीव वत्वारिशिश्नो शशतिलुतेनगच्छति शशलुतगतौ निपातनान्नकउप
धायाहत्वंवशिश्नः मिश्रीनिमूत्रनेनस्त्रीश्रनेन पाश्नीत्यादिनाष्टन् मेढ्रं कनतोल्युट्मे
ढ्रनै शुक्रपातेनशेतेपतति श्रसुन वाहुल्यकानफल्गागमः शेफः त्रयंमेऽकोशो
श्रश्नातिगोपयतिगुप्तकहर्षे रत्नमुषिभ्यःकित्तितिकः मुष्कः कोषोभीडागारेभिवश्र
णकोषः वर्षतिशुक्रं वाहुल्यकाद्दर्षेर्नुःकिच्चेतिन्युःवृषणः पृषद्वैशाखानभागे
त्रिकं त्रिभिनस्थिभिःसंख्यातं संख्यायाःसंज्ञेतिकनुत्रिकं उदरेपत्र अपविनोत्या
दानमिति वाहुल्यकान्नमनाद्युः पचोदनादित्वाद्दरागमश्चोपौपिदरणः कुक्षत्याहानेना
श्विष्यति कुक्षेःशिःकुक्षिः जनयत्यन्नादिनापूरयति विवेचनन्निति वाहुल्यकाज्जनेनर
नपचोदनादित्वाद्दिन्यस्थः जठरे उदनोतिउद्गच्छतित्रवुनस्मान् नोनयउदरं

तून्यतेऽन्नादिनापूर्य्यते तूनपूनरो [illegible] दयरवेतिनिपात्यतुन् दृंहतेस्तनयोः स्तन्य
इंधेस्तनयोत्पादयं श्रिस्तनो कुचनिसकोचमेतिइगुपधात्कः कुचौ कुचाग्रे
वुवुकेस्यात् वुक्किनिश्चव्यक्तशब्दीकायतिश्रादेतवेकुकाः कः वुवुको नाग्रवाग्रकइ
तिनत्नकोचः भुजोतरंकोऽनानुमान् कोऽतिघनीभवतिकुंघनेऽव त्रयं
वक्तसि इत्यतिश्रत्तिनुवेतिश्रसुनउडागमश्चउनः वसतिसामर्थ्यंचकाशतेति
कृवृसीत्यादिनासः वत्सीवत्सःसुक्लेत्यसुनवत्सः तनोत्वनंपरवाङ्गाःपृष्ठ
पृष्यतेकेशंलक्षेनपृषुसेचने पृषतोपयूथादतिनिपातनात्तुक् त्रयंस्कंधे
कंधितोदधातिस्कंधः कत्कादित्वात्तुट् भुजस्पर्शनइवभुजंधानः श्रंसतेसुन
निभावादिना ककसीत्यादिनासः श्रंसः नस्पेवीसस्यस्कंधस्यवस्कंधीयायुने
वृकादातेवाहुल्यकात्तकः निपातनात्तजवुनी हेकक्कायतेवाहोर्मूलेकक्कौ
कंस्यतेहिंस्यतेस्यतनेनवाहुल्यकात्सः तयोरन्तरायानधः पार्श्वपेशूनामस्थानी
समूहः पशोर्नुमवक्तव्यः शतिनम् त्रयंदेहमध्ये मध्येभवंमध्यान्मः मध्यं

कषहिंसायाम्
पर्शोरति

वसेंकुकेत्यसुन

श्रवत्यनेनवक्षसिश्रवक्षसि मांसन्दीशोभीवक्षेमध्यं श्रब्भ्रादयश्चेतिनिपातनात्
न वक्षोंवाहौ भुजवाहूद्वयोःभुज्यतेऽनेनभुजः भुजन्यकोपाशुपद्यातयो
मितिनिपातनात् वहत्यनेनेतिउणादयोवहित्रमितिउणादिः वाहुः श्रकुर्वेतावे
श्रयतिपचाद्यच् श्रवेष्टः दाम्यत्यनेन दमेर्जिभागुरिमतेघप्रत्ययापामपात्रित्या
दिनानोपिसान्तश्च केहुनीतिरव्यानेद्वयं केनसुखेनफलतिप्रसवतिनै
उक्तउक्तारः ककोनिः कुत्सितश्चिन्त्रोभवतिकुत्सेदनेवाहुलकाशीकवदनम्
पुंगागमःकुपरः श्रल्पकूर्परस्योपरिभागः प्रगतः श्रकुर्वेतागतेऽतिशयेकेदेशो
भवतिप्रगंडः तस्यप्रगंडस्याधःप्रकोष्ठः श्रकुष्यतेभुजानरतामत्स्यान् कुंबिवुधि
पान्यत्तिम्पिस्थलप्रकोष्ठं प्रकोष्ठवाहोःसंधिः मणिर्वंधः तमात्मन्यवतिरक्षतीति
करत्यवहिर्मीसलोभागः कनमः कीर्य्यतेमुष्टिभिनेन कृषगृषगृहिवासि
वक्षिभ्योऽभट् ॥ हृयंहस्तेपीवगुल्यःशाखाइवपंचशाखः शेतेसर्वेकर्मात्रनत्

शयः शमोहस्तइत्यमरमाला. नेनरामोपिपव्यने बहुनेनेबाहुनेड्यतिभ्यो नेतिपने
निन्नपानिः नर्ज्यतेऽसुष्टिनर्ज्जनी इशेऽसुष्टिप्रदेशिनी मध्यमा समीपस्थाङ्ग्व्योः
द्वयमङ्गुलीमात्रे अङ्गतिगच्छतिगायगच्छति अङ्गेनुनर अङ्गुरिः मूलबद्धङ्गुलीनीवा
लोनः अङ्गुलिः कदिकानादिनिङीष् अङ्गुलीव अङ्गुलीव करस्यशाखेवकनशाख
विशेषाङ्गुलीनामिक्रमबोधनायपुनस्त्रदेशिनीशब्दकथनं अङ्गति अङ्गेनुः अङ्गु
नहस्तः नत्रतिष्ठति अङ्गुष्ठः अच्चाभ्येतिअत्यल्पदेशिनीप्रागुक्तौवत मध्यापिअयोग्या
नित्योद्वानराणामास्यदनासिका अनयाबलशिनोसिहमभिनिपुनातालिखना
न त्रेमबधित्वादनासिकेत्युच्यते अङ्गुलीभ्योऽल्पाकनिष्ठा युवाल्पयोःकनन्प
नत्रस्यामिनीष्ठरकनादिशो वनुष्कीनत्रवे पुनर्भवतिअपपुनर्भवःकनेनोहतिकः
कनुहः नास्तिखमिनिवैमिदिर्यनखः नखानपान्नेत्यादिनानलोपाभावः नखि
नखत्वैधर्म्यप्रधानत्वात् नास्तिनखैनः स्थास्तिन्यमनमाला नर्ज्जन्यादिसहिते

GOVT. SANSKRIT COLLEGE LIBRARY JAIPUR

विस्तृतेऽङ्गुष्ठेयथाक्रमंनामानिप्रादिरूपतेऽनेनहलन्तेनिबद्धप्रादेशः उपसर्गो
बन्धीतिदीर्घः मध्यमायुतेविस्तृतीगुष्ठेनालः उनतिप्रादेशापेक्षयाधिकपुमा
नस्त्रीत्यधिपतिउनउत्क्षेपने अङ्गुष्ठनर्ज्जन्योगोकर्णीः गोःकर्णीइवगोकर्णीः
हेविनस्तौ विगतानस्तिउपवयोऽस्यतसुउपरूपेस्तिवृविनस्तिः प्रादेशाङ्गुल्यः
प्रमाणमस्य नह्यितार्थेसमासेद्विगोवुगितिमात्रवोलुकतत्पुरुषाङ्गुलेःसं
ख्याव्ययादेरित्यच् पुरुषस्यहस्तेःपुंसिविनस्तिः स्त्रीत्यमरमाला स्त्रीत्वमपिच्च
भूतिः विस्तृतीगुष्ठौपार्श्वौवापरदयोर्वर्त्तनेवप्यतेसीव्यतेनेनवापटः
शकादिभ्योऽटन् वाहुल्यादेत्वं प्रकर्षात्त्वतिप्रतिष्ठतेप्रतलः प्रसृतोहस्तः
प्रहस्तः द्वौसंहतौप्रतलसंहतलौउभयेसंहतलाःतिसंहतलः तिरोधे
याकुञ्चीकृतःपाणिःप्रस्तिः प्रसरतेःक्तिन् पसनइतिह्रस्वत्वे द्वौयुक्तौ
मिलितावञ्जलिः अञ्जेनञ्जीत्यादिनालिः अञ्जलिः कपोलेनकःप्रकोष्ठः

तत्र विस्तृतकपोलास्तोच्यते वद्यामुष्यासनिः खानीत्यादिनासिनिः निःकृष्टे
वसुष्टिनासहितोहस्तोऽनिरित्यत्रनसमासः निर्गतकनयोर्विस्तृतयो वाह्योनवका
शोष्यासः यामीयतेऽनेनमूलविभुजादित्वात्कः अर्द्धत्वपरिहस्तौभुजौश्रंशःप्रमाणौयौ
तुर्वं देशीभाषायांभागे कथ्यतिशरायते कतोष्ठःकाठः गव्यतेऽनेनगलःगलश्च
ने त्रयंग्रीवाग्राम् गिरत्यनेनपर्वतिरिक्ता ग्रीवेतिनिपातनात् शिनोधीयतेऽत्रशिनो
धिः कंधरतिकंधनो ग्रामीवानेखात्रयंयुक्ताकच्छग्रीवा कम्बुरिवग्रीवेत्यर्थः त्रयं
ग्रीवापश्चाद्भागेबाडइतिख्याते वक्षतेविभागीयाति वटिविभाजने कृन्तइत्यादिनावा
हुल्कात्कटेनुःवटुः वेटेखोनादिकाहृस्वे चागरुकंकखमटतिरुकाटिका सन्मुखे
उच्यतेऽनेनेतिवक्त्रं सर्वधातुभ्यःष्ट्रन् ग्रस्यतेऽद्यतेऽश्नातिकमत्र रापतिग्रास्त्ये वद
त्यनेनवदनंव्युट लपतेसंबुंडतिखंडतिक्षिप्तमन्नादिकमत्र क्षतिनुंडं ग्रासमेना
दानेतिघ्राणंत्योत्मानमनेनाननं मरुद्देनब्रह्मणोच्यते ब्रह्मणोखातंछिद्रखेनेवबहु
लं पवनासायी क्षिद्यत्यनेनक्षारी कनतोव्युट गंधंवहतिगंधवहो वुनतिश्रमति

द्योता नासतिशरायते नासा नास्तेऽनेननासिका त्रयंमोष्ठाधरयोः उच्यतेदश्यते
कोष्ठाच्यत्रहानैः ओष्ठः उवेष्ठः वनतीतिधरः नधनोऽधरः वदनाःद्यार्थतेऽनेनवद
नंदः पुंसिसीतायामितिद्यः दशनानीवासस्मिन्दशनवासः तस्माधः विभुक्तं
वीयतेमुखसौंदर्य्यविभुक्तं विरश्रादानैसम्बनधयोः मित्रद्यादिभ्यःकन् हैकं
पोले गंडमिवदनैकदेशेतिस्थितिगंडः कंमुखेपोलयतिकपोलः पुंलक्षत्वेऽद्रु ना
भ्रीकपोलाभ्यांपनोहनुः एधहनीत्यादिनाउः गालइतिख्याते वनुष्टेदते नघ
नेदशपतेऽनेनव्युट्वदनः एवंदशनः दाम्पतिकोनद्यं हंति दमेनेतभावितात्म
नात्मवदन्तः श्रवितरः त्रयंजिह्वामी रसेनानानिनसरा रसत्यास्वादयतिन्युः
रसना जहातिजिह्वा पर्चीजिहेतिनिपातनात् ओष्ठस्यप्रीतौस्फुरणौ सजेघो
हुल्कात्कक्खविघादिनानिपातिनः त्रयंललाटे ललतिविलसतितिलकादिना
वाहुल्कादटन् ललाटं श्रव्यतेभूष्यतेऽनेकं श्रवीकसहितोपिकात्यायनवचनो

दीपशब्दादुभयत्रसंपद्यते गात्रोद्वीपनेऽस्मिन्नुद्योधिः दृग्भ्यामूर्ध्वभ्रुवौ नेत्रोपरिभ्रमनिभ्रमे
भ्रुवोर्मध्ये कूर्चशीर्षेत्यत्र कूर्चमुत्क्लेशत्र श्रुक्कनीनिकातारकाभागुक्ता
श्रद्धौ वस्तुनि नेत्रदर्शने व्युत्पन्नौ एतन्नयनं दात्रीनिष्ठनेत्र इत्युक्तौ व्युत्पि
वक्ष्यतेवक्तुः शिल्पिन्युपिः श्रुतेत्रश्मिभिर्व्याप्ते श्रोत्रमिव श्रुत्रि दृश्यते
ज्ञया क्विनुदृक् क्लिन्नदृष्टिः पेवकैनेत्रधारिणी श्रुत्पनि जम्बादयश्वेतिनकश्रुत्र
रहस्येनेत्यौलिषेनानुनासिकसाध्यते केशीयमित्यपि प्रत्ययेन दूरीकृत्यनावक्रको
शाश्रुवकाः श्रुनयन्तिसूचयन्तिसुखं रुजादिभ्योवुन् स्त्रीत्वेपि स्वभाववक्रत्वेनका
नितासामितिभारविः श्रुवकाएवश्रुत्रुवत्यावलाटेवर्त्तमानाः कार्ष्ण्यवलत्वात्
भ्रमनका इवेत्रिरुनाविनिकन् देवालशिखायां काकपक्षइवकाकपक्षः लम्बनु
श्रइनिकनोवुप शिनासिखेऽस्तेशिखेऽकः गुवर् खनुदाने नर्मनाडुः बहुलकोनर्व

शिनःकिवेनिशीर्षन्नित्यादिनाशीर्षादेशः नैनुक्कोवस्यात्वे श्रदन्तोपिशिनशब्दइतिस्वभू
तिः तथाकव्यालङ्काने विवक्षालीशिनानद्धोनिवधेःपादुनोगाइति मूङनुक्त्रित्या
दिनानिपातिनः मूर्द्धामस्यतेपरिमीयतेमसधातोर्हिलन्तकान्तुधीत्यादिनाक्तः ततः
स्वार्थेकन् मस्तकः वङ्कतेरो वयतेर्विः तंकुतनिविकुतः कुतंकुतीकाकैलातिकुत्तलः
केवलः श्रागुन्तोः कथतेवध्यतेश्रविकवः केशेतेश्रन्येभ्योपीनिउः वेशाश्शिनसिनोह
निशिनोतुहः केशरन्दे केश्यकैशिके केशाखाभ्यीयन्छाम्न्यनरस्यामिनिष्यन्
श्रविलहलिषेनोष्ठगिनिगकिसाध्यते केशीयमित्यपिप्रत्ययेन दूरीकृत्यनावक्रको
शाश्रुवकाः श्रुनयन्तिसूचयन्तिसुखं रुजादिभ्योवुन् स्त्रीत्वेपि स्वभाववक्रत्वेनका
नितासामितिभारविः श्रुवकाएवश्रुत्रुवत्यावलाटेवर्त्तमानाः कार्ष्ण्यवलत्वात्
भ्रमनका इवेत्रिरुनाविनिकन् देवालशिखायां काकपक्षइवकाकपक्षः लम्बनु
श्रइनिकनोवुप शिनासिखेऽस्तेशिखेऽकः गुवर् खनुदाने नर्मनाडुः बहुलकोनर्व

त्वाभावः यद्वा द्वैविध्ये कल्पेकवक्त्रादिस्तदनुसारात् केशानां वेशःसंस्कारः तेन
वर्तीकं रचनोत्पन्नं जनपदेनिपुणेषु संयतेकवेर्धर्मिष्ठत्वं उर्द्धमिच्छतिधर्मिष्ठोनिपात
नात् द्वेशिनीमध्यस्थबृहत्यौ शिखाघ्राणयुक्ता तुदसंवोदने मिदाघत्रिदस्यङ्वि
दीर्घिवनैतुक्तः श्लक्ष्णःकेशःकेशपाशी पाशेपाशवर्गेनादिः स्निग्धोजघसघ
स्यात् जघनिसंहनोभवतिजघा सटनिसघ्नातिसघा हर्म्यंयोषित्कैशे नवनादि
शेषेवेराग्रनिरुत्पन्नेवेणिः विषदेशपूर्णकवे शीकरायशीकस्योशीकमिभवदित्य
र्थे शनीनावयवाचत् शिखसःशीकस्त्रिशिशीकाःशीकरायः येवाभारकर्मणोहि
मित्रकुनिवद्भावः कवान्येकवयोविनःशदापाशादयः कलापार्थीःसमूहा
र्थीइत्यर्थः शोभनार्थोवा त्रयंत्रोस्त्रि नूचीनोहनिनन्दुहंदुहदृगुपधात्कः दुहे
स्मिनहलोपःबहुलकात्नोमः नलयोरैक्यात्लोमः नहद्वीपुमुखेशमसु श्म
नामुखमुच्यतेऽमिनत्रकोमः श्मनिस्नूयनेशमसु जम्बादयश्चेतिनुः पैवाल्लैकानादि
नशोभार्थे श्रीकल्यनमाकल्यः दिशक्तिनेत्रमनोस्मत्रवेशः वेवेष्टीतिविषोपिहलश्चेति

वस्त्रकरणोवेषश्च नयनंनिःश्वसःनिश्वयेपद्याः कासजननाव्यापनेनानेपनैप
त्यर्थधर्म्मादिनियत नैतुक्तमेत्वैनेपथ्यं ख्यातंकर्म्मप्रतिकर्म्मप्रकर्षेतासाध्यतेप्रसा
धनं लनकेयूरादीपंवसुगन्धानव्याख्यायन्ते मुकुटादिभूषणाढ्ये अलङ्कार
नमलङ्कारः व्युत्पिश्चाभरणात् मुकुटंहर्म्यं मंकनिमकिमंउनैकेनुक्तत्वोपश्चेत्मुट
र नुमौनत्वोपश्चउमागश्चमुकुटं किनेनिन्दितनिस्वणादीनि रूपरूपेनीयन् मु
कुटोपनिवृगवस्थितरत्ने षष्ठीसमासउभयत्र लाक्षामध्यस्थानायमनोभानैला
नि नैतुक्तरुस्त्वैननत्वः सीमन्तस्थितस्वर्त्तीदिनानथितपङ्क्तिकायीहर्म्यं बालपा
शायकेशवन्द्यहिनाबालपाश्या शोभाकनत्वानग्रन्थिनाचत् परिनःसर्वतःन
यापरिनयाशदान् कर्म्मणिष्यत्रपारिनर्थ्यं अर्शआद्यचिपारिनर्थ्या लम्बानतोपत्र
पाशः पत्रावलीनस्यहिनापत्रपाश्या लम्बाट्योगाल्लम्बाटिका हेकणिलैकारि
कणिस्यात्लैकानःकर्णिका कर्णिलन्यायकर्त्तनीकान् इनिकन् नालस्पर्शनालपत्रै
कुंडलेहर्म्यं कुंडनिसंहनोभवति कुंडिसंज्ञाने रचादित्वात्कन्नेवकुंडाली कंठलीका

नेमीवायाम्बरी कुवलकुन्तिमीवाम्यः कुस्पर्ं कानेष्विनिटकसैवेयकी हेना
भिल्लवकैठिकादौलम्बनइतिनुःलम्बनं नलम्बेवनलविलासेशत्ख्रीश्कन्
सैवलवलीनिका स्त्रीशैवलिनदाग्रावलिकासेवमौक्तिकैनविनाउनःसूचि
काउनसःसूत्रमिव हलने हनतिमनःसर्वेषीवहारःकेवलहारगदौमु
क्तायाएववर्त्तते मुक्तायाश्चावलीमुक्तावली अर्सोहारःशतयष्टिकःशतव
तिकः देवैनपिशीघने वियतेदेवच्छदः यष्टिमेदानहारनेदावोढव्याः नक्षत्र
हारिंशद्यष्टिकोगुत्सः वतुर्विंशतियष्टिकोगुत्सार्द्धः वतुःषष्टिकोहारोगोत्स
नःगुत्सःप्रगुक्तः गोत्सनाकानत्वात्गोत्सनः पंचाशद्यष्टिकोऽर्द्धहारः माणवकः
प्रगुक्तः सैवरकावलीसप्तविंशतिमौक्तिकैर्नक्षत्रमालेनक्षत्रमाला वतु
र्भिर्नक्षत्रमालाभी आसर्मनाउप्यते आवापकः चत्वकनपतितोहर्तुंशक्यतेऽपत
पानिहार्य्यः कटतिश्रोणीतिकटकैवलर्नवलः वेष्टनीयातिवलेयः हेप्रगंऽम्बूब
ने केकाकलापिनासियोनि स्वर्भूनादयश्चेन्पूनःकेशूर्न श्रंगप्रगंऽनूपदायतिशी

नाम
१५१

भयतिवर्षाणान्प्रऋदं हेप्रऋनीयके प्रऋनोभवंविचमानं तिहाम्नेंऋनीयः
कन् प्रऋनीयकं ऊर्म्मिप्रकाशकायतिऊर्म्मिका प्रऋनसहिताऽर्मिका प्रऋनि
मुद्राषष्ठीसमासः मुदेरात्यनयामुद्रा कङ्कनेहदं कंसुखंकणतिकंकती स्त्री
कघीमेहनस्यधनस्वमिन्द्रियलेखनान्तष्वोदनादिः बङ्कनूपुरे पादस्याऽऽदमि
वपादाऽऽदं नुन्नायाःकोटिनगमिवनुन्नाकोटिः मंजिःसोत्रः शोभायी गंभीनाद
यश्चेतिनकमञ्जीनः नूनभागूनयतिनूपुरः पृषोदनादिः हंसइवकायतिहंसकः
पादस्यकटकइवपादकटकः दर्यंवीटिकायां किमिनिकिनौनि श्रवगोनादिःकि
ङ्किनी क्षुद्रावासौवीटिकावेतिक्षुद्रवीटिका क्षुद्रवीटिका कंकणीतिख्यामी च
गादीनिवृत्तानि वस्त्रानीयोनिष्कारणावस्त्रयोनिः वक्ष्यमानदशाविषुनलीव
त्कासेवधिक्षुमायाविकानःक्षौमं फलेफलाविकानेत्रयं फालेकर्प्पासीतूवरी
व कमिकोशोत्थीकौशेयं कोशाद्वृत्तं नवाच्चेत्रयं नवमनीहतेनिर्गतादवि
नाद्यानिःनिःप्रवाणिश्चेतिनिष्पानन्नात्तेत्रकौ नेत्रादविवापहनकृत् धौतयोन्त

लिनपोः युगमुङ्गमनीयं शोषणायोङ्गुमर्हति पत्रेषुकमिभिर्वनोभिः क्षुनत्वात् पत्रो
र्णं धौनवनकौशेयंवेनिधौनकौशेयं संज्ञायीद्वयं तन्मनेधौनकौशेये बहुमूल्ये
द्वयम् बहूनिमूल्यान्यस्यबहुमूल्यं मलान्निष्कान्यस्मान्मलाषने क्षेधर्म्मारव्यिवस्त्रे
धौनवस्त्रादिकंक्षवनिधर्म्मवलंक्षौमबाहुलकान्मः तस्यविकारः क्षौमं दुनोतेर्बाहु
लकादूलच क्षुगागमश्चदुकूलं खेतपट्टाम्बरइतिकेचित् परिहितवस्त्रे द्वयं निवीय
तेस्मवेत्रः क्तः निवीतं प्रकर्षेणाच्छादनं प्राचुर्यं वस्त्रस्यदशाःस्त्रीत्ववर्त्तते प्रायेण
स्त्रिंक्यतेदशाः छिदादित्वादङ् दशदशने क्विन्वादनुनासिकलोपः नस्यत्वेश्रद्धय
न्ते वसेस्थिरेतिनिः वस्त्रिनेकवचनेनोपि त्रयदैर्घ्यदीर्घस्यभावोदैर्घ्यं आयम्यते
श्रालम्ब्यतेश्रायामः श्रानुलम्बनेऽनेनेत्यानोहः वस्त्रविस्तारेद्वयं परिनह्यतेपरिणा
हः तत्रविशालता जीर्त्तवस्त्रेद्वयं पटत्रशदेवनिकनोतिपट्टरं जीर्त्तमछंवस्त्रं
वेतिजीर्त्तवस्त्रंसलिलत्वादिदुरुहवस्त्रे जीर्त्तद्वयं वस्त्रमात्रइतिकेचित् अन्यतेस्म
क्तःस्फुटः नक्तंकंसुखमस्मात्नञ्तत्पुरुषेक्तिपदोपिबहुव्रीहिः क्रियतइतिकृतः क

रवासोपट्टरवेनिकर्म्मटः नेतुक्लोऽलोपः मङ्कवस्त्रे वस्यतेच्छाद्यतेऽनेनेतिवस्त्रंक्युट्
श्राच्छादने वसिदशीत्यादिनाक्युट् णित्वादेशादृद्धिः वासश्चिरत्वाद्वारयतिवेलं वि
लदिसनोल्युट् वसनंवेलीतिस्वभूतिः श्रंशुभिस्तन्तुसूक्ष्मभागैःप्रकाशतेश्रन्योन्यो
पीत्यूकत्वत्ययेटिलोपेश्रंशुकं सुवस्त्रिद्वयं शोभनंवेवेलंवेतिसुवेलः स्वार्थिकाः
त्वत्ययाःप्रकृतितोलिंगवचनान्यतिवर्त्तन्तेपीतिपुंस्त्वमत्र स्रवासेद्वयं पट्यतेवि
स्तार्य्यतेपटः पटविस्तारे स्थूलवस्त्रेशाकटइतिप्रसिद्धे वनश्रावनतीवनम
श्नुतेवनाशिः इन्नितीन् शटतिगुनुत्वाड्जनिश्रवसादयति शटकुत्सनेनायीशब्द
तत्कर्मधारयः स्थूलशाटकः शाटकशब्दस्यत्रिलिंगत्वात् त्रिलिंगत्वमत्रादिस्वभू
त्यादयः स्थूलशाटकः पुंसीतिस्वामी तेनात्रपुंस्त्वनिर्देशः वस्तस्तुत्रिलिंगत्वो
त् अंशुनावस्त्रइतिख्याते उत्तमैर्वयोभिर्निवीत्यतेश्रवगूयतेनिवीतः निवी
तिनाजदेनः द्वयंकौवस्त्रे यद्वस्त्रंवतिक्षूतीत्यानिकानिवस्त्रंकः कंसुखायेवलतेकम्

लिनपोःयुगमुद्गमनीयं शोषणायोद्गमुहर्ति पत्रेषुलूमिभिर्वनोभिःस्तनत्वान् पत्रो
र्णं धौनवनत्कौशेयंवेतिधौतकौशेयं संज्ञायांढ्यं तन्मनेधौनकौशेये बहुमूल्ये
द्वयम् बहूनिमूल्यान्यस्यबहुमूल्यं मलानिक्षनान्यस्मान्मलाक्षने क्षेषर्म्माख्येवस्त्रे
धौनवस्त्रादिकेकक्षनिधर्म्मवत्क्षौमबहुलकात्मः नस्यविकारःक्षौमं उनोतेर्बहु
लकादूलच क्रेगागमश्चदुकूलं क्षेतपद्यास्यनइतिकेचित् परिहितवस्त्रेद्वयं निवीय
तेस्मवेभ्यःक्तःनिवीतं प्रकर्षेणाच्छादनंप्रावृतं वस्त्रस्यदशाःस्त्रीत्वेवर्त्तंते प्रायेणा
स्त्रिंच्यतेदशाः भिदादित्वादङ् रेशदशने छित्वादनुनासिकस्योपधः नलोपेश्रद्ध
नेवसेस्थिरेनिनिनिःवस्त्रनेकवचनेनोपि त्रयंदेर्घ्यं दीर्घस्यभावोदैर्घ्यं श्रायम्यते
श्रायन्यनेश्रायामः श्रातुल्यनेऽनेनेत्यनोहः वस्त्रविस्तारेद्वयं परिनैत्यनेपरिणा
हः तत्रविशालना जीर्णवस्त्रेद्वयं पटत्रशैवलनिकनोतिपटबरे जीर्णमर्द्धवस्त्रे
वेतिनीर्णवस्त्रेसलिलत्वादिदुरुहवस्त्रे जीर्णेद्वयं वस्त्रमात्रइतिकेचित् अन्यतेस्म
क्तःस्फुटः नक्तंकंमुखमस्मात्नञ्नक्तंकं त्रिपदोपिबहुव्रीहिः क्रियतइतिकृतः क

रवासोपटरवेतिकर्म्मधटः नैतुक्लोऽलोपः बद्धंवस्त्रे वस्यतेद्याघतेऽनेनबस्त्रंव्युट्
श्राच्छादनं वस्त्रिदशीत्यादिनाऽनुन् णित्वादेशादृद्धिः वासश्चिरत्याद्यर्थति वेत्तं वि
नदिसनलोप्युट वसनंवेलीतिस्वभूतिः श्रंशुभिस्तन्तुसूक्ष्मभागैःप्रकाशते श्रन्योप्यो
पीन्यूकत्यर्थेटिलोपे श्रंशुकं सुवस्त्रिद्वयं शोभनंवेवेलीवेतिसुवेलः स्वार्थिकाः
त्यया:प्रकृतितोलिंगवचनान्यतिवर्त्तन्तेपीतिपुंस्त्वमत्र स्वासेद्वयं पद्यतेवि
स्तार्य्यतेयटः पटविस्तारे स्थूलवस्त्रेशाकटइतिन्नसिद्धे वनश्रावनतीवनम
श्नुतेवनाशिः इन्नितीन् शटतिगुप्तत्वाज्जनितश्रवसादयति शटकुत्सनुजायींशुक्ल
तन्तःकर्षतीनयः स्थूलशाटकः शाटकशब्दस्यत्रिलिंगत्वात् त्रिलिंगत्वमत्रादिस्थू
त्यादयः स्थूलशाटकः पुंसीतिस्वामी तेनात्रपुंस्त्वनिर्देशः वस्तुतस्तुत्रिलिंगत्वो
त् श्रंशुनवस्त्रइतिख्याते दुकूलंवैधवे निवीत्यतेश्रवगुण्ठनेनिर्वोल्लः निर्वोली
नानदेशः द्वयंकौवले यवलंवतीकेपूतीन्यानि कानिवल्मंकः कंसुखायेवलते कम्ब

नः परिधानवस्त्रे अन्तरमध्येभवमन्तरीयं उपव्याप्यसंवीयतेऽनयासेव्यानं द्व
यमुत्तरीये वसिप्रावारः उत्तरस्मिन्देहभागे आसंगोऽस्योत्तरासंगः उत्तरशब्दो
वामपार्श्ववचनः तथाचवचनपर्वणि उत्तरेस्मैसौवर्णानि वस्त्रपार्श्वेभविष्यतीतिवचना
न्न दक्षत्याच्छादनेकर्मणि दक्षतिकासेवीयतेऽनेनसेव्यानं उत्तरभागे भवमुत्तरीयं
स्त्रीणामुत्तराङ्गैः उत्तरशब्दोवामपार्श्ववचनः वोत्तीतिप्रसिद्धे पुंसोप्येतदुपवाराद्
निवसूनिः वोव्यतेअनुष्ठ्यतेवोल्लः गौनादिःवोल्लीव कुनसिशदायतेकुः किपिलु
नम्पासयत्याजादयतिपाशबंधिरखुलकर्म्मासकः हिमानिलनिवारणोपटीकीव
वादीदृश्यं निःशेषेणाशीर्यतेदृतौनेवीयुवतौनिदलेषुइतिवसिदीर्घत्वेनीशारः
श्रंथोनुपधायकेवननीइतिस्त्यानेस्त्रीपरिहितवस्त्रे उद्दामदंउद्दामे मंवीरीतीतिव
त्वपवानादक्त्रिमप्युच्यते ततःकनश्रद्दधातुके वंडतीवेमनतिवेजातकेवनःस्त्रीतीवा
सःवेजातकःस्यतइतिपुंक्कारोनेनसमानपि श्रमेपदंयद्धामःप्राग्न्योत्पद्यतेनाम
१५३

वक्तव्यः
प्राग्रहरयाद्योति ख

दंशेआइतिस्त्यानेदृयं विशेषेणानल्पनेविनानः उनउद्दीनोच्यतेउल्लोवः गोनादित्वा
देनवि कपनवनइतिस्त्यानेउष्णनेवेष्टानुरूपाविकृतिःआप्यतेऽनेनेतिकर्त्तरिल्युट्
दोषाणांवित्युत्वं आघशब्देनपरीकुटीपटीत्योपरिग्रहः दृशेव्यवायकपटी
प्रतिसिनोतिप्रतिवेष्टनंप्रतिसीवा घुषिविसीदीर्घश्चेतिवोयोदीर्घश्च जवेनः
श्रनेनजुवेगे जवनिका यवतिवनिकौतिहस्तान्तेभियमकान्तयमधातोर्ल्युट्कीनि
यमनिका तिरोधीनंकरोतितिरस्करिणी श्रजोरितीतिस्त्रयोगविभागादिनि
तिपुनोत्तमः तिरस्क्रियतेऽनेन तिरस्करिणीतिस्वभूतिः कृकसीत्यादिना
सत्वे दृयंस्त्रीनोदर्शनादौ परिपूर्वः कोतिशरीरशोभामिधानेवर्त्तते परिकरो
तिशरीरशोभामाधत्तेमनिन् परिकर्म्मे त्रयमङ्गसम्मार्ज्जने मृजूसम्मार्ज्जन
योः शौवार्त्तिकान्तयोः स्त्रिन् परिमार्ष्टिस्पृटमार्ज्जनं श्रङ्गमृजा उद्वर्त्तनेदृयं उ
द्वर्त्यतेऽत्साद्यतेसममनेनउद्वर्त्तनमेवमुत्सादनं त्रयंस्नाने श्रामुयणेवाजिश्रा

भावः ऋतोनप्राप्तः स्नानेप्युट् वेदनादिनाशनीनानुलेपनेत्रयं वर्षदीप्तौ वि
तिपूर्त्तिकर्पिकुविवर्षरेत्यङ् वर्षी वाहुल्यकादनोगाख्यायामिनिखुञ् वर्षिका
ततःस्वार्थेष्यञ् वतुर्वर्षीतादित्वात् वार्षिकी तिष्ठतेनसवकनेस्यासकः अनु
पश्चाद्धाधते अनुवोधकः स्तनकपोलादौकस्तूनिकानविनपत्रावल्गीद्वयं
पत्राणीपत्रकाणाणीलेखेवापत्रलेखा पत्रार्पाश्रेणुलिः विशेषमाह तमालप
त्रंनिलपुष्पाकृतित्वात्निलपुष्पं नानावर्णत्वात्विलयतिविलकं विशिनष्टि
विशेषकं एतेपर्य्यायशब्दास्तिलकस्वावकाःशतिस्वाम्पादयः तन्मतेद्विनीयव
तृतीयव त्रिकविषयास्त्रियांस्त्रीनंसकयोरित्यर्थः एकादशकुंकुमे कुंकु
मंनकौतिशब्दायते शुक्लीत्यादिनामककुङ्कुमं वाहुल्यादसुक काश्मीरजन्मा
स्यकाश्मीरजन्मा श्रीनिरकीशस्वाऽस्यकेसनोस्पाभिशिखः म्रियतेदेवैर्नपिपा
पतेवर्ण वह्निवहुग्राभान्ये वह्निः नाग्नियवादिभ्यःकन् वाह्निकः तत्रभवं वाह्नीकं

अन्येभ्योपीतिदीर्घः वाह्नीकं वनमितित्रिकोऽशेषः वनवाह्नीकमित्येकेनमिति
केचित् पीनवर्त्तित्वात्पीननं पाशादित्वात्नः नंजनाद्भंसंकोवयतिवर्णान्तरंसंको
वः पिशेःकिवेत्पुनन् पिशुनं शुवकमीतिस्वामी वीनंस्थितनामीत्यहितनननान्त्वो
हितवंदनं वटत्वान्कार्यं चाननेनान्का दन्तवसीतिवडुलवचनात्सः वलयोने
कत्वसमवत्वात् त्वान्कार वाहुलकात्जनेऽतुजनु जूयतेभिसीभूयते यावः नेनकः
नक्तः कपिनिकादित्वाकुत्वं नविधूनेऽलकोऽस्मादलकः उमाणामालयःउमा
लयः सर्वंगेत्रयं जूयतेवयत्रैत्रैवह्रियते वाहुलकात्पतेनऊत्वं रत्नंवर त्नवद्भू
देवस्यकुसुमयोगात्देवकुसुमं सीसंशीसीपर्य्यायवाची त्रयंकाचीयइतित्वाते
नयतिपुष्पात्सोनमंखलजायकं कालोवर्णोनेदं दशपतेरोवइतिछः ततःकृत
कालीयकं केचित्कालेयकमितिपठंति कालस्यकृष्णाद्व्यानुसार्य्यं सदृशीकर
णार्थं कालानुसार्य्यं वटमाल्यागुरुकाष्ठं वंशरूपत्वान्निर्वेशिकानगुरुश्रेष्ठ

नाजानमर्हतिनाजार्हवूयतेजोहबुनातेहः कृमिभिर्जन्यतेकृमिजं जुगिवर्जने जुंगपतेचन्पतेऽनेनजोऽकैनैवुक्तोगुणाः घयंकालागुनुलिंकालीवनदगुनुवेतिकालागुनु श्रगुनुप्रागुन्तौ मध्विकामधियन् मंगल्यामंगलेसाधुः तंत्रमा धुरिनियन् पवर्कंधूश्रनइतिख्याते यक्कानधूपयतियन्कधूपः सर्जरसः षष्ठीसमासः नलपूर्वोद्राषानोदकादित्वात्कत्वे श्रीवासः सर्वेषानसेऽस्तुरा गोऽस्यसर्वरसः वालेइतिस्वामी बहुवचनमेदाना बहूनिधूपाल्पस्यबहुधूपः नानाद्रव्यवरिनधूपे शीब्रसीवारिमीवे एकइवधूपः एकधूपः रात्रिमोधूपःरा त्रिमधूपकः सिउकइतिख्यातेनेतूप्यतेहिनस्तिदौर्गन्ध्यंवाहुल्यादन्यतोपीष्य तइउसिकन उनुत्कः पिंडतिदूरंगच्छतिपिंउकः स्त्रीतीवासःस्त्रीवासः एकः स्थानरात्रिमेधूपे इतिनभसः एकधूप सौःसनलोद्भवः तस्यपिष्टेनैवृक्षानजानि नत्वात् सीपिष्टेः सनलइवः त्रपैकेसूर्ष्यो मगस्यनामिःमगनामिः मगस्य

तुरु

सौनभोमदःमगमदश्चमुखेत्वचेते क्षिपज्वनत्वेनिडःडीपपरिश्लेषादित्वात्कुसू री ककडाशृंगीतिख्यात कुलतिसंस्त्यायतिकोलवी ककतेनाक्षिपूककलौ त्येकुचनतकोलीवेतिककोलं कोषाफलमस्यकोषफले पैवकंपूने पैप नमुर्वंतादूनादिषु रूपेःवर्जूनादयश्चेत्पूनःकर्पूरं वनोत्पटःसानोऽस्यवनसा नष्टवडसंज्ञेः वडयर्यायसंज्ञेत्यर्थः सितानाभिरसिताभ्रः हिमशीतावालुकाहि मवालुका वल्गारिवंदने गंधरवसानोऽस्यगंधसानः मलयेजायतेमल्यज जः मद्राक्षीनस्पष्टद्राक्षीः वंदयत्याह्लाद्यतिवैदनी त्रयंहतिवैदने नाभि वंदनविशेषेतिलस्येवपतीत्यस्यातिलपतीतनोजातैलपरिकिंशोशी र्षमिवगोशीर्षं ह्लेश्वदनेहरिवंदनी पैवकैनक्तवंदने तिलपतीपूर्वोक्ता पत्रमेराजस्यपत्नीगैजयतीतिवंजनी नक्षीवतवंदनेवेतिनक्तवंदनी कुत्सित वन्दनं जायफलइतिख्याते वयं जात्याकोषोजातीकोषः एवंजातीफले जा

नीशदोरुत्वान्नोपि शमिर्पक्वकदंमः पक्वप्रियःकदंमीयश्चेकदंमः वत्वारिंगात्रानु
लेपनद्रव्ये गात्रमनुलिप्यतेऽनयागात्रानुलेपनी वर्त्तयतिश्लाघीकुर्वन्तिनाभिति
श्रवः वर्त्तिः वर्त्तिकोनिनववर्त्तीकौखुल पश्वासश्चनिख्यातेद्रव्ये वूथन्नैतेपूर्व्व
तेवूतनिवासेसुनीकरणेभुज्यन्तेवासयोगः वासितपानीयादौद्रव्येकल्पत्वये
साधुः गैरपुष्पादिवस्त्रतास्थूलादीनांयःसंस्कारःसौनमीषानैनदाधिवासने मू
र्द्धादिकनताकपुष्पमालायी माल्यतेधार्य्यते मलमल्लधारणेरपनःश्रविमाला रूप
निमाल्यं सूनलिनामितिसत्कः ।नलिगादिनानिपातितः नदेवमाल्यंकेशमध्ये
वेल्लदागर्भकिंगर्भइव नदेवमाल्यंशिखानोलंबमानं प्रभ्रष्टंनदेवमाल्यं पुनःसं
मुखभागेन्यस्तंलल्लाटे पर्य्यस्तमसितिवल्लामकं पृषोदरादित्वादकारलोपः
नदेवकंठादजुलंबमानं प्रालम्बं उनसिद्धयुपवीतवत् निर्य्यकदजुक्षिप्तंनहैक
ं विशिष्टाकक्षाभुजमूलंचस्मात् विवक्षेत्रेवननोमवार्थेऽणा वैकक्षं शिखासु

माल्यंश्रापीडयतिशिखापीडं शेषयतिश्रसवेंपियोगिजनयंति शिखस्त्रसवेंपयोगा
नरोधं श्रसवेंपयोगिनांनिरोधनः वेशादिनवनायी नवुद्धयतेवुनादिरपीतात्यु
वनवना परिस्पंदतेनयनमनीस्पंदनपरिस्पंदः परिपूर्नतायामाभोगः श्राभुज्यते
सम्यगनुभूयतेवृत्तिश्राभोगः गंडुश्राइतिख्याते उपधीयतेश्रवाप्यतेशिरोऽत्रउपधा
नं उपाधतेशिरोऽत्रउपवर्हः शय्यायींशेतेत्र संज्ञायांसमजनिषदित्यादिनाकप्र
त्ययेऽगदंतीत्यगदः वत्वारिखड्गायी मद्यंतीतिमद्यं मविषारणो श्रद्यतेनिरस्यतेत्र
विश्रंकः पनेरवयाङ्कयो विवाचन्नेपर्य्यंकपल्यंकौखद्यते श्राकीर्य्यतेश्रनिरुद्धेविशिष्य
कःखट्वा क्रीडार्थेनिरुकेगंडयतिरुतिगंडकः कंसुखंदयतेकरुहत्यादिनाडुः कन्
कंदुकः दीप्यतेऽनेनदीपःप्रदीपः गीयतेऽपवेशनेनगद्दीयतेपीठ्यतेऽनपीठंस्यु
टश्रासनं संपुटइतिख्याते समुंजतिसमुंजः उः एवंसम्पुटकः ताम्बूलोवल्लस्या
त्रप्रतिगतंतिप्रतिगतं पनंतंगतंतिपनङ्गतः कंकतइतिख्याते वृसाध्यतेऽ
नयाप्रसाधनी कंकतिं नयति कंकोनविवाहव्यालन कंकतीङीषकनराएकंकतिका

पिवानहतिख्याते पिहेषेबतामनतिगच्छतिपिष्टानः पटवासयतिसुगन्धीकरोतिप
टवासकः त्वादर्शोदृप्यने दृप्यतिहर्षयति दृपहर्षतामोदनयोः दृप्ताः म
किमण्डने मङ्कतिस्मकुत्सने दर्दकारिणिनिपातिनः आदर्शः व्यजने व्यजन्तिवायुनायो
जयन्तिव्यजनं तालवृन्तादिकंतालं तालैःहन्तमस्यतालवृन्तं वृन्तंप्रसवव
न्धनम् [illegible] सामान्यनोमनुष्याःसांगोपसंगाःकथिताः विशेषाःकथयितु
माह सन्ततिस्तन्तुर्वंशो सम्यक्ततेविस्तार्यतेसन्ततिः गुडतिशब्दाय
ते स्तनगोत्रे जन्यतेजननं कोलतिसेहतीभवतिकुलं अभिजायतेतामिज
नः अन्वयस्तेपरस्परामिसंबधंगच्छन्ति अन्वयः पदाघट वसन्तुङ्गितपूर्ववंशा
न्वंशः भूवप्तिदुग्धःशक अन्वयतेपरस्परसंबधंअन्वयः सन्तन्यतेसंता
नः वृणोत्रास्ताक्षत्रियवैश्यपुरस्राः देनाजभवंशपे नाडीवीजीनाजवीजी वं
शभवोवंशपः नाडीवंशपः नाजवंशपः यस्मैकस्मैचित्कुलभवोबीज्यः षटकुली

ध्रमिवमिकुशिरतिरकुरे

ने महाकुलस्यापत्यंमहाकुला महाकुलादञ्खञौ कुलस्यापत्यंकुलीनः कुलात्रः अर्य्य
नेउपजीव्यते महतोपित्रार्य्यः समायोसाधुःसमायाध्यस्मयः संघासोजन
श्वेतिसज्जनः साध्यतेऽनेनेस्मिंतसाधुः रूवापासीत्यादिनाउए ब्रह्मवनतीति
ब्रह्मवानी नाडीचिकोशिनिः वनंप्रतिष्ठतेवनप्रस्थः वनप्रस्थवनैकदेशोभवो
वानप्रस्थः मिक्तनेमिक्तुः यहमस्यास्तिइतिवनुष्टयेआश्रमः श्रवि यद्ब्रह्म
तो देहोपेतिसंसानोपेतिवन्कदेना तोऽस्यद्विजातिः श्रमेनजन्मपस्पसश्रमेण
न्मापदोदनादि दहतीतिब्रह्मा चक्षेत्रब्राह्मणाः असौयागादितियजनयापन
ध्यापनाध्यापनप्रतिग्रहैस्मिनःषट्कर्म्मा द्वाविंशतिपडिने वेत्तीतिविद्या वि
देःशतुर्वसुरितिवसुनादेश विप्रऋषिवि नोतिपश्चित् एषोदनादित्वात् विशदात्
परभावः विनोतेःक्विप्रतुक दोषंजानातिदोषज्ञः आतोनुपसर्गेकः सर्वेषु
शान्तिकैपौष्टिकेषुहिसन्नस्तुष्यायतिसभीःक्विप्यद्यशोभनाधीर्य्यस्यस

ति
सनासंसमिद्वतः ७ ने

सुधीः कस्मैकाः कस्मगतौ किप् कस्माद्धेतोर्नवेत्तिकोविदः कः बुध्यतेबुधः धियंसीय
यबुद्धिनातिधीनः मनसाइष्यतेज्ञायतेमनीषी ईषीमलमनसामीशायामित्यतेर्ति
केवित्पनरूपत्वं नघोगादित्वाद्वीत्वादित्वादिनिः जानातीतिरूढ एवंत्राज्ञः सीरब्धा
विवानज्ञातघोगात्सीरब्धावान् पंड्यतेज्ञायतेऽनया गुनोरेवनीत्यत्ययेपंडितः
यद्वापंडोबुद्धिस्थानकादित्वादितर् पंडितः कारवतोऽवरः कविः धीमान् विशिष्ट
बुद्धिमान् सुनोतिविविधंस्नातिसूनिः सुत्रोदीर्घश्चेतिनि सुनीत्यपि कृतमाप्य
स्तमनेन इष्टादिभ्यश्चेतीनिः कृती कर्मनिगूढार्थकृष्टः वर्तीनवर्तास्यस्तुतिः
यद्वोवर्तोयेनसलधवर्ताः विशिष्टवक्तेविवक्तातः वक्तेरीकितियत् एवंदृङ्
शीलमस्यदूनदर्शी एवंदीर्घदर्शी वेदाध्येतरिश्रुतिमधीनेश्रोत्रियशब्दोधी
नेश्रोत्रियः श्रुन्दोधीनेछन्दसः वयमुपाध्याय उपाधीनेऽस्मानइङश्चेति
घञ्उपाध्यायः श्रध्यापयत्यध्यापकः सएवनेन्नियेकादिकृतनदागुनुः धर्मी

ग्रहातिकृतोऽनुश्चेत्युत्पत्ययेऽकारश्चान्तादेशः मंत्रोनेदृक्तस्यउपनयनपर्यंतंम
त्रव्याख्याकृत् मंत्रप्रतिपादयितानाचार्यः वनगतौक्विप् श्रध्वरेश्रादेशसमयागंकु
र्वित्यादेशजमानः पुङ्यजोःशानन् सवनीसोमेवतियजमानः नदादीक्षि
तकालतिरिक्तः दीक्षासोमोपनयननियमाव्रतोदेशेभुङ्क्ष्वा व्रजयजोर्भावेक्यप्
इज्यीकालुशीलमस्यइज्याशीलः भूयोभूतोयजतियाजैपूर्वकः यङ्यजजपदशो
यङ्इत्यूकोत्पत्ययः विधिनाङ्इष्टवानयेज्वा स्वयजोर्ङ्वनिप् सएवगीष्पतीष्पा
दहस्पतियागेनेष्टवान् यज्वास्त्रपतिः सईमेवशेस्त्रापयति वसेतिवाल्न
कान्स्त्रपेस्त्रपतिश्चेत्यश्च सोमःसोमलेनानसः नीपोनेमइष्टादिभ्यश्चेतीनिः
सोमपीती सोमपश्चेत्यत्रातोनुपसर्गेकः सर्वस्वदक्षिणोविश्वजिद्यागः योने
ष्टःसनसर्ववेदाःसर्ववेदयत्पुत्र विद्वाभेरापनादपुत्र गुनोःसकाशात् सि
कादिस्वनुङ्गेप्रवचनेवेदधीती कर्तरीङ्यस्येतिकर्मणिसप्तमी श्रनुवनेःका

नर्गुणोःसीगेषीतीत्वानुशेःसमारम्भः अभिषवेस्नानमात्रेऽनेसुत्वा सुयजोर्डतिप् त्रयंशिष्ये गुरिश्चिदाद्यादनेनत्रै तच्छीलमस्याद्यात्रः ब्रह्मादिप्योणः श्रोत्रेगुणसमीपेवासी रायवामवासिष्वकालादिषुसम्पत्तुरः अन्तेवासी शासितुमर्हतिशिष्यत्रणिस्तुशास्त्रदुरुषः क्यपिशासदृदृङ्होरितीत्वे शासिवसिघसीतिष्त्वे शिक्षैनैशिक्षा गुणोश्वरुत्वरुत्वकारस्यत्वम् नचोगान्तीथोपिशिक्षा मधीयतेऽणाशैक्षः प्रथमकल्पमधीयतेप्राथमकल्पिकाःउञ् ब्रह्मवेदएकस्माद्गो ब्रह्मब्रह्मचारिणः वेदाध्ययनमेवाकोयस्य ब्रह्मचर्य्यशास्त्री व्रतमाचरतीति नेऽन्योपी ब्रह्मचारिणः एकगुरुःसतीर्थ्यः समानंतीर्थंगुरुर्येषांतेसतीर्थ्याःसमानसः तीर्थाचन् अग्निवयनकाले अग्नौवेरितिक्विप् अग्निचित् पतस्पर्योपदेशो अयनंतीअग्निनिस्तीत सचेहतेषजाम्यः इतिलासवेवरूपाम् आचैरानमुपप्रथमेशानेनेऽउपेप्रथमानेःअवस्थउपक्रमः सन्नयज्ञो यज्ञनेयज्ञः यजयाव

नाम १५८

समानतीर्थवासी अनेनाव्रतथस्येतिरूपे षजाज्यः इत्यर्थेयत्

तीर्थये इतिसमानस्य स

यतविक्षप्रश्नोनङ् सूयतेअपसवः धरतिकौटिल्यगतिर्धरः धृङ्धर्मेनविधनेधनोयत्रअधरः यजतेर्द्विनियोगः सप्तनंतुम्मूलकारतौमस्यसप्तनंतुः नंतुःसप्तविः मर्षतिपुत्पमाणिमहीतुमागच्छतिपुंसिघःमरुदः क्रीयतेमनोऽत्र क्रीणातेऽनुः ऋतुः एतेपंचमहायज्ञाःपाठाध्ययःपठ्यतेपाठः हूयतेहोमः सामवेदौक्तादिकः अग्निचीन्नासपर्य्यापूजाएतैःपाठादिभिर्वक्तयज्ञादिनामकैर्ब्रह्मयज्ञश्चयज्ञभूतयज्ञःनृयज्ञोनामकैरुपलक्षिताःपंचमहायज्ञास्मृत्यर्थः नरसभायां सम्पक्षकानेतासायते संज्ञायांसमजनिषदित्यादिनाक्यप् परिनःसीदन्त्यत्रसदिनपतेर्हलिषत्वे क्विप् परिषद् गावोनाविधाक्तिष्वत्र गोष्ठी अम्बाम्बेतिषत्वं गोनादित्वाङीष सहभायावेत्तेतिसभा संसीदन्त्येति क्विप्संसदिति संसत्सीदन्त्यत्रसीदतेः क्विप् आसमन्तात्स्थीयतेऽत्र आस्थानीएवमास्थानं असुनिसदःहविर्होमद्रव्याणांश्राभानोयद्गृहेतनःग्राविपूर्वदेशेसपत्नीकयजमानसहस्थानं

विनयज्ञः६

नांस्थित्यर्थेनऽहैनत्रप्रावेशः प्राक्पूर्वस्यांदिशिनिर्मिनीसदस्यादिस्थित्यर्थंगृह
रूनारूनविधिदर्शिनिर्द्यूं सदसिसाधुःसदस्यः विधिदर्शीलमस्यविधिदर्शी
समेनोपक्रमेणावहुत्वनिर्देशः सभासदिसभायांसीदनीतिसभासत् सभा
सुधर्मेतास्तान्नयतिसभास्ताराः सभायांसाधुः सभ्यः समासवर्तीतिसामाङ्गि
काः वल्कतीकःयज्ञः सामविदःऋक्मान् अध्वउज्ञानहोतारः यज्ञाईदर्भ्यो सा
मविज्ञातानाग्नित्रहोता धनैर्वीर्यांधनवतीयाद्ये अग्नीधारयन्वेतिनिर्वि जो
यजकाः अग्निमिन्धति त्रिरन्धीदीक्षो स्फायितंवीनिरक अग्नीध्रः आदिनाव
लोपात्तेत्रध्यूनीपरिग्रहः मनोजयेतिसत्विक् सत्विगादिनाक्विप् य
जतीतियाजकः परिस्कृनयज्ञार्थेभूमिर्वेदीनिष्पादयंती वेदयतिविदेर्वेद
नाख्यानिवासेषु तपन्नादवइष्टवेदिः समेद्यं श्वसीवाधनेतिष्ठन्त्यत्र मिथे
नायश्वेतीत्वव वाक्वेन्नस्यांनादेशोनिपात्यते स्थाणुर्वत्वरं प्रागुक्तोम् यूप

काष्ठेनिर्मिनवलयेपशुसमाप्तिसंशयंवर्धनि वसमन्क्तोसानसिपर्यासिनं यूनी
कृशवसालेत्यादिना शालविवलनिपात्यते यूपंकरोतिश्रादरणोतियूपकरः यज्ञे
भूमौवेदहनिरव्याने कुम्भयत्यादौवाद्यन्ति विन्तिपूजिकाथिकुम्भिवर्द्धयेत्यङ्
कुम्भाश्चगहनानिकावनाश्रितवेष्टनं यूपार्थंतस्मिन्नतिप्लवते दूवीदर्भिवल्लीयो
नि मन्थनम् निर्मन्थ्यतेनुष्ठीमन्थनकाष्ठे अग्नितिः अग्निमियन्ति अग्नीतास्तुत
स्तिवन् तयोग्नयोभवंति दक्षिणाग्न्यादिशोनिः दक्षिणाग्निः होनव्योहवनीयः
गार्हपतिनागारस्थेनसंयुक्तो गार्हपत्यः गृहपतिनासंयुक्तोस्यः इध्मसन्नह्यं
त्रेतासीत्रे त्रास्तासिनाश्रेना सैनादिनात्रयं संस्कृतोनवःपक्वेनीतःप्रणी
तः बर्हीयज्ञेदिशोग्नौप्रयोगएषामक्तिपरिवीयते पवित्रवाप्यंतसम्पुस्यते
समूह्यःउपवीयतेउपवाप्यः परिवाप्योपवाप्यसंज्ञयाश्रीनिपात्यन्ते श्रीनि
भार्यायांश्रेनेःयन्नी रूपाण्यग्नि दुम्भितकुसीदानामुदात्तइन्यैवक्रीष सुषु श्रा

नास्त्यित्यर्थेनञ्हैनत्रप्रादेशः प्राक्पूर्वस्यांदिशिनिर्मितंसदस्यादिस्त्यित्यर्थेगृह
कृनाकृतविधिदर्शिनिर्दृश्यं सुदर्शिसाधुःसदस्यः विधिद्रष्टुंशीलमस्यविधिदर्शी
समेत्योपक्रमेणावहुत्वनिर्देशः सभासदिसभायांसीदनीतिसभासत् सभा
सुधर्मेतास्त्यायतिसभास्त्याः सभायांसाधुः सभ्यः समासवतीतिसामाजि
काः वल्कतीकःयज्ञः सामविदःऋमात् श्रद्धउज्ञानहोतारः यज्ञाईदर्भ्यं सा
मविज्ञातानाग्नित्रहोता धनैर्वीर्य्याधनतीयाद्ये अग्नीधारयत्येतिनित्विजो
याजकाः अग्निमिन्धति निइन्धीदीप्तौ स्फायितंचीनिरक अग्नीध्रः श्रादिनाव्र
लोज्ञात्रोत्रधर्य्यूनीपरिग्रहः मनौजयेतिऋत्विक् ऋत्विगादिनाक्विप् य
जतीतियाजकः परिस्कृनयज्ञार्थेभूमिवेदीनिष्पादयंती वेदयति विदवेद
नाख्यानानिवासेषु तप्तनादवइःवेदिः समेद्यं श्रुसंवाधनेतिष्ठन्त्यत्र मिथ्य
न्त्यश्वेतीत्यव धात्वन्तस्यान्तादेशोनिपात्यते स्थाणुर्वलवरः प्रागुक्तोम् यूप

काष्ठेनिर्मितवलयेपशुसमाप्तिसंज्ञायंवर्षति वषमन्क्तोसानसिपर्णासिन् चूर्णी
कृशवषालेत्यादिना श्वालविवलनिपात्यते यूपंकर्तितिश्रादरणोतियूपकटः यज्ञ
भूमौवेष्टइतिरक्षाने कुम्भयत्पादौद्वादयतिविन्तिपूजिकथिकुम्भिवर्द्धयेत्यङ्
कुम्भाग्रगहनातिकावनार्थेतिवेष्टनं यूपाग्रंतस्मिन्नतिप्लवते दूवीदधिव्यक्तीयो
नि मन्थनं निर्मन्थ्यदारुणीमन्थनकाष्ठेअरणीः अग्निमियर्त्तिअरणीस्तुत
स्तिवत् तयोरन्तयोभवंतिदक्षिणाग्नेयादिशोग्निःदक्षिणाग्निः होतव्योहवनीयः
गार्हपतिर्नागहस्थेनसंयुक्तोगार्हपत्यः गृहपतिनासंयुक्तोन्यः इध्मग्नित्रयं
त्रेतासौम्ये त्रासक्षिणाग्नित्रेता सैनादिनात्रयं संस्कृतोनवःपक्वेनीतःप्रणी
तः वहीयज्ञेविशेषाग्नौप्रयोगएषामग्निपरिवीयते पविवाप्यंतसम्यगुद्यते
समूह्यःउपवीयतेउपवाप्यः परिवाप्योपवाप्यसंज्ञयाइतिनिपात्यन्ते अग्नि
शालायांयोग्नेःपन्नी कुण्डात्पाग्नि कुण्डसीमानमुद्दालहस्तैवकीर्ष सुकुश्चा

हूयतेऽस्यामाज्यमाहुतयो वा हूयन्तेऽस्यामिति वा हवनीयः हुतमुक्षप्रियेति षष्ठीसमासः अग्नेः समिद्धे सदीपनेऽग्नावमुष्मिन्प्रसमिदाधीयते अग्नेनानोप्युनेसमिधेनी समिधासाधने बेणवेन धीयतेधाय्यः पादासान्नाय्यनिकाय्यधार्यमानलक्षित्रिवाससामधेनी ष्ठितिनिपातनात् गायत्रीप्रमुखैश्छन्दैः गायंतेत्रायतेगायत्री छंदसासुनश्छन्दः हवीदेवतायमनुपद्यतेयजुश्चनुः वनुश्चेत्युः शतमावलिनिष्कौनदधियोगनोयाविरूतिश्चायतेसाश्रामिक्षा अग्निपूर्वान्निहेदीर्घश्चेतिसः श्रीमिक्षेतिमुनुषोलमःस्वाम्पादयः पृषदाज्यंवीतिव्यजनेधूयतेनेनाग्निः श्रीतिधूधूसूखनसहवनश्चत्रश्रीरित्रे कुयदित्वाजुगाभाश्च यजतेनेनेतिव्यजनं दध्याज्यःपृषदाज्यंवीतिपृषोतेप्रागुक्तश्च पृषदाज्यमत्रपृषदाज्यं पयमान्येकमीधानयः पायसस्यसिता दैवेपित्रेहव्ये कव्यवलिते क्रमेनान्वयः हूयतेहव्यं कूयतेश्चयंते कव्यं अवोयत् स्रुवादिकंपात्रंपीतिक्रियासाधेयं पानंक्षेपो सर्वेषोतुभ्यःष्ट्रन् पात्रं स्रुवस्यस्मान्नेत्रनादिकं वजयतेकः श्रादिनावसमोदूषणासुमनादीनामहतां स्रुवस्येत्ये

लिखुक भुवति भूस्थेयं पवायत्र कुयदिःभुवः स्रुपत्राकृतिः उपाधिकंविभर्त्ति उपभृत् वक्राकारःजुहोति अन्येभ्योपिदृश्यतइतिक्विप् दीप्तिमहत्तासामर्थ्यादिह त्रदीर्घत्वे जुहूर्वर्द्धवत्राकृतिः यज्ञपात्राणांएथकएथकसंज्ञा योसौपशुःक्रीतोमिमत्रहतउपाकृतः उपाकृयतेपशुनत्रउपाकृतः क्रजहिंसायां यज्ञार्थंपशुहननेत्रयंपत्नीमित्यवयमतिशयेनयत्रेवस्तेष्ठे श्राकोशतिनूस्पश्चकुटिलायोगोपनस्पनाकः शमउपशमेव्युत्शमनं वधायप्रोक्षनेप्युत्प्रोक्षणी वाधार्यकर्मेतत्रयं प्रत्नीनोपसंपन्नप्रोक्षिनहनेवर्त्तनेवाचलिंगाः होमार्थंसान्नाय्यं पायसान्नाय्यं पायसान्नाय्येतिनिपातनात् हूयतेहविः जुहोतेर्नित्यंशुचीत्यादिनाइसिः अग्नौहुतंवषट्हुतं वषट्कारेणाकृतंवषट्हुतं यज्ञान्नोयज्ञसमापकोऽवभृथः अवेहीतंपशवाणि अवेभत्रइतिपत्न अवभृथःयज्ञः तत्कर्म्मा हूयतेयं यजुर्विधीघखञादिनिमित्तः कर्तृकर्म्मइष्टे ष्वादिनिपुक्कनादिलोपादिनि कर्म्मणाएषानोक्तः पूर्णं उदोष्ठ्यपूर्वस्यलुत्वे यज्ञशेषेश्रमनीभोजनशेषेरि

घसः दानेत्रयोदेशत्यजनेत्यागः विपूर्वो जिहानेरर्पणान्तस्यः विहापिनं दानोत्सर्गवि
सर्जनादि व्युदि एवंविधानादयः अहिंगतौषानोनूनेकार्पित्वा दानेपिक्तिनश्चै
तिः मृतार्थं यद्दानमनगतिथौ अहद्दानं उद्भूगतदेहैकेमृतपिण्डदानं निवा
पः निर्वपेनुपसर्गेवसा दानेपिवलीने शास्त्रिशदोऽवत्तक्षणाया शास्त्रोक्तवि
धौ वर्तने साङ्गश्रद्धाविधनेस्मिनप्रशस्तरेतिनः मासियज्ञेनेसाङ्गमासिकं
काम्याष्टम्र श्रनुश्राकृपने रापन् श्रन्वाहार्य्य श्रन्तोष्टमीशः कुनपः कुत्सितपृथ्वी
मध्यदिने कुत्सितपतिश्चेवकुत्सितपः वाचार्य्यनुशिष्टस्यायी परिनृष्यनेजिज्ञास्य
ते इयगनौ श्रनुदानेनस्वल्पादेहिनियन् पर्य्येषणागवेषमार्गिष्येरापन्तः रापा
सम्न्योपुत्रव कविक्रार्य्यविशेषतोनियोजने यपसनदाने मन्यनेमासिः श्रौ
ताग्निकइः श्रध्येषणोपूर्वेवन् वाचारिमिन्द्रायी यावनायज्ञा श्रभिशमेःक्तिन्
श्रभिशुक्तिः सुगात्रपनौ श्रध्यादयःषट्त्रिषु श्रवीर्थविस्त्र श्रर्द्ध पदा वाप्पी वेतिये
न एवंपाचे श्रतिथ्यार्थंत्रसाधूनि कमादर्थद्वये रमौवर्तेने श्रतिथयेइदं श्रतिथ्य

ग्राम चत्वरो

थिः श्रातिथ्यी श्रतिथौसाधुः पथ्यतिथिवसतिस्वपनेष्ठञ् श्रातिथेयं गृहागतेऽतिथौ
इयं श्रावेशनमावेशः श्रन्तष्यनेशन्तत्तदर्हति श्रहेदगोतिपक्षेऽक श्रावेशिकः
श्रागतोगृहमागन्तुःश्रागमेद्दीर्घेऽणाश्रवि वस्तिवेलान्नास्त्रियमर्हति नैतुन्तोत्रिति
स्तेस्तिथ्यादेशः इत्यत्ययेऽतिथिः यद्वाश्रागमनकालेनतिथिविवानोऽस्यातिथिः
षष्ठपूजायां पूजनपूजा विनिपूजिकथिकुंविवर्त्तस्वेत्यऽ नमस्यनेःक्यन्ता
दकारः नमस्या श्रपविलिश्वेतिनिपातनात् वायूपूजानिशामनयोः सपर्य्यिषा
तुःकरणेदिः श्रःप्रत्ययादित्यकारप्रत्ययः सपर्य्या विनिपूजीतिश्रऽ श्रर्च्च श्रर्चन्या
सम्न्योपुस्तव वाचारिसेवावरणो वनिवःशब्दान्पूजनोपात् नमोवरिवश्चित्र
ङःक्यच वरिवस्या श्रतोनेःसन् श्रप्रत्ययः शुश्रूषा परिचर्य्या परिसर्य्यानिपात
नात् इयंसामान्येश्रमतो व्रज्यनेक्यन् व्रजयेजोभिक्षाप् वानेवानमश्नमया
धा सुनिसूतीतिषिऽ पर्य्यटनं व्युदि प्रव्रज्यानायी सुधर्मादावास्थिनो गदमद
यनयमखानेषुसर्गेइतियत् वर्य्या इवगतोरापनि इर्य्या श्रावमने इयम् उपस्थप

यस्येति डीप् हलन्ताच्चेत्यलोपः ३

८ ना

नेत्रानेभ्योदीयनेऽपस्पर्शनि आचम्यनेआचमनं अभाषणौमौनं स्वनेभविर्गंडादिस्व
रा पर्वानुक्रमे पूर्वं पूर्वमनुपूर्वं वीप्सायामव्ययीभावः तस्यभावः आनुपूर्वी व
र्णादिभ्यःष्यञ्त्रौ ब्राह्मणवरतोकिप् प्राहन् पाहनंगतिनियोगः पदगतौरूपिता
दवद्यः परिपाटिः अनुक्रमणमनुक्रमः पर्येतिक्रमेराण्चेति व्रतानुपात्पर्य
इनइनिघञ्र्पर्यायः त्रीणिशास्त्रबोधिनानि लोकव्यवहारोक्तो प्राप्तस्या
र्थस्यपरिभागे अतीत्यपतदगति श्रुतिपतेः भावेघञ् पतानुपात्पर्यइनिघञोभा
वे एवं पर्यायः उपपत्यानिक्रमणंश्रपात्पर्य सामान्यवचनेद्वयं नियम्यने
नियमः यमःसुपविष्वावेत्यप् दशोत्यात्र्यायतिपुरुषेन व्रत पृथिवीरक्षिभ्यीकिदि
त्यनव बाहुल्यात् उद्वैनि वकोनोव्रषारणंयमर्थः शास्त्रेपुरुषेन यबोधितमुपवा
सादिव्रतंप्रत्येकं पुरुषजनकं तच्चोपवासादिश्रद्धावान्कुव्रतादिःपरिग्रहः उप
वासेद्वयं वस्तुस्तास्तोभावेक्तः उपवस्यस्थ वसनिवासेघञउपवासः उपोप
सर्गासमभ्यानमब्रह्मभावेत्यविशेषार्थस्पर्शनिग्रनिषेधान् पृथग्गात्म

वे नान् ने मन्त्रा
यमःसनुपविविषन्

राम १६३

विवे

नाविवेकः विविच्यतेऽपकृष्यतेऽनेनेति विविरसेवने घञ् ऋग्वेदबोधिनावा
चस्पत्यादिकं व्रतग्रहणपूर्वकंग्रहणं गुरुमुखेनावेदाध्ययनं तद्योऽधिव
क्तवर्द्धसं ब्रह्मवेदःसएव वर्द्धिवलंयस्य ब्रह्महस्तिभ्यांवर्द्धसइत्यव अध्ययने
स्यादावन्तेवगुनद्रे प्रणवेनांजलिःक्रियतेस ब्रह्माञ्जलिः ब्रह्मणावेदना
ञ्जलिरित्यर्थः पाढेकुर्वन्तिविद्युषोगश्चनिना ब्रह्मविद्वः ब्रह्मशब्देन ब्रह्माध्य
यनमुच्यते ब्रह्मणा वेदाध्ययनेनेयाइत्यर्थः ध्यानंनिनात्मवनेज्ञानं योगःसा
त्मवनज्ञानं तद्रथीसने ब्रह्मासनं चतुर्थीसमासः त्रुर्यंवैदिकविधानेकर्मणि
णि कल्प्यते विविषजनेनार्थत्रिकल्पः तत्रविधिकर्मोविधीयतइतिविधिः क
म्यनेआचम्यनेक्रमः यागादिषुशास्त्रविधिनोमुख्यश्चकल्पः उत्सृज्यचान्मुखंमि
त्रमुख्यः पाशादिभ्योयः ततोधर्म्मोहीनोनुकल्पः संस्कारोधर्मकरणं तन्मूर्ध
न्यते वेदस्यग्रहणमुपकरणं उपक्रियतेऽधिकःसंपद्यतेऽनेन पादग्रहेपादयोः
स्पर्शनाभिमुखंत्याशिषोवावनमभिवादनं द्वयमभिवादने पंचसन्यासि

अ०टी० १६४

नि भिक्षानिमिक्षुः सनशीसभिक्षाउः परिनः सर्वत्रव्रजति अन्येभ्योपीतिकिप् दीर्घसहणासामर्थ्यादीर्घत्वेव परिव्राट् पनोव्रनेःषश्चपदान्ते कर्मण्येनप्रत्ययः भिक्षुसूत्रमधीने कर्मीदकुशाश्वादिनिःकर्मन्दी पनाशनस्यापत्यंगर्गादिभ्योयञ पानाशर्यिः तेनप्रोक्तंभिक्षुसूत्रमधीते पानाशर्यशिलालिभ्योभिक्षुनटसूत्रयोर्णिनिर्णिनिःपाशादी व्रोक्तोव्रुञिनियञौवुक मागन्तुकम्मीतीणमिर्वुञ्शैयसी मस्कानमस्करिणोवेणुपरिव्राजकयोरिनिनिपातनात् त्रयं नपास्तिनेपस्वी नपुःसहस्राभ्यांविनीनी श्रवेत्यणनापसः पनेमत्रोक्षिणा मित्रलक्षणे नक्षीणिनुशीलमस्यपारिक्षीक्षी द्वेमोनव्रतिनि वार्वंयव्रतिनि निवर्तयति वार्वंयमः वार्वंयमपुंसकौवेतिनिपातनात् मन्यतेजानाति मनि उन्वेतिकिनिउपधायाउत्वं मुनिः उपकेशसटादीनटनि शीलव्रतमस्य यः वाताक्षरणात्तेनिनिपातनात् प्रथमासमासोद्वयं उन्मुण्डकर्मसहणावान् वर्णी वर्णाद्व्रतवानीतीनिः व्रतवतिनुशीलमस्य व्रतवानी द्वयमृषौ त्रयं

नाम १६४

गुरौ
नि क्षानीसंज्ञानपानेगच्छति ईपेभावेकिः त्रीणिः सन्तीमानूपवोस्य सन्त्यवा वहुत्व मनर्हे असवर्ष्यिन्पत्वायोग्यहंऊनः तस्नानकः स्नातावेदसमाप्तौविनिकन् श्रा प्लवः स्नानंव्रतंयस्यसश्राप्लुव्रतीनित्यस्नायी येनिजितेन्द्रियत्वमासेने यनिनोयनयः यमेःक्तप्रत्ययेभावेवन्नियमनंतद्योगात्तद्वानिः यती ममोलि कयनिः यःस्थंडिलेशेते स्थण्डिलाच्छयिनरिव्रते इनिशीलेभिः स्थण्डिलशा यी स्थण्डिलयोगात्प्रतीघातिस्थण्डिलः विगतेवल्मीकेससीयेषांतेव यानिगाः इयमनिक्रम्यगच्छनि अन्येभ्योपीनिउः त्रयंपवित्रे पुव्रते श्रमित्राभिप्रेइनीत्रपवित्रः सम्पग्यतःसंयतः पूउः पोः पूनः वेदवा क्य विपनीतलक्षिणा पार्पसरिवनति नमत्ताउः पारिव्राउः नैयुक्तपोपुष्पा वराडाः सर्वेषामाश्रमानांकिंविकिंविष्विगंयेषांतेसर्वलिंगिनः व्रतेव्रत वार्यपात्नाशाहंश्रावाढः श्रावाढीपूर्णिमाप्रयोजनमस्य विशाखावाढ

थान

श्यामं [illegible]जदण्डयोरित्यण् बलविषयत्ववैशावदण्डो नीमः नमोवेष्वत्यौगात्
नम्रा कदल्यपत्यो नीबे गौनानवान्तरेइतिमेदिनिः द्वेकमण्डलौ मंडनेमंडः
घरे कत्यजलस्य कमण्डलुः श्रौणादिकउः कुंडनिदहनिजा
नपदेत्यादिनाडीषकुण्डी बलिनामासनैरबी बुधैनःसीदत्यस्मीरबीपृषोद
रादिः बलवारिभार्य्याजिने बस्थिनिबध्यतेऽनेन प्राप्यतेऽनेन अजेश्वेनीनः बीभत्सो
वेभैरव अजिनैवरित्तु नदिनिवरेमिनिन् चर्म कृत्यतेऽद्यतेऽनेन कृतिःक्तिन्
भिक्षासमूहेभिक्षादिभ्यश्चेतिभैक्षं श्रारण्यावेदाध्ययनेषु श्रारण्यायाश्रमी
निइङ्खेतिचेत् स्वाध्याय ६ जपनंजपः जपमानसेवर्णबेजपोरित्यप् यज्ञः
स्त्रानेत्रयं सनरोक्षन्यासंज्ञायां समजेत्यादिनाक्यप् श्रभिषवः प्युटसंसव
नं सर्वेशासामपवीतिश्रुचमर्चती श्रुचमर्चतिसहने श्रभिभवनिश्रुचमर्चती
पक्षानन्योःपौर्णमास्यामावास्यागौःपृथग्दर्शःप्रागुक्तः पौर्णमास्यौभवः संधिवे

उपसर्गेः

संधिवेलाहुतनक्षत्रेष्टाः

लेत्यण् पौर्णमासः शनीनेतौवयत्साध्यं नित्यंयावज्जीवमपरपक्षकार्य्यं ततय
मः यमःसमुपनिष्कषेत्यप् यत्कर्म्मनित्यमागन्तु साधनं कामकर्म्मसिद्धि
र्नियमः दक्षिणोकनीयोर्द्धनेवहिःकृते वामस्कंधामिनीपिनं यज्ञसूत्रमुपवी
तंस्यात् श्रन्यस्मिन्नामेनकनीयोर्द्धनेदक्षिणास्कन्धार्पितं प्राचीनावीतंप्राचीनं
प्रदक्षिणमावरितंप्राचीनावीतं कंठलंबितंनिवीतं श्रञ्जलीनांमूर्द्धिदैवे
बसैत्रबिनीर्थं श्रङ्गांगुल्योमूलेकायतीर्थं कस्पप्रजापतिर्दैवतमस्यदोमन्त्रा
दृश्चान्नादेशेरङ्गिः श्रंगुष्ठांगुल्योर्मध्येपैत्रं श्रंगुष्ठस्यमूलेब्राह्मं ब्रह्मबेत्त्र
ब्रह्मणोभवनं भुवोभावइतिक्यप् ब्रह्मभूयंब्रह्मणस्त्वः ब्रह्मणत्वंब्रह्मणासह
युज्यतेसयुक्तस्यभावः सायुज्यं ब्रह्मणःसायुज्यमितिषष्ठीसमासः एवंदे
वभूयादिकमवगन्तव्यं सान्तपूर्वं वीप्सायांनीरं श्रायश्चित्तं रुद्रैरुद्रयतिन
क्तोनिर्गतोवरः सन्यासंत्यजनशने श्रभोजने प्रायः प्रायूंवादृशने घञिप्रा

यः श्रदत्तः प्रवासादिना कालान्तरेण वा यं व्याप्नोति स दीर्घसूत्री चिरस्तीहनवान् वीरा
नो भादहिनपरस्वग्रहणाभिलाषमिथ्याऽभिनिवेशेर्ष्यया पश्या वा मेदस्यक
त्वेना कुहनिस्मापने वृत्तादावदक्षो युधिकुहना संस्कारोगन्धौषधादिभिर्नेन
हीनो वान्यष्टिदण्डादिस्थोयज्ञ वेनाऽहणार्थं पूर्वं गुरोर्वेदाध्ययनंस्वाध्यायः
नस्वाध्यायोऽस्वाध्यायः निनाकरणी निनासूनिः जीविकार्थिजनधारणोद्य
यं धर्म्मस्पद्यनः लिंगंयस्यासिसधर्म्मचजीलिंगजघटिधारणी दलिनस्यलि
गदलिनः श्रद्धनस्यव्रतस्यनियमस्यस्त्रीसनणादिसक्तद्रुतो नकीर्त्तो कुहिंसायी
भावेक्तः यस्मिनसुप्तेऽशुमान्श्रक्तमेति सनिर्म्मुक्तः यस्मिनसुप्तेऽशु
मानुदेतिसाम्युदितः तौ निर्म्मुक्ताम्युदितौ श्रनूढेज्येष्ठे श्रनूजोदानपरिग्र
हपरिवेत्तापरिवेदनेनिन्दितवेत्तिनऽपायानेपविक्षिप्तः विवाहोयमौ
समौसमानार्थौ किंशष्टाग्निसाक्षिको वाहोवहनंस्वीकारःविवाहः उपयम्य

संतायोनेभ्यः यत्सनावधूवहन्तिनव्याः ।

नेस्वीक्रियतेऽपयमः एवमृषिपरिणयः सुगाश्वापरे ॥ ग्राम्यधर्म्मे व्यवैनि व्यवायः
ग्राम्यानीधर्म्मःग्राम्यधर्म्मः व्रमनेक्तः वनेनिपूर्वेभूजःक्रीडायांवर्त्तनेनिभूयनेनिभू
वनं धर्म्मकामार्थास्त्रिवर्गाः धर्म्मार्थकाममोक्षस्तुर्वर्गः बलेराक्तिःसमानवयैन
न्यूनाधिकशक्तिभिस्वरिभद्राणिशेषाणिसमाहृतानिवनुभुङ्क्ते पात्रात्त्वान्नृपस
कृतं ॥ वनस्पजामानु यैस्निग्धास्तत्पक्षारयस्यास्तेजनम्बिधूं हनीनि शुभ्रारो
यघ्रवचनीयेत्यादिनापानात्जन्याः जन्यावनवधूज्ञातिप्रियेभ्यत्यहिनेषुवेनि
विखः ॥ ६ ॥ ६ ॥ इतिश्रीघ्रयुतोपाध्यायकृतौव्याख्याघ्रदीपेद्रव्यवर्गविव
रणम् ॥ ॥ पंचवर्गक्षत्रिये मूर्द्धघ्रभिषिक्तोमूर्द्धाभिषिक्तः राजोजानःप्रसोत्त
जाएगाक्षेवक्षत्रियेनृपउच्यते राजश्वसुनाघन् येवाभावकर्म्मणोशतिघ्रकृति
भावान्नृजोपाभावः राजन्यः पृथिव्याइश्वरःपार्थिवः सर्वभूमिपृथिवीभ्यामणा
वौशतिघ्रन् क्षांबिभर्त्तिक्षाभृत् नृनंपातिनृपः भुवंपातिभूपः महीक्षितवा

नत्रभुक्तेनगनवान् क्तिनिवासगत्योः क्विप् महीन्द्रित् संसक्तः संलग्नोऽन्योयस्याः
सासमंनासुविषयानन्तनाभूमिःनस्येदमीसासमन्तः सर्वसामन्तायस्यसौ
धीश्वरः सर्वभूमौविदितःसार्वभौमः श्वनुशनिकादीनाञ्चेत्युभयपदवृद्धिः
वक्रेभूमेऽवद्वादशनाजमराड्वेवर्तितुंशीलमस्यसीनिःवक्रवर्त्ती योन्यो
नपस्यैश्वरःससमाट् सम्यक्नाजतेक्विप् सोमनाजीनिमस्यवः नाज्
न्यानांसमूहः गोत्रोक्षोष्टनभनाजेनिवुन्नाकर्कंनाजन्यर्ष्टंव त्रयंमीत्रं
सीमन्त्रयोगान्मन्त्री सविःसमवायःनंवासिसविवः धीवधानःसविवः धीस
विवः श्रमाशवःसहार्थे मन्त्रेनाज्ञासहभवति श्रव्ययात्त्यप् श्रमात्यः श्रमोनि
कसहायोमिनिमेहिनिः सहविवादन्येकर्म्मीपयुक्ताःसविवाःकर्म्मसवि
वाः नानुपात्रेमहतीमात्राधनमस्यमहामात्रः मात्रावृतौविभूषायांवि
लेमानेपरिच्छदहतिमेहिनिः धीयतेधानं प्रकृष्टधानंपोषतामस्यप्रधानं

ह्यंपुनोहितेषु दृष्टादृष्टफलेषुकर्म्मसुधीयतेशरोप्यते पुनासिवेतिधानोऽ
सुनसुनोधाःनःक्तः दधातेर्हिःपुनोहितः वहुलमनत्रं अधिपूर्वस्थानं
व्यवहारः तेषीङ्स्थरिनिन्नेनिरिच्छति वास्त्रियामक्षिप् किंवदीत्यादि
नादीर्घः प्राह् विविधाऽभिधीर्ज्ञविवाकः ननःकर्म्मधारये प्राग्विवाकः श्रद्धा
नवचनान्यपस्यति खुन श्रद्धस्रकः पंचधानपाले परिसर्वनोहारो
हनतामस्यप्रनीहारः उपसर्गेचजीनिदीर्घः धारंपाचयति धानपाचः क
र्म्मण्यण् धारिनिश्चनिस्यइतिकः द्वास्यः द्वाःस्थिनं दर्शयति द्वाःस्थितदर्श
कः नामद्वयमित्येके स्याद्भूताकोदेशाधिनाप्रनीहारेपिदृश्कः इतिनुद्दः र
क्षिणावर्गेनक्षिवर्गः नक्षित्वेनानीकेनसमूहेनस्थीयतेश्रनीकस्यः अधि
गतःप्राप्तोऽस्यावहारेणेनश्रध्यक्षः अधिगतेनरूतंप्राप्तंयेनअधिरूतनः
लोकेधिकानीतिप्रसिद्धे स्यामेअधिरूतनःस्यासुकः निष्ठनेयुक्तनगनामाधि

कारिणि भूरिधुम्नमेधाधिकनोगोपः गोपायति गुपूनक्नोऽव कनकाधिकनौमी
निकः भूरिणीस्वर्नेनियुक्तस्तत्रनियुक्ताइनिठक स्वर्नेपि भूरिवैद्यौ धारिणिवत्प
ने तूर्णनजनैतदेवनिष्कं पूर्ववद्ठक नैष्किकः नैष्किकोनेजनाध्यक्षइनिम
सः अन्तरभ्यन्तरस्थोवंशोऽन्तर्वंशः तत्रभवोऽन्तर्वंशिकः संज्ञापूर्वकविधेरनि
त्यत्वाद्वृध्यभावः छिन्नमुष्केसुविदत्रैविनोधावारःन योगानसुविदन्नाःस्त्रियः
तत्रभवोविद्यमानःसौविदनः यद्वासुविदाःपंडिनाःस्थानत्वानि सुविदधोभूपात्त
सैरभणिसौविदध्वाः कंचुकस्थोलः नयोगात्कंचुकी निर्ह्रीत्यस्मिन्निति व्रजर्थकः
स्यश्वासौपतिश्चेतिस्यपतिः नस्पार्यं दित्यादित्यपत्युत्तरपदाण्णः स्थापत्यः
सुशोभनंवेत्तिसुविद् प्रज्ञाद्यणिसौविदः शाम्यतिशमेर्ढः शाढः शाढः स्त्री
वैतर्कुकीनुनालक्ष्यादौनमसेलिबैनान् नालक्ष्यज्ञानसौविदनादिपय्यीयत्वे निष्की
यतेशाढादिवर्गे एवज्ञानमेतिकेचित् अर्थंसेवकेसेवतेसेवकः अर्थनंवार्थन

मित्र]

मर्थः नयोगादर्थी अर्थेवासन्निहितइनिठनिः अनुतीवितुसेवितुशीलमस्यअनुजी
वी विषयःशदःतस्मात्सदेर्नंतरोऽवहितएकविषयाभिनिवेशी शातयतिशदेर्ण
ण्यादयश्चेतिसुत्वंदस्यनत्वं शत्रुः अतःशत्रोःपरमस्मिन्नोनाजमेघानिन्नहनिहन्न
मित्रंउपकारित्वात् विजिगीषोःशत्रुमित्रमिनाव्यवहितउदासीनःउदास्तेउपेक्ष
नेउदासीनः आशोःशानवदाशदनीत्वं पार्ष्णिपश्चातपदंगत्वानि पार्ष्णिग्राहः
शत्रुविशेषः द्वाविंशतिशत्रौनपतिर्दोर्व्यनस्मिन् रूपेरिद्वोपधायाइत्युकारपत्व
यंउपधायाइत्वंनिपुः वीनस्यकर्मवैरंतद्योगाद्वैनी सपत्नीवत्संतापहेतुत्वात्
सपत्नः यनसपत्नइतिनिर्देशादः इयंलिहितकनताय्यमद्रः श्रीः द्वेष्टिद्विष्
न् द्विषोमित्रइतिशत्रु द्वेषतायोगान्द्वेषताः दुर्हृदयमुर्हृज सुहृद्दुहृदौ
मित्रामित्रयोरिनिनिपातनात् द्विषेःद्विषद्विट् विनुद्वःपक्षोऽस्यविपक्षः नहिनय
स्यादहिनः अमनिवैनभावंगच्छति अमेर्द्विषतीत्वन् अमित्रः पुंस्त्वंलोकात्रयत्वात्

स्थानमामित्रौमित्रेवेनिमाचः दस्यतिऽक्षिपति श्रमिमनार्थेयः बाहुल्काघुः रा
त्रुक्काएव प्रज्ञा घातोशात्रुः श्रमिर्दुशीलमस्यामित्रानी षिपलिनोषंपवा घ
वपरः इत्वोत्वाभ्यांगुणाहृद्यूर्वविप्रतिषेधेनउत्वोपवादोगुणाः वातिहिंसनवि
चनेवानि प्यस्यानानि प्रतिकूलमर्थितुशीलमस्यत्रत्यपी परिश्राव्यानि यन्य
यानिगच्छति पंथ्यगनो तिनिः परिपंथी प्रीतिसुक्तसमानवयस्त्वेवयसानु
ज्योवयस्यः नौवयेतियत् स्निह्यति मतिबुद्धीत्यादिनाक्तः स्निग्धः समानै
वयोयस्यसवयाः ज्योनिर्ज्ञानपदेनिसहस्यसः त्रयमित्रे मिदेष्टनमित्रे
समानःख्यायतेजनैःसखा दोज्योदित्यनुवर्त्तमानेख्यखेनीकारष्टिलोपः
सुहृद्यस्य पद्दन्नोमासेनिहृदादेशःसुहृत् सख्येहृयं सख्युर्भावःकस
ख्यं सप्तमिंपदैनाप्यते सप्तपदीनंसख्यमितिनिपाननात् देईष्टसाध
नेश्रनुगवोधनमनुवोधः श्रनुगम्यवर्त्तनि विलवोधनीश्रनुवर्त्तनि सप्तर्क्षवरे

नाम
१६२

सख्युर्यः

यथाहंयथायोग्यंवचीयोनियथार्हवर्मः श्रपसर्प्पन्त्यधिकंगच्छतिश्रपसर्प्पः वनेनिस
र्त्तिवरः स्पशतिबाधतेपरस्पशः वनएववारः गूढेगुप्तपुरुषोगूढपुरुषः विश्वा
सस्थानपुरुषेहृयं रागद्वेषविनिर्मुक्तोश्राप्तइत्यभिधीयते श्राप्नोतेःक्तमितिक्तःप्रत्य
योविश्वासःसंज्ञानोश्मप्रत्ययितः श्रहर्दैवज्ञे संवत्सरःकालोपलक्षणी
नक्षत्रीवेत्यण्सांवत्सरः एवंमौहूर्त्तिकः ऋतूक्तादिनाठक् दैवज्ञादयःसुगरि
वृक्षनाक्षोयमसिद्धान्तः तंवेत्तिठक्कौक्कालौक्तिकः हृयंगतसिद्धान्ते हृयंगह
पतौ सर्वपाकयज्ञादिकमस्यास्तिसत्री चतुरश्रंलेखके श्रक्षरेणालिखत्यो
नक्षेनविन्दत्यनुपवनपो घर्षंलिप्पी लिपिमिद्गुपधात्किःलिपिः नैपुण्यंवि
ज्ञानेलिपिः कौविल्यनामवनुष्यंप्रावक्षने नक्षलिखितमक्षरविन्यासलिपिनाम
घर्षं हूतेहृयं सन्देशहरत्वंतिसन्देशहरः हुणोतेःक्तः हुनोर्द्वौचेत्यूतः हू
तवानिगमौवेतियत् हूत्यौत्पातिमति पुनुषोत्तमः पैवपाचिके श्रध्यानमे

हतिः अश्वनीनः अश्वनोयत्रौ अश्वन्यः पथानेनित्यंगच्छति पथ्योऽग्निन्यैपीथः
पथिकः स्वाम्याद्यःसप्तानाज्याङ्गानिस्वामीश्वरः अमात्योमन्त्री सुहृ
न्मित्रं कोषोभाण्डागारंराष्ट्रं जनपदादिर्दुर्गःपर्वतादिःबलंसैन्यं पौनाती रेतोयः
पतस्पनाःप्रकृतयः एतेमंत्र्यादयःषड्गुणाःगुणाराद्वाच्याः प्रभावोत्साहमं
त्रजातिस्त्रःशक्तयःशक्तिवाच्याः शक्तेरुत्पत्तेर्निमित्तानि- नीतिवेदिनी क्रिया
दिभिस्तिसृभिःशक्तिः अष्टवर्गानामुपवर्गःक्षयः अन्येषामर्थधर्मकामैस्त्रिभि
स्त्रिवर्गः कोषोधनंदराद्दमः तद्धेतुत्वात्सैन्यमपिदंडः तास्मैनिजोजायतेस
मनापयत्यनेनधनपतेरपीनात्र त्रयेएवंप्रभावः उपायवतुष्टयैवतुभिः त्रयं
दाढे सहसाकर्मसाहसं दमनदमः दाढकर्दाढः द्वयप्रीतौ प्रीतायांनिपाच्च न्व
सामप्रयोगेसांत्वनंसांत्वं मेदोपजापौभेदौ नाशोधर्मिष्ठेनयत्पनीकृतौ त्रि नाम
यनेऽपधाकल्पमानैः पंचशाद्वात्रिंशत्तमीयाचगोचरः अषडक्षीणः अषडक्षी १७०

मित्रंस्यात्पुनुषाणीहतिस्त्रियः सप्तविजने विविक्तनिरुपसर्गस्थानंविविक्तः वि
जनोजनोऽस्मान्विजनः क्षपणेक्षियणेक्षनः वाशात्तशात्तहतिनिपातना
न् निर्गताशत्ता कोऽस्मान्निःशलाक वयनेत्यज्यतेऽनेनेतिअरत्नःपुंसिवहः अस्तृ
सात्तः स्त्रीवेविजनत्वादुपगताश्रीशूनःकोऽनउपोसुःउद्भवेनेहोभवेरहस्यदिग
दिभ्योयत् द्वयंविश्वासे विस्रम्भनेसंस्रम्भविश्वासोप्येवं यथोविना
नभ्रंशोधःपतनं भ्रेषः भ्रेष्टवलनेश्रवनभ्रेषोऽभ्रेषः नीयतेऽसौपरिन्योरितिन्य
र्न्यायः पनेदृश्यनेकर्मण्यतयाकथ्यतोदेशःक्षत्रदेशानुपमुस्पदेशरूपं सम्प
कसीगतिंश्रीनसानुत्वमत्रसमीजसं युज्यतेऽपायः संवर्त्यतेऽपायोस्त्रिश्रनेनो
पायःउपायएवश्रौपायिकं विनयादिभ्यष्ठक उपधाःस्वश्वेतिःस्वत्वं पोन
दुपधादियत्लभं भजनंशीलमस्यवानशभजमानं अमिसर्वत्रनीतिप्रा
प्ती अभिनीतंन्यायादनपेतंन्याय्यं धर्मिष्ठेत्यादिनायः सैप्रसन्नतायां

धर्म्यंपथ्यंधर्म्यान्न्यायादनपेते-एभ्योऽनपेतेयत्

स्वध्यायन्योपनिषातः

रमुविर्नवोनिश्चयः संप्रधारणासंप्रपूर्वश्चोयुर् आङायी अवआलंबने अ
वलंब्यवादो अववादः निर्दिश्यनेनिर्देशः अपरेसुगाएव वाचाभिप्राय्यपद
स्थितोसंनिधनेऽनयासंस्यासान्निध्यः स्वामीसासहितोयोगःशक्तौधाधिः
मर्य्यमादत्तेमर्य्यादामुविधानणा णिनिस्थितिः त्रयमपनाधे इतिगधनिरु
ईत्तेआगः आगोपनाधेहन्यसुरधातोनागादेशः अपनाधनमुपधाः मन्यतेनि
श्चिनोतिव्यवस्थापितंकाव्ये कोमिसनिजनिगमाद्योहिम्पश्येनिउपन्यसेत न
नानपवादोवैमनस्येवेन्पुराणादौलिखनात् मन्युर्मनिन्नामादिकःपाठः हेवैध
ने उऋनैदानींखाऽमस्माद्दानं एवंवधनं अपराधेयथाहिदाडान्द्विगुणोदंडः
द्विपाचौद्वौपादौपरिमाणमस्यदाडस्य पंचपादमाबडानाचत् नाजगाहैभा
गेदेयं भागधेयःभागुकः कीर्य्यतेप्रत्येकंक्षिप्यते सत्तेनपकरः वलयनिवर्त्तिः नाम
वद्यादिदेयंशुल्कः वहवलने अविवहः शुल्कवत्परिभाषतो अविशुल्कः १७१

न

पाडुनदीनिस्थाने वृत्तिउपलरः अद्रिउपदा यौनुकादिदेयेपुनर्कयोनिसंबंधस्तत्रभवंयौ
नुर्कयुनर्कं युगनेयुक्तोयौनुर्कंभीशयेवेतिरभसः आप्तिनाभिक्रादिपरिग्रहः दी
यतेदायः स्वदायइत्यन्ये क्रियतेहरणं हर्यंवर्त्तमानकाले सवासौकालश्चेति
तत्कालः तदेत्यस्मात्तदात्वं पश्चात्काले आयास्यन्तीत्यर्थे पातेर्डतिरिनिवा
हुलकापातेरपि आयतिः सघस्तत्कालव्यापारे अनन्तरमेवयत्कर्त्तृतत्सादृश्यं
कं अध्यादित्वाद्धुके भावफलेउदर्कतेस्तूयते वाजिनत्वं उदर्कः मयामिनिव
स्मातोनसर्वत्रसंवधात् वह्नितोयादिभयमदृष्टस्वपरचक्रजंभयं महिषुजा
न्दृष्टस्वपक्षेप्रभवंभयंअहिभयं अहिरिवभयं देविकानप्रकृष्टाक्रियाप्रस्त
या अधिअधिकंक्रियतेअधिकारः देवामरे वमनोउनुभेदःतस्येदंवामरं प्र
कीर्य्यतेस्मविक्षिप्यतेस्मप्रकीर्णकं द्वन्द्वपासने बहुव्रीसमासः मद्वनवास
सनंवेतिमवासनं सिंहकृतिआसनंसिंहासनं हेम्नोवृत्तिनहैमं नाशब्दंश्रा

घनेषु तैः अपवारतोऽष्टन् श्रानपात्रायते स्म पल्वलवनाजलये कनककलशे भद्रकुंभौपूर्णकुंभौ स्वर्णघटितजलपात्रे शृंगारः शृंगानृंगाभौवेतिनिपातनात् कनकस्यानुकेतिषष्ठीसमासः सैन्यनिवेशने निदिश्यनेनेतिनिवेशः वत्र शकगतौ अक्रिनवनक्किन् शब्दः प्रागुक्तः सेनासानीकनणौ सज्जनंभावेष्युण् एवमुपलक्षणं हस्त्यादिचतुरंगसेनाङ्गं पंचदशहस्तिनि प्रशस्तदंतयोगाद्वन्ती दंतशिखासंज्ञायामिति वल्लच् वल्लेरिति दीर्घः हस्तावलः हस्ताजातौरिति निघ्नत्यर्थे हस्ती दीर्घदन्तस्मद्विनदः नरकोऽनेकस्तेनपिबतिअनेकपः घाम्यपिबतिद्विपः मतंगदेशजातोमतकुंजः सप्तम्याकुनेर्डः गजतिमाद्यति गजमदेन श्वगजः पर्वतःनगइवदृश्यतेशेवेऽणा नागः कुत्सितोरदनोऽस्यकुत्सनैर्योगात् खमुखनगपीथुथाडुम्पश्वेतिरः कुत्सितरः वातयतिपवतवेवाताः इतिपत्यर्थेकर्मणीतिनवत्वातिमुदंइनः किंदिनिभः इभः सत्वेनमते सत्वकर्मण्योनभिजपोरित्यत्र हलदन्ताद्दिनिसप्तम्यलुक् सत्वेनमः पथतेगम्यतेऽनेन पदेभकपभश्वनाणा

नाम १७२

निशाथिनोऽस्यपृथ्वीपश्चात्तिवक्रयोगाद्वा यूथनाथेषष्ठीसमासः यूथंयाति यूथपः मत्तगजे मदे नोत्कोऽसत्यः मदोत्कटः मदेनकटतेसम्भजनेमदकलः होत्तशावकेकनेताभानिकनभः वलयोनमेदाक्कलभोपि त्रयंकरन्मदे पकषे रामदैर्मिन्नः प्रभिन्नः मत्तोगर्जतिस्मगर्जितः गलितमदे उन्नतधीयतेऽनेनउद्धः मदस्रवतीतस्यास्तोत्रउद्धतः निर्गतोमदोयस्मान्निर्मदः हस्तिदन्तहस्तिनीसमूहः श्वित्तहस्तिधेनोष्ठक हास्तिकं गजाद्वेत्तल्लिगजता एवंकरिण्यपीकरिणीः स्त्रीषु योगादिनिङीष् करिणी धेनुविमुक्तसाधनात् इवेप्रतिरूपकेविनिकन् धेनुका उपपतेऽविवशा हृयंगवे गवयतिवदनैकदेशवत्तितेऽविगवयः कटत्पारणोतिकटः हृयंमदे मदत्यनेनमदः घतिखरूपयत्यनेनदानं करिकलभत्रिःसूतजन्यकलायां वप्यतेवमपुः द्विनोऽपुत् कुम्भेकरिकरशिरसि पिंडरिवपिंडौ उभ्यतेपूर्यतेऽभ्यः केशरासिउभ्यःपूर्यतामस्यकुम्भः शकन्धादिः कुंभयोर्मध्ये विदुडुः श्रोणादिकउः उलयोरैक्यात् लम्बतेश्रवणस्यते

ङ्कुशोऽङ्गनाहः आङ्किक्रूर्कं वङ्कुगोनिकमिषी षाइष्यते आङ्क्रियतेवस्तुजातमनेनइषी
कावहुलकादीकन् इषिकापिइषेर्हस्वश्चेतिइकन्हस्वश्चवे अपाऊदेरो निर्य्यान्प
नेनानिर्य्यानं कर्णमूलकं वुलसमुद्रायेणवुन् कुम्भस्याधोवाहित्थं चोटुशीलम
स्यवाही सीनिष्ठनेत्रकेःवाहित्थः नस्पवाहित्थस्याधोभागोदन्तयोर्मिथौ प्रति
मीयतेप्रतिमुच्यतेऽनेनदुमिञप्रक्षेपणो मिनोतिमिनातिदीङ्क्षयांपिवेत्यात्वं प्रति
मानं आस्यतेऽपविश्यतेऽत्रासनं मुखादिस्थोबिन्दुः शीनवतित्वान्पप्रकं
हस्तिनीपार्श्वभागःपूर्वभागः योग्यतोभागोदन्तभागः द्वौपूर्वपश्चाज्जंघादिरे
शोगात्रवनेपूर्वजंघोगागात्रं पश्चाज्जंघाभागोऽवनं गतिगतौष्टन्गात्रं नवनोऽव
नःपश्चाङ्गिवत्वात् तोदनदंऽनुघतेऽनेन दात्रीत्यादिनातोत्रं वेणुनानिर्मिमि
तं वेणुकं वन्धस्तंभ अलंतिवन्धत्यनेनात्राएवासुट्आत्मानं आऽपूर्वोदलेदी
र्घत्वंवाहुल्यात् त्रयाणिगनेशिंजानः सवल्गतिएषोदनोदिः शब्दवतं सैऽश्वबलमस्य
वंधनंकनप्रइतिनिर्देशात् अद्यतेवन्ध्यतेऽनेन आदिवंधने अन्दून्दूकर्कशूरन्या

म

तुदव्यधेनेत

दुन्द न्दू

दिनाऽण कर्मिकेनहस्तिहस्तवे अनुकः निगल्यतेवन्ध्यतेऽनेन निगलः अंकुशे
अङ्क्यतेऽनेन मानसिपर्णसीन्पादिनाऽण कर्णाकारीकुशाद्यनिपानंनान सर
निमर्म्मस्थानंगहनिस्थाकलः सविषिम्पींकिरतिनिः हृहिंसायी रातोरपि पृ
षिपाषिंशिवृतीयस्वेनिनिपातनान्नालम्बत्वं पुस्त्वंरतोरितिस्वभूनिःस्त्रियामि
निप्रायिकत्वादुर्ग्गं गनवंधनवर्म्मीदौ बुध्यतेपाल्यतेऽनेन बुषपोलने इगुपधा
ल्कः इपूवुषाकस्त्रागुक्कःनत्रमत्राकल्पादणीनि अवत्रा रज्जोरुत्र गजस
ज्जीकरणं कल्पतेआरोहनसामर्थ्यमनयाकल्पनासज्ज्ञना पंवगजवित्रकं
वन्धे पवीयतेआत्मीर्य्यतेत्र पूर्वोक्तोलवन पवेतीआत्मीर्य्यतेत्रआत्मनां त्रि
यतेआधाघतेगजएषमनेनेति कृतृहृहरिभ्योनन वर्त्मः परिस्तूयतेपरिष्टोमः
सोमवत् कूयतेवित्रकम्बलत्वेनशब्द्यते पवितुस्त्रिविसिकिम्पींकुकः कुथः कुथ
पूर्तिपाऽभिवे कपत्यपेसाधुः प्रसादंमुद्घाघक्कोसंवीनमुच्यते वीनतिगजानवा
र्य्यते वानयावसिवपिनाडिवाडिमनिवहिवारिभ्योऽञ्जवारिः रुदिकावारिनि

ङ्गेष्वानीव गजावधन्तेऽस्मीगजबन्धनी त्रयोदशचोटके चोटनिपरिवत्सलुः
निचोटकः यीतैषानैनदस्पात्तीनि पीनी तुनीत्वरणहिंसयोः कःतुनः तुनेत्ताग
द्धनितुनगः तुनंगोत्रसूवैगवत् भुजङ्गमवत्तुनक्रमः अश्वनेवेगवत्वात्तनभूतभागे
व्याप्नोति अशिपुषिनदीत्यादिनावः अश्वः वजनिगद्धनिशोनिघत्यये वाजी यद्वा
वानःपक्षेत्तचोगाद्वाजी वाह्यनेत्पन्नादेनवाहः अर्वगतौवाहुलकादणअ
र्वागेषर्वउक्तएव हिंगतौअवह्यः साधुवाहिनिवीनाःविनीयन्तेत्मक्तः वना
युद्देशविशेषस्तत्रजानोवनायुजः पारसीकउक्तः पारसीकोयवनदेशस्तत्रभ
वःपारसीकइतिवा कांवोजदेशोजानाः काम्बोजाः एवंवाह्लीकाः अश्वमेधी
योऽश्वमेधार्हाश्वः प्राक्तीनाद्यः नोदेवेतित्पूर्द्दिवनं वेगाधिकोजवनःजुवक्रम्पेत्या
दिनायुव एष्ठभागोद्याहुकाश्वे पष्ठेन वहंति शनीनावयवाद्वेतियत् पृष्ठः स्पृत्य
नेसंश्रियनेएष्ठमनेन गुणेनः नलयोनेकत्रेस्मवर्णीत्वात् स्पूलीयर्यायनीनस्पेदमि

त्यणित्योनी एष्ठानोपितभारंतंस्थौनी सिनोश्वःकर्कः कनोनिशोभी हृदाधाना
यृत्तिकनिष्पःकइनिकः नयस्पोढानष्यः त्यागन् अश्वकिशोरे किंकुत्सि
तंश्वपतिकिशोरः किशोनादयश्वेनिनिपातनात् अश्वायीत्रयं वाम्पतेगभरिष्प
त्तात्वरस्त्रीश्वामी घप् अश्वावलंसामर्थ्यं अत्राक्ति अन्येभ्योपीनिवः वलवा
नस्यासमूहेवाऽवं अश्वस्येकाहगमी आश्वीनं अश्वस्यैकाहगमीइनिश्वस्
अश्वानीमध्यकशपि कशामर्हति पाशादिभ्योयः अश्वानीनिःश्वने हेषाहेषा
व हेषहेष अश्वनोशब्दे गुनोरः गलसमीपेनिगलःगलश्वस्ने निगल्यते
वस्र अश्वस्यदेअश्वीयं केशाश्वाभ्यांयस्खावन्यतरस्यामितिछः प्राग्दीव्यतो
ऽतु अस्यपंवाश्वगतयः एषङ्गोमानिधानाशब्दाच्या निश्चोत्पत्तादवत
पधाना अपनेसुगाएव नासश्वनप्रदेशे घोणतेश्वासेनवलति घोणा प्रोए
पर्यीनोअवप्रोथः नगामश्वनिख्याने कवतेहनुवलनात्शदायने कुत्रशदे
अवश्कः घप कविना खेमुखेघोलीनःखलीनः घपश्वनिख्याने रामयतिपा

रतो

रद्यानत्यर्थापवाद्यवनैतुक्तः शक्तः खनतिछिनत्तिभुवंश्गुपधात्वन्तःखुरः त्रयः
पुच्छे पुच्छप्रसादिकःपुच्छः लूयतेलूनंलूनवत् लींगतिवत्तनि खञ्जोपधजादि
भ्यउनोलवाद्यित्पुत्रवत्लीगूलं द्वेलीगूलकेशसामान्ये बालयोगाद्बालःसुर
वहत्तिरवबालहस्तः मुहुर्घोरवारंपुविश्रब्धस्यपनादत्तेउपवत्तानुद्विनो
युद्धार्थेविक्रान्तियानेशत्तमजेकोपेलक्षणी शत्तमङ्गान्यस्पशताऽऽ स्पृशति
वलतिबलनशदादकर्मिकाद्यवस्पन्दनः वमत्तेक्रीगंकुर्वन्त्यनेन हनिकु
खिनीवसिकाशिभ्यस्यकननघः समवायेयद्यस्वयानं तत्रपुष्यरथः पुष्यर
त्नरथः पुष्येनयाऽऽतिनक्षत्रेनश्लेषः वक्रयुक्तंयानं वक्रयानं त्रयीस्त्रीवस्त्र
हरणार्थनथे कर्तरिसाध्यक्रियासुनिःकर्तरिदेनोद्यने नद्योगाक्तर्तरि ननोवि
शेषणसमासः अन्येषामपीतिदीर्घःपुष्पहस्तीवहत्रापतो हयनैहयः शिग्
रो दर्पणकेटे श्वनत्यनेनासुनिश्वनः शक्रोतिजीवनिमित्तं शकयादिभ्यो
ट्नशकटः देशवहनीयशकटे कश्चलोनागवाजस्यासौम्राक्षसयोन

द्वैपवैयाघ्रादणा द्वैपेनवर्म्मणापरिष्टतो। पाण्डुकंबलादिनिः

पीतिमेदिनिः कम्बलयोगात्कम्बली कम्बलिनोरक्षादेर्वृद्धिकन् कम्बलिवाद्यकं गवनैनै
न ष्ठन् गन्दी दोलाविशेषेहिदोलइतिख्याते शिवैकनोनितात्करोतिरापक्षातसुक्
शिविका यायनइतियानं याप्यस्पश्स्थानीयस्पयानंयाप्यमानं दोलायी दुलेत्यु
ल्लिपतिदोला गुनोनः श्वेश्वतेश्वेश्वा आदिनाखद्वाद्याद्यिरिग्नतः द्वीपिचर्म्मा
दनेनथे परिष्टतोनथइत्यण् द्वैप्योवैयाघ्रः कम्बलाद्यारनेनथेकाम्बलादि द्वै
पादयर्पवत्रिषु पैवत्रनेनथा खञ्गोपधादितियत् इनित्रकष्वश्वेतिकष्वर्
नथकष्वा यानानीमुखाश्वभागाश्चदंतिहिनस्तिपरस्यनात् क्विप्नाद्योपइतिद्
लोपःसूः रथाऽऽभिनिवशष्ठीसमासः प्रवक्ष्यन्ते यथाहस्थानेवक्ष्यन्ते अप
स्वनोनथाऽऽभिनिपातनात् द्वैरथवक्रे रुनाऽऽकोतिदित्वैवक्रयथेकिःवक्रं रथा
ऽऽपदे नैवगनार्थत्वात् वक्रस्यान्तोनेनेमिरित्यथजाभावावक्रगहतौ वक्रंयान्ते
चूयतिनेमिः रथनियोमिनिमिः प्रवीयतेऽनेनप्रधिः रथवक्रनाभौपिंडयतेकाष्ठ
यत्रपिंडिसीवाते चक्रकर्पिण्डिका नह्यन्तेनहोभ्यतेनीरहस्यभः नाभिर्न्नीभीव

अक्षस्यपुरोवर्त्तिकीलके इयत्तीत्यक्षीणिः अक्षेनक्षिणिः गुप्त्यर्थं मग्नेस्थितस्य काष्ठस्यसंज्ञा
तथगुप्तौपञ्चमी बहुव्रीहिः दृताविरथे रुढ्यभ्यामूधनवनूधः जुआङइनिरथ्याने कु
वनिशब्दायते कूङशब्दे कृधृकूनृभ्योवरुत्र कूबरः युगंधारयति संज्ञायांकृञिधारि
पारिसहितपिदमश्निखव युगन्धरः शकटस्यावस्त्रंसेउनुपश्चात्कर्षनं यस्यसोऽनुक
र्षः अनसःशकटस्ययुगात्युगान्तरमस्ययुगंयत्र प्रासंगपनेप्रासङ्गः सर्वहस्त्य
श्वादिवाहनंयानादिवनुच्कैवाचमित्यच्प्रत्ययः वहन्तिदेशादेशान्तरंनयन्तिइत्यनेनच्यु
टवाहनं वाहितादिनिघातनादीर्घत्वंवाहनं एवंयानं युगंवहन्तियुग्यं तद्धिताइति
वर्त्तमानेतद्वहन्तियुगप्रासङ्गमितियत्र पतन्त्यनेन दात्रंनित्यं पत्रं धोरत्यनेन
धोरगतिवान्तुर्य्ये व्युटधोवनं आवृङवाद्यं पतसाक्षानुहरतितद्वैनीतकंप्रशस्यादि
वत्वारिहस्त्यारोहे आधोरयन्ति वनुनींगतिंकारयन्तिआधोरणाः हस्तिनंपीनिह
स्तिपाकाः हस्तिनमारोहन्तिहस्त्यारोहाः निषादयंतिहस्तिनमुपवेशयन्तिणिनिः
निषादिनः अङ्कुशग्राहयो नियमयन्त्यस्मान्नत्वनियन्ता प्रकाशेणजनिप्राङ्निता

वत्सादानार्हेघातुकेविकल्पाद्दीर्घभावः सूते बूप्राणिप्रसवेक्तःसूतः प्रेरणार्थकृदैःसौत्रा
त्यविकल्पा स्वगतौहेतुमतिवेतिनिः सारयत्यश्वानसारथिः सव्येवामपार्श्वेतिष्ठ
ति सदृङ्दृसीतिअनअवीसमाप्यवुकाकिवाहिन्योपःसव्येष्ठाश्चदक्षः दक्षेरोति
ष्ठति दक्षिणास्थः प्रतेष्ठौनथकुटुम्बिनःसारथेसैक्यं रथयोगाद्यिनः अश्वारो
हाश्ववाहकाःसादिनःनिषादिनः योधैत्रयं भटन्तिवध्यन्ते भटभृतौ अविभ
टः युध्यन्तेऽनेनयोधः योद्धुशीलमस्ययोद्धा सेनाचक्रावसैनिकाः रक्षतीत्य
नेनठक् सेनायांसमवेतायेतत्सैनिकाः सैन्याश्वपरिषदोन्यङ्गिवलीनि सेनाया
वेतिरापठक् सहस्त्रंत्रासहस्रंसख्येगजादिनाबलिनःसैन्यंपवर्गः सहस्रंसैन्यमस्य
तपःसहस्राभ्यांविनीनीश्वरीनिः पञ्चैकादशसाहस्राः सहस्रिताः सैन्यानीचतुःपा
र्श्वस्थितेपरिधौसेनाग्रेनिष्ठतिपरिधिस्थः परिसर्वतश्चनतिपरिवरः सेनापतौ
सेनानीः वर्मसन्नाहे कञ्चुके कविवर्मणेऽकेकङ्कटः वारयन्तीतिवारणाः म
यूरहंसकादिस्तेनात्रपरिधानः सन्नाहादौमयैर्दंशिचयः वर्म्मत्रिनत्सान्नसनी

सानसमसनिदीप्यते अमगनिदीप्त्यादानेषु शकन्धादिः अऋादिकमधिकी
र्यं त्रयंतेपइतिख्याते शीर्षघनिरूनिः शीर्षकं शीर्षन्नाशे शनीनावयवाघने
येवाभावकर्मिताेरिनिप्रकृनिवभावः शीर्षरुपः शिनस्त्रायुनेशिनस्त्रः तत्वंनाय
तेनत्वित्रः स्रवोनि आच्छादयनि मस्तिन्र वर्मि रंशनं रसनंच उरस्त्रायनिउरस्त्र
रः कंकयनिपनघ्नहरतीनयनि शकादिभ्योऽन्र कङ्कटकः जागर्तिशास्त्रादि
नावारतोऽवजागरः कंवानिवस्त्रयनिशमयनि कवचः परिहनवस्त्रादौ आङ्पूर्व
सुकेऽवचनार्थेन्तः आसुक्तः प्रतिमुक्तः भागुरिमतेनापेनत्योपेपिनद्धः पन्धो
अपिनद्धः पवकृतसन्नाहे सन्नह्यतेस्मसन्नाहः वर्मयतिस्मवर्मितः सृजनइ
तिसज्जः रंशनरंशःनत्यनीनिरापन्नानदीर्घकः उदःकंकादो येनउदकंकटः
आसुक्तादयस्त्रिषु वर्मिश्रनीगले कावर्विकं ठजेकवंविनस्त्रेतिसूत्र सफपदानौ
पदाश्रानिर्गमनमस्यपदातिः शकुन्यादिभ्यश्नीक पचनेगद्यते स्त्रिवपतिः पादा
भ्यांगच्छति पादस्यपदाज्यानिर्गोपहतेषुश्रीतपत्राद्यः पद्मः पादाभ्यामजतिरावुद्र

पादाविकःएबोदनादिः पादाभ्यामाजिर्ये बापदाजयः पादाभ्यामनतिवलति पादादिभ्यःष
न् पादातिकश्नियुक्तःपाठः पदिकः पतिसमूहोऽणापादाते चत्वारिशस्त्रजीविनि शा
स्त्रेनजीव्यते शस्त्राजीवः काडेनस्पृश्स्पर्शनिमस्पकाराऽस्यस्पृः आयुधेनजीवति आ
युधाच्चव आयुधीयः पन्द्रे कः आयुधिकः त्रयंशिकाडुरूपक्रियासुवाचे रुतोभक्तो
हस्तोयत्रसरुत्रस्तः सुप्रयोगाविशिष्टोऽस्य प्रयोगविशिष्टैः रुताभ्यस्तःपुंखोयेनरुतपु
खः धनुर्हतेपंव व्रीह्यादित्वादिनिप्रत्यये वची मतुपि धनुआन धनुःप्रहरणामस्य त
स्यांप्रहरणामितिठक उसुसुकाभ्यांनोकः धानुष्कः निषङ्गयोगान्निषङ्गी काराऽकुश
वे काराऽवान काराऽऽदीनन्नीनवामिनीनन काराऽनिः शक्तिरेवहेतुवस्त्रेयस्यश(
क्तिहेतुकः शक्तिःप्रहरणामस्पशक्तीकः शक्तियष्ट्योनीकश्च एवंयष्टीकः परश्वधा
त्रेतिठञ् पारश्वधिकः अपरेसुगाएव धनुरनइतिख्याते व्रीह्यादिनिष्पत्त्यये वर्मी फ
लकोस्त्री फलंवर्मेतिवत्स्यते नदेपानोयस्यसफलकपाणिः चत्वारिसहाये अनु
पश्चात्पूरतेगच्छतिअनुसूवः एवमनुचरः सहश्रायीसहायः अभिसर्वतेःसचतिस्त्रे

मिसरः अग्रेगन्तारिपुनोगादयःसुगाएव लघुगामिनिहयं महिहिंसासैन्तेरानयोः मं
उनमंउः ल्लोशस्त्रचादिदरौ मरुरः आशुवेगवतिहयं मत्वर्थेसि आदिन्वा ल्लः जैघान्य
आतिशायिनोजवोस्यातिजवः वेगवतिजैघानीविनिजङ्घकनीवयस्यजैघोकरिकः जैघा
र्म्यजीवनि वेतनादिभ्योजीवनीनिकाठकञोविकः अतिवलिनिवेगवतिननोवले अतिश
यिनमस्यतनस्वी त्रिचनासैन्यमेल्लःचरिनः अपरेसुगाएव जेतुंशकःजय्यः क्षय्य
जय्योशक्यार्थइतिनिपातनात् योऽन्येनमित्यर्थेनशत्रूणामभिमुखंयातिसजेत्रः
अभिगामिनमिहल्लनिजिदृश्यशीदृङ्शेनिष्टनदृङ्शः श्रेत्रमत्यर्थेन असिमभिगतो
ऽभिमित्राद्यवचकोनाचत्खो अभ्यमित्रोऽभिमित्रीयोऽभामित्रीणाः उज्जीतिशयाचिनःज्यो
त्स्नानमित्येत्यादिनिपातनात् विनिपत्ययेनुर्ज्जस्वी प्रशस्तोनोचते पिच्छादित्वादिलच उ
नसित्वः पथिकेत्रयं कामंयथेष्टंगच्छति कामंगामी श्वानपानात्यन्तानुकामिगामीति
खः मृगंगनातंश्रत्यनीगच्छति श्रत्यनीनः त्रयंशूरे शूरवीनविक्रान्तौ श्रविशूरोवी
रश्च विक्रमेःल्लःविक्रान्तः जयशीलेजेतुंशीलमस्यतृनजेता ग्लाजिस्थश्रुःजिशु

MEMORIAL

चतुनासिकस्य किन्नतोःक्ति दृक्षि [illegible]

इन्नुजिसर्त्तिभ्यःकुरच् जित्वरः सेयुगेसाधुःसीयुगीनः प्रीनजनादिभ्यःखञ् सेनायी
ध्वजयोगात् ध्वजिनी एवंवाहिनी सिनोतिशत्रूंसेना ऋष्टृसिमिदिभ्योनन्
सेनापि पिपर्त्तिभूमिंपृतना शप्यशिभ्योनुट्निवाहुलकानकलच तुगागमश्च
विश्वेवमनिवमूश्वमिवनिवंधिभ्यउरित्यूः वलनेधारयनिवलं सैन्येस्वार्थे
ध्यञ् वर्त्मप्रागुक्तोमेर श्रनित्यनेनानीकं श्रनीकादयश्चेनिरुक्तं वलस्यमुद्धा
र्थंविन्यासोविशेषनःस्यापनंव्यूहः पदाघञ् युधिरंडादयोरंडभोगमण्डल
सुसंहनश्चचारः व्यूहपार्ष्णिःप्रत्यासारः प्रनिसर्त्रासरनि परिग्रहःसुगाएव
एकेनेत्यादिएकेनगजेनएकेनरथेनत्रिभिनश्वैःपञ्चभिर्पत्तिभिःपत्तिःपतेःत्ति
न एतैःपत्त्येकैत्रिगुणोयंपौत्तरसंख्यासेनामुखं हस्ती रथ श्रश्व पदाति
त्रिभिःसेनामुखैर्गुल्मः हस्ती रथ श्रश्व पत्ति त्रिभिर्गुल्मैःगणाः हस्ती र
थ श्रश्व ९पत्ति त्रिभिर्गणैःपृतना हस्ती रथ श्रश्व पत्ति निस्ट

मिःएतनामिद्वीहिनी गज २१ रथ अश्व पत्ति ४५ तिस्रमिद्वीहिनीमिश्वमूः ग
ज २४३ रथ २४३ अश्व पत्ति १२१५ वमूमित्रिमिनीकिनी गज ३२५ रथ ३२५
अश्व १८७५ पत्ति ६०४५ तिस्रमिनीकिनीमिःइशानीकिनी गज २३६१ रथ २३६१ अ
श्व ९४६१ पत्ति १०२५५ तिस्रमिईशानीकिनीमिनद्वीहिनी गज ९२ रथ ९२ अ
श्व १९८२ पत्ति ३२२६५॥ चतुस्त्रीसंपरि॥ संपद्यतेकिंपु सम्पत स्त्रीलक्ष्म्यावुन्नो वि
पत्तीविपत् भागुरिमतेघ्रविपदाव एवमापदादेयः अस्त्रेचत्वारि आसमन्ता
द्भावेन युद्धेनेऽनेनायुधं युद्धप्रहरणी दात्रीनिकरणोष्ट्रन शस्त्रे अस्यतेक्षिप्य
ते सर्वधातुभ्यः ष्ट्रन अस्त्रं सपत्नधनुषि धनधान्येधत्तिदधनिधनुः यजुःशद्द
वदुसिः वपनि वपसान्तेने वपोवंशःतत्रभवश्चापः धनति दृष्टश्चरितनिधन
निसनिमङ्क्तिभ्यउः धनुः सान्तोपि धनुः पुंसिधनुर्वंशविशुद्धोपिनिगुणाः किंकुरि
ष्यतीतिदर्शनात् केचिन्नेधनुःसेनाशैनेपाठस्तेनसो नस्पुंस्त्वेनपुंसकेवप नाम
नीयते केचिद्धनरूपान्यइत्यस्माद्धातोः कुनिनानीयेठनि तन्मतेनान्तोपि न १७८
स्यान्नापाद्यविहनियुधिभ्योवज्रर्थकः

यावद्गुलशङ्कधनुनोरिति नानार्थेवर्त्तते शनात्तामस्त्रनमस्त्रासनं कोतिशद्दा
यते श्रन्योभ्योपीक्षिद्गुणाः कोदंशस्त्रस्यदण्डोत्र कोदण्डः कर्मतोप्रभवतिक
र्मताऽकर्त्र कार्मुकं इषोवासःक्षेपणमस्त्रादिभ्यासः कर्तास्यशरासनंकार्व
एष कार्वोयमस्त्रंत्रपुष्पमस्यकार्वएष कपिध्वजस्यार्जुनस्यशरासनंगाण्डी
वं गडिवदनैकदेशे इत्रजादिभ्यइनीत्र गाण्डिः गारघ्नंजगात्सीक्षायामिनिवः
दीर्घत्वविकल्पात्गाण्डिवंगाण्डीवंच धनुषोगेकुद्यतेक्षिप्यतेऽनया श्रोणादिक
इत्यये कोटिः श्रटनिगुणोत्र व्युत्पन्नेश्रटनी नन्दणार्थं वाहुवद्गोधावर्म
णि गुध्यतेपरिक्षिप्यतेगोधा नत्रनिशरमोक्षेप्रतिषेधकोनितत्रा धनुर्म
ध्येजस्यनेकरेखाश्लिष्यन्ते जसश्लेषतौक्रीडनार्थयोः कर्मणिक्तः स्वार्थेकन्वत्सक
कः चत्वारि धनुर्वेदे मूर्धन्यास्तस्याविशेषस्यविकारोवयवोऽपि मौर्वी जिना
निवारीज्या मिदा घटि श्रजादिपाठाट्टाप् शिंज्यतेशब्दायतेशिंजिनी गुणःप्रागुक्तः

वनुस्यानपक्वके वामपादप्रसवे दक्षिणापादसंकोचः प्रत्यानीवं दक्षिणाजंघाप्रसवे
वामपादसंकोचः शाजीट त्रीणिचेक्षनिखाते वनस्पतेवश्चेनदृश्यते वनस्पी
तपत शरान्वयति वेजनः कः शनयः शनकैपेश्रभ्यासः शनाभ्यासः उपवीवात्श
रणाशनाभ्यासउपनेउपास्यनेक्षिप्यनेउपासनी द्वादशशरे पर्वणिसिन्वनि श्र
सूजाएषन् शतारिकनूषत्कः वापतेगम्यतेऽनेन घञिवाणः विशिष्टाशिखा
भमस्यविशिखः श्रनिश्येनकुटिलगतिश्चञ्जिलगः खेगतिखगः खमाशुगः
कर्णेनवमन्वनिभंशतेरार्कुधादिःकर्णवः मार्गयतिवन्दे मार्गश्चेषणेन्युः मार्ग
णाः शरणानिहिनस्तिकर्मण्यण् शरः पत्रःपक्षत्रयोगात्पत्री उप्यतेमोक्षतेऽनेन
युपउपमोहने वोपः इष्यतेगम्यतेऽनेनइषेकिच्वेत्युः इषुः सर्वेलोहमयशरेषुकर्मेन
क्केदन्तेशदायन्तेऽयन्तं नेघादित्वात्नुः नैनुक्लोदस्पृशः प्रक्लेदनाः नानैजीव
नमूहमवभिगतानिमतिपत् नावारः श्रुचुगतौश्रवुइत्येके शरपक्षेदयं पक्ष
नि पक्षिपरिग्रहानिपशनैपक्षेः पक्षपरिग्रहे वाजनिशनैगमयतिवजिवाजः सुगा

राम
१८०

केचिन्नलिख्यन्ते नूतोनूतपत्रेसैनैःपूर्यतेऽव नूतापूरतोऽयसमीपेश्राशङ्कतेऽपा
सङ्गः नूतावानोबीहुत्वकादीरन् नूतीरः निशितेसज्यतेनिषङ्गः इषवोधीयन्तेऽइ
षुधिः डीषनूतीच नवकैखड्गे खड्गयतिखड्गिभेदे खट्टनंगायतिप्रथयतिखड्
गः निर्गतैश्रिशनोऽङ्गुलिभ्यःनिश्रिशः वसुधीहोसिस्वेयेनिऽच उद्योतेनवंहसति
वंहसः श्रस्यतेक्षिप्यतेश्रसिः श्रसेबहुत्वकादिः रिष्यतिहिनस्तिशत्रुंरिष्टिः
रिष्टीगतौक्तिच् श्रजारिरपिशेवधिमुजरीमतिभटिः कालेयुकासिरिष्टयश्च
रभसंलिखनात् कुक्षौभवोविघमानः कौक्षेयः मराऽनात्न्यंगमस्यमराऽना
नः करेवनतेवेष्टयतिकरपालयतिकरपालइत्यपिविश्वतकरवा
लकरइतियमकात्कल्प्यतेछेदोसमर्थोभवति खपेरालेवृक्षपालः खड्गादि
मुष्टौ त्सरछगतौ त्सरुः खड्गादिमुष्टेः शेखड्गस्यावयविकार्योवानिवंधं मेघना
मिवेःकचनादयश्चेतिवत्रत्ययेगुतो फरीतिप्रसिद्धेत्रय फल्गतिविशीर्यतेवातेः

फलकः कवचवर्म्मचर्म्मनिस्त्रवर्म्म अस्यफलस्यमुष्टिः सैगृह्यतेसौसिमुष्टि
विनिचस्रसैमुष्टिः स्यंसुजराकारास्त्रे द्वैशाखीलक्षिद्वयाः करणीयोवि
द्धंचरोघनादेशश्च मुद्गिरनिमुजरः सरोरुहन्यतेऽनेनघनः मूर्त्तौघनइत्य
एघनादेशश्च। एकधराइतिख्याते इत्तीशत्रुमानणायगच्छतिगौरादिङी
षतौत्वेइत्ती करेवन्यते करिकरवालिकाकरपालिकाव मुद्गाख्यनामकम
हास्त्रऊ भिरेनुमइत्यभिदिः भिन्दिर्वादशनात्वसु दशकुन्तोविधीयते तैपाव
यतिभिन्दिपालः सृज्यतेघनर्थकः र्नैकादित्वात्कुत्वंसृगः स्रोहवइत्यगु
डे परिसर्वतोहन्यतेऽनेनपरिघः परोघइत्यपघादेशस्य परितोघातनमस्मा
त्परिघातनः वत्वारिकुठारे कुठेरत्तमित्यौत्तिकर्म्मणिपन्न कुठारः त्रि
यीजठारी र्द्वधियतिबिभारतोक्तिवत्स्वभिनः परशुरत्तीति आऽपूर्वोभ्योस्व
निरभ्योकिदेत्युः परशुः परानश्यतिपरश्वधः नेनुक्तोत्रपनशुरादरवेपत्ययः

धुनीतिख्याते शस्त्रे धुनतीषशस्त्री असेश्वपुत्रीवहुस्वत्वात् असिपुत्रीछुत
तिहिनस्तिछुरछेदनेपुनछविकाअसेः कार्ष्णात्कीरूपस्पेवाविधेनुकाकरि
णी सेनइतिख्यातशालतिगच्छतिशल्यं अजादित्वाद्यः शङ्कुः त्रागुक्तः कृपी
तिख्याते संर्व्वगतोतालव्यादिः अजादित्वोकिलत्व शर्व्वलावैतुर्व्वहतिहिन
स्तितुर्व्वीहिसायंक्विपवोल्लोयइतिवलोपेनेरुक्तगुणेनोः तोरीहिसममस्ति
नेरुक्तोप्रत्ययेनतोमरः कुन्तेघञंप्रास्यतेप्रासः कुन्तनोतिऽवहुलवचना
द्वितीयायाअलुककुन्तः खड्गाघग्रन्थोगोवत्वारिकुणपतेशब्दायतेवृत्रिको
णः पाल्यतेपालिःवुवादित्वयुक्तिव पालीव आप्रीणैयते आछिशृहनिभ्यो
रुस्वश्चेतिइत्वेरुस्वश्वअशिः कोटिश्वपूर्ववत् सर्व्वसेन्यानांसन्नाहादि
धारणेअग्निस्त्रियते अग्निसारः सर्व्वेषामोघात्रसर्व्वैः सर्व्वसन्नहनेऽर्थो
यस्यससर्व्वसन्नहनार्थकः अहिन्तानप्रत्यनीत्तस्परणेआगमतिक्रमः
अस्त्रभृतांराज्ञांनीराजनविधोलोहाग्निहारः सप्तमीवहुव्रीहिः सेवाप्रस

रणो विविधामंकलगीतिवाम्यादिकृत्तस्थानेनव्यवहरतिवर्त्तीतिष्ठ
कैरितालिकः नोघंकनोतिनोघकनः वक्रं समूहःतेनवरतिवाक्रिकाः
द्वाण्यतेनेनद्वीरःतेनवरतिद्वाणिकाः मगध्यतिशंसतिअविमगधाः
प्रज्ञाघानेमगधाः मधुन्दोऽंमाधुर्य्यंसादृश्यलक्षणेमधुसदृशामधुकाः
वदितुंशीलस्यवदीस्कृतःपाठकःस्कृतिपाठकः सैन्यामादनिवर्त्तिनः
समयाद्यवस्थानःसैशपकाःशपेऽङ्गीवेत्ताःकन वत्वारिद्यूनोधीयतेयु
ञिघुरीन्योनिदितिनुःवैनुः द्यूयते द्यूलिः वाहुलकात्किः पेशयतिशो
भांपापनाशैनेपोशुश्वदन्त्पवानपितऽपत्त इतिरजः असुनअकारान्तोर
जशब्दःक्रीवंपरागेवनोस्यात्रिलिंगंरजवप्रऽडः तेननद्वयोरितिलिखितं
रूणीद्भूत्तरजसिद्रूणितेद्रूणीत्तुघ्यतेन्दोदः भशमन्यर्थेनसैन्यामादौउ
त्तिऽङ्गीतिहिनस्तिपिजिहिंसायां सलुत्पिऽङ्गः षधादित्वात्कहवपिऽङ्गलः

राम
१८

पत्यतेज्ञाप्यतेऽनयावाशादिपतिभ्योनिदित्यकनपत्ताकाविजयतेजविशि
ष्योभ्रुतिव्रकावाजऽयतेऽपिविधानाद्विजयनःतस्यंवेजयन्ती द्वजेरूय
द्वनयन्तिविरूपयतिध्वजः कत्थतेज्ञायतेऽनेनकत्थनम् अहंपूर्वोदोमपूर्वय
जकादित्वात्समः सःमत्वर्थेठनिष्ठाद्यवः दशसामर्थ्यंद्रवतिद्रुदस्त्रिऽयोमिन
नद्रविणंतीर्य्यतेऽनेनतवः स्वस्तन एवंसहःवल्यतेसैद्रियतेवलेशूरस्य
भावः शौर्य्यंघञ्प्रतिष्ठन्यनेनस्थामश्रातोमनि लिप्तिमनिनशुष्यतेने
नाघ्निः अरिविशिशुषिभ्यःकिनिदिमनशुभ्रशक्यतेशक्तिः पराक्रम्यते
पराक्रमः प्राणित्यनेनप्राणः अतिशक्तितातिक्रमः वलेभाविनिवा
रणेपानंवीवपानम् एकत्रिंशद्युद्धेयुद्धयतेस्म युद्ध एवमायोद्यनेज्ञायते
ज्ञाप्यंज्ञप्यपेयेत्यादिनिपातनात् कलिरियत् प्रकर्षेणघ्नन्तेहिषन्तो
त्रितिऽपसर्गबलात्प्रनिपूर्वोघ्नतिहिंसार्थः प्रघनेम्रियतेत्रऽङोघाहल
न्तएकऽघं आस्कन्द्यतेस्मोस्कन्दनेसंख्यातिकथयतिशोप्यैसैरव्यंसमि

त्यरनिकः शमयतिचेक्रूयंगच्छतिसमीकं समीकादश्वेतिनिपातनात्
सम्यक्परानयतेसैपरायः तद्योगात्सौपरायिकं नैपुन्योद्भिः स
म्यगियर्त्तिसमरः स्वनीकमुक्तएव वल्गतेरल्लः कल्मिमयूरबर्हनिह
न्तिकल्लहः विगरुःसुगाएव सैग्रहात्सौपर्णोकल्मेतरपिनाद्दिः कल्मिः
सम्यक्स्फोटेविसरणो यत्रसैस्फोरः सैयुगीनंयत्रइषुपत्वात्कः एपंकादि
त्वात्कुत्वंसैयुगः अजिमद्दिदयः युगाएव समुदयतेत्रसमुदायः सैयत्तनो
सैयत्त सम्यगतिर्गमनंयत्रसमितिः अजेःपालित्रदिण आजिः समि
नः क्विपसमितयुद्धतेयुत्र हस्तिनांयुद्धादौसंहतीकरणेद्धरतेधुविद्ध
ना अङ्गित्रया धनुषःस्थानेविस्फारः स्फुरतिस्फुलत्यार्द्धत्रीत्यात्वं हूयु
द्धार्थवाधमानपरेहपरेहः प्राग्युक्तः आदम्यतेसैनवाहुलकाद्दलवनेर
क्तोडः आडवरः त्रयेवसात्कोप्रगतानाविनावोस्मात्प्रज्ञादिहवतिवल
तिइतिनिपात इतिस्वामीतस्यकारःकरणं हतिहन्तुतिसैन्यरुपोः हतः राम
देवतेसवनमेवस्ववलितं अतिमर्क्षादैनैछिन्नतिवर्षादित्वात्कलवछलं १८३

शुनासुनस्त्रवकेमहाभूतपरिणामउत्पातेउत्पत्स्यमादापातिउत्पातः उपस्थित
सर्ज्जिउपवयस्येतियावत् उपसर्ज्जिः मूर्छीपौत्रयंमूर्छनंमूर्छीकरातिगाछतिविनन
तिष्ठतिकश्मलंकुत्सद्वीहलकातकरोतपिमलवमुरेहत्रिमोहः पीडाअवसर्ज्जिः हनि
शक्तिकरणंयशत्रुनिर्द्दियमानप्रहारेअन्यस्कन्दनान्यासादने अष्टोपलायन
मास्रेपदादयः स्कगाएव रणान्नीपराजयः पराजितपराजूतोव नशेः कः नष्ट
वैत्रिष्ठिनिकाकाक्षिगोलक कन्यायात पराजितपराजूतयोरप्यन्वेतिनिनोद्यते
स्मासतिनेहितेद्रुपमेतलिनोद्यानमात्रइतिस्वामी प्रमापणादिमारणेमीञ्हिं
सायांमिनातिमिनोतीत्यादिनात्वेयुकयुवप्रमापणं क्रव्यांहिंसायांमितिधातो
र्निकारणं एवंनिशारणेतालव्यादिः शीरसआछादनस्नेहनयोः वीनादिकात्प्रवा
सवेमारणतोयणनिशामनेषुज्ञाइतिमित्वेकस्वत्वेसैरुपनंपिंजिहिंसायांपिंजः
अधिरणाक्षेत्रीयुरिमतेनालोचेधिशवैविशवमितिकेवित् दशमरणेपैवानोभू
तानीभावः पैवताकालोयमस्तस्यधर्म्मः कालधर्म्मः प्रणीयतेम्रियतेप्रलयः मृतु
ःप्राग्युक्तः सपद्मतेनिष्ठतिम्रियेपि वितायांत्रयेवीयतेसंवित्ता वित्त्याग्निवित्ये

येति निपातनात् वित्पाक्तिनविति:॥ अथमूर्द्धकलेवरंकरवन्धः कौशिरो वध्नातेतेऽनेन शमशानेशय्यते अशयनेशराणांशयमत्रशमशानेयद्वाशः मश्नाति अशेशवानशनेरुक्तोऽलोपः पितृणांवनं पितृवनम् मृतशरीरे ढपैकुलेशरूपाप्तिलोकनोदनत्वात् कुलपः शरतिगच्छति शरगतोशरः वन्द्योग्रहोपग्रहोस्तः वन्देविः शरवन्दी वन्धनागारकाराकीर्य्यतेऽस्मि न्येतत्रकारागारायोवाग्रा श्वेति निपातनात् प्राणेषुअस्पनोवाहुलका दुः असरः असप्राणशब्दाभ्यां वहुलवचनान्न्यां पंवप्राणादयउक्तेऽ असधारणेजीवः जीवितकालकायुः अतीत्यर्थ इणोनादित्युसिः एतेश्छ न्दसीत्युणप्रत्यये आयुरुस्कारान्नश्छन्दसि जीवनौषधंजीवानुः जीवेवानुः इतिश्रीअच्युतोपाध्यायकृतोव्याख्याप्रदीपेक्षत्रियवर्गविवरणंसमाप्तं॥ ३ ॥ अथवैश्यउरोजनवाउरव्याः शरीरावयवाद्यत उरोऽजातावुरुजाः अर्य्यते ज्ञायते अर्य्यः स्वामिवैश्य योरिति निपातनादर्य्याः विशएववैश्याः

स्वार्थेष्यत्रन्क्षेत्रंकरणाद्यभूमिंस्पृशन्ति भूमिस्पृशः विशन्तियज्ञस्थानं विशः कृष्यादिजीवनोपायाः षट् आजीव्यतेऽनेनाजीवः सीदायाञ्चुल्लजीवि काक्षत्येतेनयेतिवर्त्तिः ततः प्रज्ञाद्यणिवार्त्ता वशंवदोकर्मणिकृषिः इ कृष्यादिभ्य इतीकपशुपालस्यकर्म्मपाशुपाल्यंवणिजोकर्म्मवाणिज्यंपय तिवाणिज्यावपरिवित्तानुवर्त्तनंसेवाशुनइववर्त्तिवपकृष्टत्वात्तस्ववर्त्ति: नत्रसत्तमन्तोकृषिः कपोतवदेकैकादशोल्लानांग्रहणमुक्तिशाल्या देर्म्निपातितपरित्यक्तमंजरीगृह्णाति उञ्छः युत्रर्थेकःशिलाग्रहणंप्रा माणिकप्रयोगदर्शनात् उञ्छशिलमिति सिद्धंविगृहीतेविरीतत्वे या वितेमृते अयावितेऽमृते मृतमिवमृतमेवमपरत्र वणिग्भावेसत्यंवदि विदन्तेयेतिसागतः त्रयस्त्रीण्यर्त्तिसमत्राणांकः त्राणमाश्रमन्त्रेइतिनि पातनात् परितोज्यतेपर्य्युदञ्चनंउद्धारः त्रयैकहिजीविकायांप्रयुज्यते प्रयोगःकुसीदेसौधनपत्रकुसीदंमूलीभूतद्रव्यस्यादिवृद्धिः तयाजीवि

कार्षद्धिजीविका यान्छ्राफेयादिके अपमित्यप्रावित्ताभ्यांकुनो नित्य
मात्प्रकीर्त्तिनात् आपमित्यकै अपमित्यायनेकनपूर्ववत् वृद्धाजीवेकुसी
दिनजीवतिकुसीददशेकादशात् षनष्ठवो कुसीदिकः वृद्धाजीवतिवार्द्धुषि
कः वृद्धैर्वृद्धुषी भावश्वेतिठकवार्द्धुषिकः वृद्धा आजीव्यतेवृद्धेाजीवः एच
दित्वात्कलोपः कर्षिकेक्षेत्राजीवः पूर्ववत् एलकर्षिकः कृषवर्द्धिश्वो
दीवामितिवर्द्धिपक्षेकार्षिकः पक्षेकृषकः कर्षणं कृषिस्तद्योगात्तवडः कृष्या
तिपरिषदोवलवबलइतिदीर्घः कृषीवलः व्रीघादिभवनेत्रीहिशाल्योर्वि
भाषेहेयभ यवयवकषष्ठिकाद्यतियद्यादयः विभाषादितोमाषीगोधूम्यइ
तियत् मौद्गिस्यतेलीनीमाष्यमाषीणमित्यादि धान्यानांभवनेक्षेत्रेरव
त्रीहौडवीणं मौद्गीनमित्यादि उप्यतेऽस्मिंउप्तंवीजातदेतत्तस्मिन्द्वितीय
शमुवीजात्कृष्टाविताववं क्षेत्रेसीतयाहलपद्धत्यासस्मिंस्तेसगतेसी
तांनोकाषावपनेत्यादिनायत्तः कृषेः कर्म्मणिक्तः कृष्टमतज्जनहलात् कर्षणं

जन्यहलेष्वियन् हलेनकृष्टेहल्येनेवसइतिस्थाने क्षेत्रेत्रिगुणीकृष्टं सं
स्याश्वगुणान्नाडीतिठाच्च गुणाद्धनौद्वितीयेत्यादिनाडाच् रथसीता
क्षेत्रेभ्योयद्धौनदन्तविधिरियन् जनेन्पाद्दिना द्विगुणाकृष्टे क्षेत्रेडाविद्धि
गुणाकृतमित्यादिसिध्यति एतावद्बीजवपनयोग्येऽस्मिन्चापः द्रोणाउप्यते
स्मिन्उप्यवापइतिठच् द्रौणिकादयः खारीवापे खार्याइकन् खारीकः उ
न्मितीमारभ्यत्रिंशत्यर्थः त्रयंक्षेत्रे उप्यतेबीजमत्रवप्रः केशिकासिदारणा
नकेदारः सप्तम्यलुक्तीयनेऽन्नक्षेत्रे चत्वारिक्षेत्रेकेकेदाराघत्रेनि
यत्रि कैदार्य्ये आरणाकन्केदरिकेकेकेदारकैढच् द्रोणेद्वयं द्रोणसेचने
पवाघच् द्रोणानिपुंसिति शेषुःनेषुः द्रोणभेदकेद्वयं कोटियोगात्
द्रोणादिन्वाद्युः कौटिनाः वेष्टेरौणिघन्नेऽनेनवेषुभेदनः त्रयंपरनईति
स्थाने प्राग्यनेक्षिप्यनेप्राजनेनुधनेऽनेननोदने दात्रीतिशुनत्रीत्रे खनि
त्रेद्वयभ् खन्यनेऽनेन शक्तिर्लूभूसूखनसहचरश्चर खनित्रे व्युष्टिश्चरदा

रती दात्रेद्वय दात्रीनिशुन दात्रे अग्नीन्यादिनाइत्र्र स्वित्रे जोनशि
स्थाने कृत्रयोत्रे योत्रौवन्काः आवर्द फाल्गइनिस्थाने फाल्गप्रागुन्की नि
र्गनाइशानया निरीशा कूटयतिछेदयतिकनिकूत्रकै फल्गमित्रफाल्गः यद्य
पि निष्यघते कर्षतामनेन फाल्गः वृनि कृषियोगात्कृषिकः कृषिकाकृषि
कीफाल्गकृषिकाविनिगुइः वत्वारिवाजने वृजनिमुवैजोगने कैवल्या
दयश्वेनिश्वत्र नेनुन्कोदीर्घः जोगवे हुवैहल्विलेखने श्रीव गोमुवैदार
यतिदोदारती सीयतेरध्यने खित्रवैधने सुभिमिन्योदीर्घश्वेनिरनदीर्घत्व
वसीरः कनश्वइनिस्थाने शस्यनेदम्पनेरयोऽलयान्चादयश्वेनिवः यु
गस्यकीवकःयुगकीवकः जोगवद्राऽइशास्यान् इशऐश्वर्येगुपधात्कइ
शाइसेत्पपि जोगवपद्धतिःसीना स्यतिमुवै स्वङ्गिसाधुधिम्यःनक्तः वाहुल्या
दीर्घत्वंच मेरइतिस्थाने मेधनेसंगम्यनेत्रपशवोऽत्र रप्रत्ययेमेधिः आ
शुनाम्निधान्ये अश्नुतेव्याप्नोति रूवापाजासिरित्यादिनोरा आशुः आशुनामा

सुश्निमिवीनो६

शीहिनाशुशीहिः पाटवःप्रागुक्तः इयंयवे सिनश्वकःसुगः यौनिरूक्त्येय
रःमवाचर उग्रयरेहरिनेनोकः नुजिरहिंसायी वाहुल्यान्मक गुणा क
त्वेव वाचीरकुत्सायै कैरातेजानिकुत्सायः सनीनोवायुस्तेकायतिसनीन
कः सनिन्वकइतिस्वभूनिः हरेणुःप्रागुक्तः खराऽनैखराऽनचोगानखरिऽ
रूः हेकोइले कोरस्थिरइत्यनिकोनइरः कौरथियीइत्यनिकोइलः नैतुन्क
श्रीकारः कुइरइतिशार्ङ्गिकाः हेमसूने मंगलेसाधुःमङ्गल्यः नत्रसाधुरियन्
रःकनिमसीपविमाने मसेतुन्नमसूरः वनमुजे सुम्पदादित्वात्क्विप् सुदो
स्तारहिंगनाःअस्मान्नैतुन्करतीविकारेमुञ्जस्मकः मञ्जगतौ पुंसीनिचः श्क
प्रतीचीनमश्वष्टकः प्रतिवद्धोयस्मात्समयश्वकः नैतुन्करतीविकारः सश्चि
सनिस्नेहेऽस्मात् सर्जनिपपुवैनिश्रपसुगागमःसश्चिःसरिसपश्च कूहस्नेहसु
न्तुस्तेनभावितुंतुभः मन्दयतिनोकान्कदनम्वकनकदम्वकः सिद्धोर्थोय
स्मात्सिद्धार्थकः नामश्वेनसश्चिे गोधूमे गुध्यतिपरिवेश्यतिगुधेरूमन् गो

भूमः सुभूमन्यनेसुमनोऽस्तः रानमाहे यौनिरुत्तादिभ्योवुन् यवकः यवा
धतीयावकः कुलेसजातीयमस्यैतिकर्मणिष्ठन् नेतुक्तोऽन्योपः सत्वस्थकुल्मा
षः द्वेवणके वतादाने कनवतकः हरयोऽश्वास्तेषांमस्योविलोऽनेनजन
यतिहरिसंज्ञः निष्फलेनिले निष्पेजस्तिन पिंजश्वनिःफलात्तिलात्तियकृषि
जौ वाजिकायो नुरस्तिहकुशरे अदोरप्तेवः कुधामभिजनयतिकुधा
भिजननः वाजेर्गिःवाजिका रुशारणीवारकृष्णिका अस्पनेक्षिप्यनेऽसा
दिनि असेनुवन् असुनी काउनिइतिख्याने कंगुःवीर्यत्वात् कंजलमंग
तिमगम्यादित्वात्कुः कङ्गुडुडिःकङ्गुव शकंधादिः प्रियंगुरितिप्रागुक्तः नी
वीतिख्याने अनेःपनसवरसवअनसी अन्नतिनित्योमेतिनिपातनादुमा कुव
तिकुमा वाहुलकान्मके मक्रायो मानुष्यनेमानुषानीडीयश्चानुक वी
नइतिख्याने अभिन्यनेनवाहुलकादुः अनुः धान्यशुंगे कुक्षिनेशरणात्ति

MEMORIAL

किंयंत्रवपोः प्रियइत्युणा किंसिरुः शस्पस्पशूके शस्यशूकके कणाः सि
त्यत्रकनिघांतंतद्योगात्तकालिशः शस्यमञ्जरीस्कंगेव धान्येघनघातोऽपि
निधान्यंमहत्वेऽपित्र-व्रीहिःप्रागुक्तः तण्डकीरः सण्डशकोऽत्रन-गुत्सनि
कन्यत्रनिष्ठेतवसवत्तस्यतः स्तम्बेःगुत्सकः प्रागुक्तः आदिनाऽथवादि
परिग्रहः नारइतिख्याते नाडीनाऽत्रप्रागुक्ते कोऽश्व पोऽारइतिख्या
ते पाल्यतेस्तंते पालस्तृणे वाहुलकीतिकालनक्रस्वत्वंव पलालः नि
ष्फलः फलशून्यः खरवडीतिख्याते कडमेदशुभ्रादित्वाद्रक अंगजोदश
खकडंरःवुष्पतेऽान्हिण्वीतेवुप दन्त्यान्त्योपिधान्यत्वविणावकस्तेनप
नेनतुषः सडंइतिख्याते शूकः शीमडिइतिख्याते शाम्यतिफलपा
कंनपवाघवडिघशमीषमष्टमवेलक्ष्मे ऽन्वादयश्चेतिरः उपधायाइत्वं
व सिम्बादन्यादिः उत्तरक्षादयोवहुलीकृतास्तास्त्रिषु पलालाछा

MEMORIAL

दिनद्यान्ये अमावसिनीव वरुत्रीद्यौ रजस्कलादिभ्यो निर्मलीकृतौ माघो
दयः शमीधान्यैर्वल्लिजैः समीपपरिमाणैश्चत्रिमाषः नैरुक्तः यः मुद्गो माषो रा
जमाषः कुलत्थश्चणकस्निलः काकाण्डश्च विजैस्तुराडः शमीधान्यगणः स्य
तः शूकसहितैधान्यैः शूकधान्यं श्रीहिनागोधूमादिपरिग्रहः कणामा धा
श्च धान्याद्यानीलनावोह्याश्वशाल्यः अनीतिरख्याते नृणामिवाद्यान्येन्न
णाद्यान्यं निद्रियते द्वत्रनीवारः गवाढ्यनिरख्याते धान्यविशेषे इष्टौलोमि
इडस्तुनौ मृगयादित्वात्कुः गरेडुः गवेधीयतेधान्यमिति पूर्ववत्कुः कणयाए ग
वेधुका नलमुत्पलैकनीलयत्रदुलमहताद्यत्कुक उत्पलिनीख्याते उत्तुङ्ग
मुखमस्योडुम्बरे पृथोदरादिरेवमुज्जम्बलेव सूर्पेहृद्ये प्रस्फोद्यतेसारं
वस्त्रिक्रियतेऽनेनप्रस्फोटने सूर्पयति सूर्यमाने पवाद्यच् रन्यादिनाल्वा
दी वालनिइतिख्याते वाल्यतेवस्समनयावाल्वनी तनोडुसन्वेवडुप्रत्यये
दित्वोपः सन्वद्भावाद्वित्वमिवेव सैध्यभावेऽनो पासिद्धासैताशदनवा दा

वोकडीति ख्याते सीव्यतेभिबुतंतुसन्ताने डुवस्यूतः द्वित्रिप्रवेसेवः डाकीति
ख्याते कण्यतेनेन परिकरि कोडिश्छिन्न श्रोत्रवकण्डोलः घेटतिसेहतो
भवतिपेटः काशादिरविते गांजलइतिख्याते कर्त्यावयोगिनि करः किल
तिशेफ्यादिन्यः इतीककनिरोत्वंजनयतिअन्येभ्योपीतिः तन्पुरुषे
कृतीत्यत्वुककनिककलिन्द्रकः रसवतपाकशालायांरसपुक्कानिपाक
द्रव्यान्यस्यांरसवतीमहानसेति अनोत्पाम्नः रससांजातिसैज्ञयो
रितिवैत्वमहानसं महानसाध्यक्षे महानसाधिकारिणि पौरोगवः पुरः
प्रथमेभ्रार्थवस्तु पुनोगोन्त्रिमस्यपुनोगुः ततःप्रज्ञाद्यत्वात्पौरोगवः
यद्वापुरः प्रथमेगम्यतेज्ञायतेमित्रत्वादित्वात्तुःपुनोगुः प्रज्ञाद्यत्वात्पौर
गवः पावके स्वदुउपकुर्वन्निनोक्तोपस्करकः वस्त्रः सम्बरणं तदस्या
स्ति अन्येभ्योपीतिवः वल्लवाः आवालेकुटिलेवरत्नि आर्वालिका अन्ये

नंशिल्यमेषांतपंस्यशिल्यं इतिठक आम्बसिकाः सूदन्ति छागादीन हिं
सन्ति औदधिकाः पूर्ववत् गुणयत्यन्यसन्निवन्धनादिकैगुणाः अपूप
रिक्तेत्तरि अपूपाः पण्यमस्यतदस्यपण्यमितिठक आपूपिकः कन्दुः स्वय
मेतिरन्द्यतेतत्रसंस्कृतंपिष्टकादिकमुपचारात्कन्दुः सपण्यमस्यपूपि
वद्धुककान्दरिकात्तत्रसंकुर्वन्तिनिरुपकाराः शुल्हशीतिख्याते अंगार धी
यतेत्रकनअंगारघानिका शाकटः आगुक्तः स्त्रियांशकटः शकटीश्रेणी
रस्यशकट्यां अङ्गारशकटी हसन्तीव्हसन्ती अस्तेवेतुरकालत्वंमुहिहस
न्ती अङ्गारेत्रयं अङ्गत्यङ्गारः मन्दारवदातन नाभंगहतो नविघनेश्ना
मं अंशनि उपदाहे उन्मकदाद्विर्कित्यादिनानिपातनात्उकत्रत्यये
नुगागमः।उअर्कंयत्नोपश्व भर्जनपात्रे अक्षिस्रंसने शिरीषादयश्चेति
निपातनात् अम्बरीषंचरुपतेत्र भ्रन्जपाके भ्रस्जिहनिकमिगमिवधी
णोवद्धिश्चेतिभ्रस्जवद्धिश्च आर्ध भर्जनार्थलोहपात्रंकदयतिशोधय

राम
१८९

तिस्रन्देःसत्रोपश्चेति कुः कुन्दुः स्विद्यतेस्मास्वेदनी देजाकिरितिख्याते
अलनमलिः अलिं जवयतिअलिंजवः अदोरमनत्युरुषेकृतीत्यलुकवा
हुल्यात् अलिःशब्देवर्तेतेऽप्रत्ययेस्वार्थेकनिअलिकं मागधीरीति
ख्याते किरतिक्षुरतिजलंकिरतेर्वाहुलकात्कवनकर्करी अगतोवाहु
ल्यात्क्षुणोवद्धिश्चेत्वं आनुः गडसेवनेगजतिवहुलकात्क्रडेश्चेवः डलयोरै
क्यात्गालन्तिका स्थाल्यांपिठीतिहिनस्तिपिठीहसायां पिठेवरन् पिण्वः
स्थलतिष्ठतिजलादिवएष्टलस्थानेज्वलतिकसीञ्याणः गोरादिङीष
स्थाली उखरिगुपधाकेःउखाकुथतेदधतेऽकुटिपाहःवकुंडं वत्वारिद्व
रेकेनजलेनलुप्यतेश्लिष्यतेकलसः कलशोपिच्छतेद्वरः कुरतिकुटः
निपुक्तेपिवत्यनेनिपः द्वत्रद्वैः द्वशरावःशराणोति अवशवः शवाहिंसका
स्तेभ्योऽतिशरावः वर्द्धतेक्रमणविस्तीर्णोन्नतिवानवर्द्धमानः सामान्ये

न पिष्टपवनमात्रे अजुपतेरसोनेन अजेर्न्निवृत्तेरिति इषन अजीषपिष्टस्य पवनमत्रपिष्टपवनम्। पानपात्रेकेजलस्थानिरस्तिकेसः कलेस्नेहपात्रेकुत्सितेतन्यतेतत्तनिवच्छाःकुरिन्युत्वंकृत्वादिलोपः सेवेतिविशेषणात अस्यस्त्रीत्वमवगम्यते कुत्वाउपवकुतुवः द्रव्यस्थापनपात्रे आउप्येते स्थाप्यते अत्रावपनेनडिपरिहासे पवाघव पषोदरादित्वात् भांडे पारक्ष्ये घ्नपात्रे अमति अमगत्यादिषुघ्न अमत्रेनजेपथक कर्म्मणि न्युट्नाजनम्। दाविशतिप्रसिद्धे दृणातिदविदारणे दृविस्यो विन्निति वीनिदर्द्धिः ऊषिदवीविकमेवा हलकाछिनकीविः। खजाकाखजतिमथ्नातिखजेराकःखजाका हस्ताकृतिर्लोहादिपात्रे करछुरितिख्याते तवतिगच्छतितनवुरुश्वेतिडुः खुगागमश्चतनुडुः हस्तइवहस्तकः दारुणोहस्तोदारुहस्तकः त्रपंशकरणेतिनन्दकनोति वातुवाहकात्कनशाकेहरितवर्णयोगात्वकनहरितके शिग्रुः आगुक्तः अन्ये

अन्यतुशिग्रोः नानिकाकर्त्तवः नलतिगन्धीकरोतिनलगन्धने घ्रूलनालिका कडतिहृन्तृखडिकडिभ्यो अस्कवकऽम्बः वेसवारइतिख्याते वेसनेवेसः वराणीवारः वेसेवारोऽस्यवेसवारः उपस्कतेतिमंडनेसमवेतिउपस्करः उपात्प्रतियत्नइतिसः खुकरतिख्याते महादइतिख्याते केवितत्रपतिमेरनीकादप्रथेतिनिपातनात्तिलीकंवकत्फोवकिरुप्याहुर्योपधायाइतिवकउपधायाउत्वञ्चवुर्ङ्कवत्कुस्यास्तेवत्कास्ते घटभरीवेवल्लखलनेकुत्वाञ्ञनपतिवेन्नजे मपतेम्याकुलीभवतिज्ञिघ्नानेनकुत्वान्मरिवं मरिवमपिव त्यातम्रिपतेवीवनकुलतिसेवतेतन्नवतिकृत्रादिभ्यो वुनकोलकैकृत्सवर्णत्वात कृदीऽषणीक्रुनपतनेपततनेतनःक्षत्रेथैकःपद्यतात्कुनन्त्रेतिपत्तनेधर्म्मपत्तनेमितिषष्ठीसमासः वत्वारिजीवकेजूरितिसोत्रोघातुःजोवऽतिवकऽकारस्येकारःसंज्ञायांजीवकःसुप्रत्ययजनलःअजीगैछांमजतिगच्छोत्कटत्वात्कर्म्मण्णऽपिपूअजाजी

यौगे कर्णनिशब्दायते कर्ण॰ करजीरइतिख्याते कम्बुसरणमस्याः स्वमी
रौ किनतिस्त्रिपतिकृ॰ कृवापेत्यादिनाणकारः॰ कारोविदूंकारवीप्रथय
तिख्यातिंयातिप्रथेः सेत्रसारणंत्रेत्पुः सेत्रसारणीवपत्रः पत्रीवकाल
वर्णित्वात्कालाकुवकोदिल्पेउपकुञ्चिका॰ अद्रिकेआसमेनाद्रायतेजिह्वो
वाहुल्याद्वाद्रिकीरीगमिवदेरस्पदेरीशीरीरीगवेरकं॰ धनित्रइतिख्याते छ
त्राकारत्वात्छत्रातुदः कः॰वित्तत्रकं अद्रोकोंजिके आसमनादियर्तिप
वाघवि॰ आवः नलगन्धनेकर्म्मणिछत्रनालः आरोदूरगामीनलोगन्धो
स्यावनालकं॰ वलपोवेंक्यात॰ आरनालकमपिसोवीरंद्रुन्माषावुक्कोरव
कनाम्नेः कः॰ अनिसकंयत्त्वान्नावोनेरुकः॰ प्रथममवन्तिदेशेसोमइवअव
निसोमघान्यास्चुस्कगमेवकुंजेः वघादित्वात्कलवकुंजलंकेनजलेनांजि
कावयन्तिरस्याः कशादादञ्जेः कींजिकोकांजिकीवीरमिनिवन्धनेरिः हि
गुनाम्नि॰ सहस्त्रवोधातुस्कगन्धकोनशीलमस्यसहस्त्रवेमीणिनिः डगु
प्रतिरूपिजतुकेवाहीकेउक्तमेवहिनोतिविलीहिंगुपलाण्डवादिः रमय्

वाहुलकादठचुरामठं हिंगुपत्रांतत्पत्रैकारवी प्रागुक्तापत्रीववाष्पय
तिनत्कर्णोनीतिणिव॰ पवाघव॰ वाष्पी वाष्पिकाकवीप्रागुक्तापत्रयुनपि
हरिद्रायोनिशाहानिशावावकाः सर्वेएवकालेत्यर्थः कञ्जातिकलीरिन्यु
पधोदरादित्वादीर्घः कञ्जलीपीतवर्णित्वात्पीतहरितवर्णोहरिः अ
वः हरिद्राति हरिद्रावरवर्णयोगाद्वर्णिनी॰ समुद्रोत्पन्नलवणेसमुद्रभवे
सामुद्रंयल्लुलवणं तत्॰ अदीर्घक्षीरत्वेन॰ दीर्घमदन्तक्षीरुमस्मादन्दी
र्घकस्कन्धेवस्पतिवमिवमक्रिववतरशिव॰ सेन्धवेसिन्धोर्भवेसेन्धवः शी
तेशिवेकल्याणकेत्र्यादिशेषणासमासः मांसवत्मीढः मांसमठः सो
वउइतिख्याते सुष्ठुवक्तेदीप्ते दक्षादित्वाक्तस्य नत्॰प्रज्ञाघृणि सौव
र्चे॰ श्रुस्रोतांसिव्याप्नोति श्रुवे नोवनेःकुन्नुवर्के नयोर्द्वेश्रुस्नुवक्
तत्रमेवकोतिल्के तिलतिस्निस्यतिनिवः तिलशरेन रुषावचेउपंचय्य

नेनिवइवनिव्वके शुभ्रवणगुडिकायाःखण्डविकारेइयं मन्त्याणइ
रमन्त्याणी शक्खादिः फाल्यतेइत्यान्तर्गम्यतेप्राप्यतेफलितं शक्क
रायी शर्णानिरसनावैरस्यंशिरःकरन्शक्करा सिनोतिवध्नातिसित
खिरसाइतिख्यातेहयं कूर्चिम्यस्तघोगात्कूर्चिकापरतश्चीसमासः
रभ्नःखण्डस्यषोडशपलानि शाल्यप्रनिभेरसमानानिनसासाद्धिना श्र
यक्कनेतिमध्यमस्थीमआईभावेत्युत्तेमनेनिशेषतश्चस्थीयतेनिष्ठानै
वासिनावबेर्वासितमारभ्यविलिंगाइत्यः शर्जपलमांसि शर्लेरुनै
संस्कृतैशर्नात्याकइतिगर शर्नाखनै शर्नोखाद्यत शर्ब्यैतेनसंस्कृत
मित्यर्थेभटेभनोभटेरित्रबभटित्रै स्थालीसंस्कृतं घनउर्ध्वंचेवर नत्रास
स्कृतमित्युए इत्रपरसारिवुन्कोनेमनेशकवैरानीनेप्रतीतं उपस्था राम
यिकेनसंपन्नमुपसंपन्नं श्रनिषकंयत्नतेमनेशस्त्रस्वसंस्कृते १८२

मराद्युक्तभन्नूजलसुक्तंचक्कनयो४पिछामन्कामराद्यैतघोगात्सिद्धेवै
वेक्तिवैलन्देनैपचभवति विजेरिनविशिष्टेनै शोधितान्नचक्कनादौ
संस्कृशोधितेवक्तिते विक्रतोवित्यतेसम्यग्ज्ञायतेविनीसंज्ञाने विनःस्म
रश्चविक्कनै मावल्लीसरतिमाशरेउपदेसर्त्तेबीहुलकात्रक श्राकारलोप
ममशी स्निग्धनि स्निग्धं भावितवासितेसुगन्धिइत्यैपरिक्कनचक्कने इत्यत्र
केआइत्यत्रपरंपोलनिरईतेतेननिर्वृत्तइत्यर्थेइतपोन्नेः उषतुजायीकश्र
मूषः वत्राईनिख्याते ऽग्नेतमर्स्पन्ते वजवाजिभस्मिने कर्म्मणिाद्यत्रला
जः पुंसिबहुत्वेवर्त्तन्ते कृतुहिंसायी कनेनकृतमस्कने विषिटे विटनि
विस्तारंगछनि प्रलरणाश्रकेनपुपकपाकाइतिनिपातनात् प्रचेरकसंप्रसा
रणेच पृषुकः विस्तारणानिश्चीयते नेदिनिद्विनीस्त्रीवेनिवक्तिनेइनविधि
रविकश्चिवेनिविषिटः भक्ष्यवेषानाः बाहुरम्यस्यश्चिम्बोराइनिणाः स्त्रीभू

अ॒ग्नि॒ वीतिहोत्रं पुनाति नीपादयश्चेत्निनिपानन्नार पूपः नपूयते अपू
पः पूर्ववत् यद्वा अपपूर्वाद्पतेर्बन्धेर्कः संज्ञायां माणुरिमनेश्चपोप्पेको
रजोपेपूपः पिष्टपूपानघोगानपिष्टकः दधिभुक्ताः सक्तवः कारभाः केन
जलेनरभ्यतेश्व रभेरशब्दे इतिनुमकरभाः भक्तेषट अभिष्यानिसुटि
नेनुक्तश्चकारपकारत्वेपि सम्पद्धित्वे मिस्सा भजेः क्तः भक्तो अर्द्दनुमर्शोप
इत्यसुन् अर्च्यः अर्देः क्तः अर्न्न अर्दोननश्चनिनिपाननानत्वम्बीभावः उनत्ति
उन्दे र्नोपश्चेतियुवनोपश्च अौदनः दीव्यन्तिक्रीडन्तिदिवेदिवेदीव्यन्ति
भ्यासस्येतीससदीदिविः दग्धस्यदुग्धादेशः डाढौनिरव्याने । कुत्सितानि
स्सामिस्सिद्दा वातुव्यकाद्दस्यत्वंच दहेः क्तः दग्धौघोगान् माउदनिरव्याने
सर्वधीरसोत्रसर्वनसामडिमूषायीपवाघवमडि भक्तसमुद्रेमरोउमस्पनि
मसेवाहुलकात्रजेरत्रिन्यत्रन मासवासिनाभं पूर्वीनकर्म्मणिवत्र श्रावासः

निर्द्रवेस्त्रावोः निस्त्रावः डोडीरिरव्याने ॥ इतियोडिमिश्रीनवडियवागू
युस्तूवविम्पइत्यादिना श्रागूय यवागूः उस्तूपोगादुस्त्रिका यद्वा उस्ता
राद्धातश्राल्लणकोस्त्रिकेसंज्ञायामिति निपातनात् त्रापाकेक्त त्रत्ययस्त्रा
णः पुत्रोदिनिष्पन्नेविलेपीडोषः मंगवजिलक्लिन्नेनवाक्लन्नस्यात् तेघातो
रधिकरला गव्ये सर्व्वगवाऽपि व्यंखलगोरथादितियत् गोमयेगवां विष्ठो
पुरीषइतिमयट् गोमयम् करसीडिरव्याने तत्रोमयंविशुद्धं कर्कीषः की
यते शोषायक्षिप्यते कृ कर्षशामीषनकर्कीषः दुग्धे दुहेः कर्म्मणिक्तः दु
ग्धंक्षीरंश्राद्युगुन्नीपयश्च पयोविकारेदधिन्नक्रादौगोपयसोर्य्येतिपय
सोविकारैः पयस्यंकिंस्कादित्यादि श्राज्यदध्यादि पुनादिवदधिद्रुस्पंदप
त्रीणने श्रध्यापयश्चेतियत् घातोर्वनमागमश्चत्रत्ययस्यस्कागमः क्त
स्करणदीप्त्योः कर्म्मणिक्तः हुतम्जुहोत्यनेनहविः श्रग्नित्रिपिजुहुपि
दिभ्यइसिः श्राज्यं श्रनक्ति श्रज्यतेः संज्ञायामितिकाप सर्प्पतिसर्प्पिः एवं

वाहिसः नवनीते नवनीतकोवनीतेनवनीत इवनीत इति ज्योघोगोदोहो
इवैद्यते हेयङ्गवीनंज्यःशरागोदोहेनेनसहसुपेतिसमासः हेयङ्गवीनसं
शायीशीतनिपातनान्हियङ्गुआदेशःवत्रप्रत्ययश्च रणाहनीद्यते कत्रशेभ
वंकात्रशेयं इतिकत्रशिकुक्षिवस्त्यस्तोहेयत्रिभिदत्र श्रीस्टेप्रागुक्ते गो
रसोदुग्धं नहिकारणत्वात् कार्यकारणभेदान्गोरसः नके पादम्बुनके
नकेहसने वज्रेद्रेत्यादिनारक्ष श्रद्धिउदश्वेनउदकेनस्वयति उदक
स्योदःसीत्यादिनाउदादेशः निर्ज्वरमथितमथेठक्कमीणान्तः दधिमथेभ
उ सक्तुसक्तिनीत्यादिनानमठंप्रागुक्ते आपेयंपयःपेयूषं पीङ्पाने
अन्योन्योपीतिवीविपेःपूस्हिंसायीङ्गुपधात्कः पेःपानेनत्रेपूमोऽप्यपेयू
षः रयंवुभुक्षायां अशितुमिच्छति अशनाया अशनायोदन्यधनायेतिनि
पातनान् भुजेःसनिभुक्षा हुवेकिए हुन् भागुरिमतेहुश्चापि कत्रत्रे

रसुश्चदने वन्नासः केनजलेनवर्त्तते कवर्त्ती सम्पीत्यैकपात्रेपानेसहपीतिः तु
ल्यैवतत्यानैवेतितुल्यपाने स्त्रीसहभोजने सखिः सहजग्धिभोजनं नेतुर्नौ
हजकात्रजोपः पिपासायां उदकमेच्छा अशनायोदन्यधनायेतिनिपात्त
नात् उदन्यासनिपिपासा तत्यधातोःकिप्तटच्चेतितर्षी भोजनेजग्धिः अदो
जग्धिरित्यादिनाजग्धिः वमुच्छर्दिमुक्षमुच्छर्दने ज्ञिमुङ्निपठंतिकेचित् व्युट
नेमने क्षिपतिधातूनामनेकार्थत्वात्क्षिपे भोजनार्थत्वात्क्षेपः आङनाभा
ङ्गः उपसर्गादस्त्यप्रत्ययोश्चेतिपदादस्त्यादेशःनिवसः अदेरप्रत्ययेश्नो
दः श्यैत्यशौचयोर्नौ सुहितस्तृप्तस्तस्यभावःसौहित्यं सुगश्चरे उच्छि
ष्टे फल्गनौ कर्म्मणिगुरोरः केणा श्वयंभुङ्क्ते ततःसमुक्षितेभुक्तसमुक्षि
तं पूर्वकालकेतिसमासः श्वभ्रमिश्वानत्रिक्रमेश्वेरा विशेषतो क्रियायाःस
ङ्गमेतेन काम्यतइति कमेरिउत्नान् कामी एवंश्रकामे सुगन्धादन्यैनव्यायते

ञोये गोपतिगोपः ञातोनुपसर्जनकः एवंगोपालः ञासमन्ताद्गोः ञास्तृणा
न्ति ञामीरः वत्सवत्सेवत्सो वत्सेः संवरणात्संगाद्वत्सरः गवीश्वरे गो
महिष्यादिकैपादवत्त्वेन पादेषत्वेनसंख्यातिबहुव्रीहिः पादवत्त्वमितिकै
यटः मद्गुनीपथमंगोधनमभूदितिवार्त्ती गवीश्वरइतिकाकाक्षि
गोलकन्यायेनपत्रापिसम्बध्यते गोमानमनुपि ज्योत्स्नातमिस्रेत्यिनि
पानन्तगोमी गोसमूहेद्वयं गोकुलगोधने ञष्टउक्षोज्नुनमितिवः
ञासितऋषीनं वृषभेउक्षतिसूत्रादिनास्थितिसिवतिउक्षा वाहुल्या
न्नुनिवृसीत्यादिनाकनिन्प्रत्ययेनिमऋषीकरोतिमद्रः स्फायितञ्चीति
रक्वचेवर्द्धयतिपृथ्वोदरादिःवलीवर्द्दः ञक्तिञ्चषीगतौ ञभीक्ष्ण्यतु
ष्णौ ञभिक्षणंभुसिइत्यादिनाभव ञभ्रमः एवंवर्त्तीतिवृभ्रमः कत्र
त्ययेवृभः ञनोवहति ञनसोऽशेतिसत्पडः वहेःसंप्रसारणी ञनड्वान्

नाम १९५

सुरभ्याञपत्यंसौरभेयः गच्छतीतिगौ गमेर्डोइतिडोत्यये टित्वोपे उक्षा
सहतौष्ठक्कं गोत्रोक्षोष्टभ्राजराजन्यमनुष्याजावुत्र गवीसमूहेग
व्या खञ्गोत्रयादितियत् इत्रक्कुघखेत्रत्यये गोत्रो वत्सानीवृन्दके
वात्सकः धेनूनीसमूहोधैनुकः ञविलहस्तिधेनोष्ठक् वृन्दोक्षे जनस्था
सोगोष्ठेतिजनपदः गोत्रनिंदितत्वकीर्तिष्टक् उत्पन्नउक्षोजोनोक्षः ञवतु
नविवतुरस्तुवहेनीतिनिपातनात् दमन्नार्हे दमेःपोनुपधादितियत् दम्यः
वत्सोक्षश्चदमेभ्यस्तनुतेइतिष्टरक् वत्सरः शरादीनांयोगप्रारंभ्यः ञव
भोपानहोर्न्यः नेमनिद्रजनिगर्त्तिः वनुदाने नेमन्नाडुः वराः वाहुल्यात्सलो
भावोऽस्यढः मूलाः स्त्रीनस्यात्सीवाने गोपतौपुमानिनिमेदिनिः मूर्द्धन्या
दौढान्तप्रकरणे शाठइत्यन्ये शमेडः गवीपतिगोपतिः इषाइच्छयावनीतिङ

दूरः स्कोधप्रदेशेवहतिवाहः गवक्षस्तनः सास्त्रावारयोःस्त्रियामितिविश्वः नक्षुत्
तनासारन्ध्रे महिष्यादीनसनासिकायांतुसिकुड्डेखितिनसौनसनस्तः यद्वा
सेःक्तःनस्तः आगमशासनानित्यत्वाज्जिडभावः नसकौटिल्ये नस्तीजातमस्यइत्व
नस्तितः नस्यतनूनेदितिनस्योरः प्रष्ठौहगामिनि पृष्ठेनवहति वहेरौणादिक
प्रष्ठवाह युगस्ययुगेकाष्ठस्य पार्श्वगेवहतियुगपार्श्वगः नद्यवहनक्षमे युगादौ
नीवोदरः युगीवहतियुग्यः प्रासंगीवहतिप्रासंग्यः नद्यहतिनद्ययुगप्रासंगमिति
यत् शकटंदेताशाकटः धुर्वहे धुरोयड्ढौ धुर्य्यः धौरेयश्च खःसर्वधुराद्यर्थिकेख
धुनीणः धुरंवहतिसीरायीभवद्दीभारिइत्यादिनाखवमुम् धुरंधरः सर्वधुरात्
पूर्ववत्खः निनस्त्रीगवी महाश्वपत्नी माहेयी स्वंसौनभेयी गौउक्षौवंवमति
क्षीरमस्यी स्फायितञ्चीत्यादिनाकसंप्रसारणंवी उस्रा माताऽक्षा अर्जुनीवर्णे

MEMORIAL

नाम
१२६

उक्षःऽीवबर्जुनी नहन्यतेश्रद्धादयस्येतिनिपातनात् रोहति प्रजायतेरोहस्त
द्योगाड्डोहिनी गोनुमान्नेविकीनी वेगच्छति उक्षशेयेइत्यनेन श्रयणीभमा
त्रेत्योपः वर्षाद्भिमेदान्शरणीधरणादयःसंज्ञासु द्विवर्षागोर्द्विहायनीदे
हायनेप्रमाणमस्याः श्रीहियस्याऽनाय्यहीनिचुक द्विहायनाद्विवर्षेत्यत्रविलक्षति
नित्यमितिऽनोचुक वैद्यावशास्यानड्वान्श्यनेकाम्पनेऽविवशा वन्ध्यातिप्रसूतिरन्धा
श्रद्धादित्वाचत् स्वरुभविनोका श्वगतिनैतोरुमयत्यैयस्याःसा योगोरुद्य
मेनाकीतासासंधिनी सम्यग्धीयतेसन्धोगर्भिनद्योगात्सीधिनी गर्भोपघाति
नीविशन्तिगर्भं इरावतरेहनवेहद्धिनिपातनात् प्रजनेप्रथमगर्भग्रहणे धी
उंकान्या उपसर्य्यैव उपसर्य्याकान्याइतिनिपातनात् यावत्प्रसवंगर्भिणी
साप्रष्ठौही प्रष्ठंशेवहति वहेरेवंनिपातः वाऽऽउ श्रन्येवन्यद्युइतिरुढिः य
स्यावैवनादिकंक्रियतेसावैडी सुखेकतोनिसुकरा हयंगोविशेषे रहस्यनिपेर

शुक्रा परशरादिश्वेशुः किनुभूयः कास्वकानीनोवत्सः नैनुन्तः नघोगात्
वक्कयनी वयक्कोऽयरमस्याः यत्रोपेनैनुन्तः इमेवयन्तिधेनुः वेम्बादयन्ती
तिनिपानन्नात् सुकुशनोच्यरहारोयस्याःसुवृत्ताः पीनमूधोयस्याः उधसोऽन
ङ्पीनोन्नी पीवरःस्थूलःस्तनोऽस्याःपीवरस्तनी वन्धकीस्थिना धेनुव्यासेक्षा
यीधेनुव्यानिपात्यते समीसमोविजायतेशमिवःसमीसमीनानिपानन्नात्वुक
प्रत्यप्रसनागोः उधसिवहतिपयोऽनेन वहेर्दोहीवश्वेतिसंप्रसारणंउवः
ओप्यायीवृद्धो श्राऽपूर्वस्योधसोऽतिपीभावः ओदितश्चेतिनत्वेश्रापीन की
वकैश्चतिसह्रीच्छ्युक्त्वयोक्तः शिवकोनिपात्यते कीलवैवेस्वार्थेकनकी
वकः दोग्धीतिव्याख्याने घनिवहिभ्रिर्गमनेरान्नैश्वसरात्ने वत्सघोटकादि
वरणवज्जो ज्ञेवदामनी प्रेक्षाघणि वहीनिव्याख्याने विशाखामुजानक
रणान्तं विशाखाचोदाम्पा यतोऽविशाखा चयोगेकुरा दैत्यनिगर्गरी यद्वा

गिरनिविवद्वित्वेगौरादिङीश्च गर्गरी उष्टेचत्वारिउच्यतेरघतेमवामिनि उव
श्रस्यःकिरतिक्षुद्रउष्ट्रकामतियूकादित्वात्कःश्रन्नागमः ऋमेनकःमर्यति
पवाघवमयः महदृक्षमस्यमहाऋक्षः उष्ट्रशिशौ किरतिक्रियतिमीरां शरट
कृसतिभ्योऽभ्रकरभः दारवैःपादवैदनेयुक्ताःकरभाःशैखवकाः शैख
वमस्यवैखनैकरभेतिकन् अजायौ अजति पवाघवि अजा अजाघन्टिति
निर्देशाद्दीभावोनस्यात् अतिपत्रादिकं छोद्दने छागाडिभ्योगक छागः
जातेरितिङीषन्छागी छागस्तुभ्रातिकस्तुभः तुभहिंसायामित्यस्यकघत्यये
तुभइतिसवर्त्तं छागउक्तः क्षिपने छागन्नस्तश्चेतिकन् छागवत्कः अज
श्छाग्यामुक्तः मेऽइतिनिपात्यते मेहतिमिहसेचने हिमेतुमिवश्वमेराऽः हन
मेराघः मेऽइत्यन्ये उक्षोभाम्यतिउरभः अन्योभ्योपीतिऽः नैनुन्तःसंज्ञेपः इ
यतिश्रन्तेउरेतिऽवान्तादेशःचपरश्चैव युवऊरणाः युरणियोगाद्वणियुः उ

राणि यु स मिश्रनीनिमेषः पवाघव वर्षनिरुद्धिः शरीरो ल्वपार्षायश्वेनि
मिपान्मान् इनप्रेरणोरावुच रेफस्यडः श्लकारडकश्च गोत्रो क्षोष्टो नर्धनिखु
न् श्रीयुक्तौ श्रीरभवौ श्राजकै पैवकैगईमे वक्रयोगाबकीव्रान श्रासंदीव
क्षीवबक्रीरदिनिमिपानना वल्लयेउपहारायहिनतुष्टिवलिवटे मठज्ञवा
लेयः नाभस्तिशरायन्ते ज्ञयभवदभवगासभागईमारव खमुखरोपिस्या
दिसर्वस्वे श्रनिमुखरत्वयोगान्नरः खमुखनगेनिरः श्रस्रौवनिजि वणि
न्नीमनाजावशिरशापादेहस्रन्पोवभूवनन्यरणीनेवानिज्यशास्त्रेभूमादिभ्य
श्वनि वैदेहकः सार्थानसाधनोवहन्निसार्थवाहः वनगतौ वणिंगमिनसी
त्यादिनाविवक्यपरान्तवनेशब्दैउपपदेयजेःसप वणिज्या क्विपिवणिक प
त्येनाजीयन्ते यरापाजीवः आपणाः क्रयविक्रय व्यवहारःनयोगादापणि
कः ठन नायिकविक्रयिकौ विक्रैनरिविक्रयेणाजीवनि वसुक्रयविक्रयाद्ठन
वस्त्रक्रयविक्रयाद्ठन् १ क्रयविक्रयेनजीवतिक्रयविक्रयिकः।

सैद्धानविग्रहीतनिमूलीनाबप्रत्ययः क्रयिकविक्रयिकः क्रेनाविक्रयेतुरु क्रय
कः वाणिज्ये वणिजी कर्म्मवाणिज्यं इनवाणिग्भ्यांनेनियतवाणिज्या मूल्ये मू
ल्येनानभिमरणीयेमूल्ये नीवरइत्यादिनायत् रसत्यत्र वधिरसिचाद्यैभ्यो
णाइनिणाः रसः श्रवसीयतेऽनेनरसत्व श्रवक्रयः मूल्यधने निपूर्वोद्वेञो नीवी
वनिडः दीर्घवैत्वङीषौनीवी परियणपनेरव्यर्थप्रयुज्यतेपरियणाः पुंसीतिघः
मूल्यधनेसुगमेव मूल्यधनादविकैवाभः परिवर्तनादानेप्रतिदाने दक्षाश्र
दानेपरिदत्यतेपरिवर्तः उपसर्गेघञ्नीतिदीर्घः निपूर्वोवेञोऽवायनप्रज्ञाद्य
णोनैमयोनियमः निक्षेपेदर्यं उपसमीपेनिधीयतेउपनिधिः न्यस्यते
न्यासः प्रतिदानन्तुरूप्येनैतस्येववस्तुनोपितीतदर्थेतीं क्रीत्वैतदर्थइति
निपाननात् क्रीतव्यमात्रकेक्रेयं स्त्रीवेसत्यायती श्रवश्यंमयेदंकर्त्तव्यमिति
सत्यकरणीसत्यापती श्रर्थवेदसत्यानामापुरुवक्तव्यः सत्यंकारइत्यत्रकारे

सन्त्यागरस्येतिसुमसन्त्यादेशपरइतिडावल्त्यालुकि हेविक्रयणक्रियायोदि
पतीविपणःएवंविक्रयः आदशसंख्याःसंख्येयेवर्त्तन्तेएकाघष्टादशीयावत्
विंशत्यादयःसदैकत्वेसंख्येयसंख्ययोर्वर्त्तन्तइत्यर्थः यथाविंशतिःपुरुषा
गवीविंशतिरित्यादि यदातुभेदविवक्षायांसंख्यान्तरस्यापिभिन्नेयेविंशत्या
दयोवर्त्तन्ते तदासासाधिकवर्णादुपचारेण नाम्नोदिवचनबहुवचनेभा
विनः हेविंशतीतिस्त्रीविंशत्यः सामान्याधिकरणाभावेविशतिर्गवामे
वंभवति नासुविंशत्यादिसंख्यास्वनवतिपर्य्यन्तीस्त्रियांविंशत्यादिअष्टाविंश
तिशदादयावत् एवंत्रिंशदात्मकाद्वात्रिंशयावत् एवमन्यत्र पंक्तेःशतसहस्रा
न्तासंख्यादशगुणोत्तरज्ञेयं पंक्तेर्दशगुणीशतीशतस्यदशगुणी सहस्रमित्या
दिपंक्तिविंशतीत्यादिनिपातनात् चत्वारिपरिमाणो बाहुल्यकालौतैलुनयो
नः नस्येदमानयौनवं पौनवमितिकेवित्पाठः दुहःकस्लदिकारोक्षेत्यनुवर्त्तौ नाम्
पञ्चविंशतित्रिंशच्चत्वारिंशत्यंवाशत्यष्टसप्तत्यशीतिनवतिशतम् ॥ सौ १८५

मानंवयःदुरश्च पीयतेमेनयाय यैः पाय्यसाधयेतिनिपातनात् मीयतेपरिमी
यतेमानं मानंत्रिधा अङ्गुलिप्रस्थतुलाभेदात्तत्रतुलाग्रहणोन्मानमुप
लक्षणे अंगुल्याहस्तादित्रस्थेनद्रोणादिः गुंजापंचमाषकाःशास्त्रीय
माषकाः दशगुंजाकोमाषइत्यप्यस्तिनत्रिंबासायाघपदोपन्यासः नोया
उन्मानाश्रकःप्रागुक्तः कर्षस्तिमाषादधिकेकर्षः पलंकर्षचतुष्टयं पलंग
तोपवाघव हेस्त्रीकेसुवर्णात्विस्योसुवर्णीयोगानसुवर्णः विस्यनेउन्मगेनि विस
उन्मगे इसीत्यादिनाविस्नः नत्यनैकुनविभ्यःकुतुदेशेविस्नःकुत्सुविस्नः प
लशतीतुल्यतुल्यउन्मानेकःविंशतितुल्याभानः वीयतइतिदशभानाआढिनी रा
करेननेयोभारःशाकटःसवाविनोभारः काहोनइतिस्थानेइतिभागीरथीव
स्तुनस्तुसुवर्णनाम्नादेःशास्त्रीयः पंचरूशानीमाषः राजनस्तुद्विरूपानको
माषः इदशेःखोऽसमाप्तेर्व्यराजतुः कर्षस्तत्स्तुनआपनोव्यवहारेकार्षापणः

नो ४

को

अन्येषामपीति दीर्घः कर्वेसत्वात्विकत्वादभ्रमिकादिलाङ्कक्काधिकः प्रधानः
स्यात् द्वाविंशतारूशानामी राजतः कर्षउच्यते तत्रैकवीरैः पुराणकाधारणो
प्रपुज्यते तास्विकारस्तात्विकः अत्र पैवमिः कृशानैकः तात्विकेपराः प्रधा
गुक्तः परापतेनेनपराः द्वादशीगुञ्जैमानं आढकं आढोकते षोदशादिः अर्द्ध
द्रोणउक्तः खत्रैर्ज्ञम्बादयश्चैतीननस्यात्खारिः डीषखारीव वनुवाट्वे
द्रोणः विंशतिद्रोणः खारिविंशतिखारीकोवाहः अन्येखानीपदोमानीमानीपदो
द्रोणः द्रोणपादआढकः आढकपादप्रस्थः प्रस्थपादकुडवः कुडवपादनि
कुञ्चकः सुवरिनइतिख्यातः द्रव्येदुरिवद्रवीद्रवीवमध्यमिनिपातनात् विध
तेलप्यतेनाः विलैं विलो मोगप्रत्ययो रितिनिपातनात् स्वपतिकुरेस्तस्येदंत्वा
पनेयंप्रत्ययो पत्यनिधीत्यादिनाढक विघतेनिघते विधिकशीत्यादिनापत्र वि
ष्यैमघतेस्तूयते वाहुल्यकात्पत्र विषये वनधान्येऽविधने वासेउपत्यये वस्त्रा

जहीनेभाग्यवनी लोनिर्वेतिश्रेन्यप्रत्ययेहिरादेशः हिरण्पेइरनि इहहिनेभ्यमि
नवइविती दिवंशन्यैस्नायने घुसु श्रर्ष्यनेश्रर्थः वानेऽरः विमवनिविभ
वः कूयनेशदायनेकोषः वाहुल्यानमः कोशइनिशदभेदे रुनारुनेहमन्
ये चटिनाचटिने कोषोहिरण्येव नाम्पांहेमन्प्याम्पोयरन्यैरन्यैकुप्यंआहत्ते
रूप्यं रूपादाहतप्रशंसयोरितियत् चत्वारिमरकतमणो गरुत्मनइदंगारुत्मते
मरकेनतत्प्रनेनमरकतं श्रेष्ठोमीनिडः अश्मनोगर्भोयोनिरश्मगर्भः हरिद्रणो
मणिहरिन्मणिः रत्नेपद्मरागो शोणोवनइत्येवंनिशोणरत्नं लोहितरत्नात्वा
रत्नोहितान्मरणविनिकन्लोहितकः पद्ममिरागोऽस्यपद्मरागः सुक्तेशरिक्षा
दनयासुक्तेः सुक्तासुक्तेरमौक्तिकं विनयादिभ्यष्ठक् प्रवाले विशिष्टो
द्रुमः विद्रुमः प्रकर्षेणावयतेप्रवालः रत्नेमणिमुक्ताकेजातौ रत्नेत्तनर
त्नमणिः प्रागुक्तः सुवर्णं सुष्ठुसरोगतिस्वर्णं सुष्ठुवर्णोऽस्यसुवर्णं कर्तनिरीष्य

ते कुत्रादिन्योचुनकनकं हिरण्यमुक्तो हिरण्येमुक्तो हि नोतिव्रियते हिकुन्योमूनिल
हेम हरतिदीप्यतेहारकंतप्तनेदाहमर्हतितपनीयं शातकुनकाम्निपद्यतेनयं शातकुं
भं अनुशतिकादीनी वेत्युपदवद्धिः शातकौम्भमिति स्वामीगायंान्नवीगांगेयं शु
भ्रादिन्योक। यंगर्ज्जसंधुवंगीगापावकादीप्तंतेजसम्। तेन्नर्घपद्यतेन्यस्तो हिरण्यंस
मपद्यतेतिवायुपुराणम्। व्रियतेनस्मै अन्येन्योप्रीतिमनिनेकर्षतितेजसादृप्यतिम
हारजतंकेवतिदीप्यतिनच्यादित्वातस्युः नेरुन्नवद्धिः काम्बनेनोवते अजितुजिरु
वितिसीकुरुवतिमर्कसुकनं स्फूर्जीनोनामजम्बूद्रुविवर्गतोपैजम्बूद्वीपस्तत्फ
लरसेनजम्बुनामनदीजम्बूनदीतज्जलस्पर्शान्मृत्तिकास्वर्णीभवतितस्मेत्याल
जाम्बूनदम्॥ अष्टौलोहाः॥ यदानिस्कन्योन्यस्य अश्नतः सेज्ञायांमित्यात्वे अश्नायदं।
कुडलात्पर्यथद्धिरण्यंततः रीगीकनकंरीगीनामकनकंनामरूपमित्यनेन भूषणंकन
कंरीगीतिनाममाल्याम्स्वात्तोपित्तथावत्वाणः वर्षवरसम्हामिवान्नः स्थितापारिमा
णंरीगंहेमकूटमिति- पंचरूप्यंस्वर्णापेन्द्रयादुन्निंदितोवन्नोस्यिदुवर्न्नम्। रञ्जपति

पक्षिरक्तिन्योकिंदित्यत्तवरजतंरूप्यमुक्तमेवखञ्जमाञ्जनेखञ्जपिञ्जरादि
म्यउवोलवोखञ्जारंश्वेतेशितावर्न्नेअव- पिलनेदूयंद्यीयतेस्त्रवतिवीतिः वी
ऽस्त्रवणे- अगतोअरिः क्षुत्रिनस्यकूटमारकूटः॥ आवकूटोस्त्रियांवीतिऽव्वीवि
तिरनसात्॥ षट्पात्रेताम्पतिनस्यमिवमांदीर्घश्वेतिवकदीर्घत्वेवताम्त्र शलति
शतुउच्चायश्वेतिवः उदुम्बरेम्लेछपरोसकखमुत्पत्तिस्थानेम्लेछमुखभ हेम
रूप्य अस्तुतेगत्यर्थाकर्म्मकेतिवकावतिकः कर्त्तरिअर्थे अतिशयेनवरंवरिष्ठं
उत्कीर्त्तितमश्चरमेननऽदुम्बरेनेरुऽमुजम्॥ सफलोहंलुनातिलुञ्लोहः शस्त्रयु
क्तीतीस्त्रीवपिण्डेवकलिञ्चतदयश्वेतिअनोश्मयः सरसीजातिसेइयोरितिय
व कालायसंअयतेऽकनंअयः अश्मनः सावोऽश्मसावः लोहमलेरूपंमंड
यतिनोगापहरणार्थंपुरुषरवञ्जुरादयश्वेत्पुववर्मंडरशिघ्रानकः लघुशिघ्रि
दृश्यआणक- सर्द्धस्वर्णारजतकांस्यकूटरीगसीसलोहलोहपदवाच्याः ऽजसो

योगान्तेजस्रे अयसोविकारः कौशेये अन्येभ्योपीतिङ ङीः जानपदेति ङीष्
कुशी देकावे कवनिज्वलति ज्वलितिकसेतेभ्योणः कारः कर्यतेवर्ण्यते
कारः वाचारिषरारसइतिस्थाने अस्थिरत्वात्तस्यैवागुक्ता रसइवर
सः सिंवभूत्वा वसूनः मुक्तिदत्वात् पोसंसारददातिपारदः एकीमहि
आखे अवतिधारयतिगरत्ने श्रीणादिकोज्वर् महियस्यश्रृंगमिवनामवय
मित्यन्ये वयमभ्रके अभ्रतिश्रभाकृतित्वात्अभ्रकं गिरिजंवनदसनंवेति
गिरिजासनं वाचारिस्रोतोऽञ्जने अञ्जतेनयनमनेनाऽञ्जनं यमुनास्रोतो
ऽञ्जनाचलस्रोतोऽञ्जनं सुवीरदेशेभवंसौवीरं कपोतवर्णत्वात् कपोतस्येद
कापोतंतच्चाऽञ्जनंवेति कपोताऽञ्जनं यमुनायांभवंयामुनं तुथोऽञ्जनइतिख्या
ते चाचारितुथौनीलौ नदद्ऽञ्जनं शिखिनोमयूरस्यवाजवद्रूपवारेणाअर्श
अर्शआद्यचि शिखिग्रीवंतुघनेसमंकनकंतुन्नकं मयूरपक्षिकृतित्वात्मयू

रकं कृत्रिमेजने कल्यतेऽञ्जनाय वाहुल्यादः कर्यरी दारुहरिद्रा कोयोद्भवादा
र्द्विकादारुत्यनाम सामान्येनरसाञ्जने रसःतरञ्जनंवेतिरसाञ्जनं रसोगर्भोऽ
स्यरसगर्भं नार्द्रशैलभवत्वात्तार्द्रशैलं रयंगंधकं गंधयुक्तोऽश्मागंधोरमा
श्रि गंधयोगाद्गंधः यावारिम्पःऋनगंधकः शोभनोगंधोऽस्यसुगंधः विन्यग
दिभ्यष्ठक् सौगन्धिकः सुगन्धिकइतिपाठे अतइनिठनाविनिठन् रयेकुलत्थाका
रनीलाञ्जने चक्षुर्हिनासारीरारयवास्तिवत्क्षुद्या कुलमलतिकुलानी अर्थ
महत्तात् कुंभकारीव कुलत्थप्रतिकृतिः कुलत्थिका चत्वारिपुष्याञ्जनेवीतिः
पिलंजनस्यपुष्पंमंजिष्ठामितियावत्नीलिपुष्पं पुष्पंकेतुरस्यपुष्पकेतुः
पुष्पकमेवपौष्पकं कुसुमश्चेनदञ्जनञ्चेतिकुसुमाञ्जनं एवंहरितालं पिञ्जर
तोरकपिंजरं पीतयतिन्दुः पीतनै तालमुक्तमेव अलयत्यनेनअलभूषणं
कीक्षिचारणोसुतपत्तोदरंच अत्तेहरः पीतवर्णस्यतालहरितालं कपिहरिता
लकं पत्रकं शिलाजतुनि गिरौभवंगैरेयं नद्यादिभ्योढक अर्थादपेतमर्थे धर्म

पथ्यर्ये न्यादिनायत् श्रमश्रमिकक्लिरश्रमे शिल्पाय्याजनु शिल्पाजनु वहा न्यर
से रानेः किंजदित्वाद्वुत्व रोत्वः गेश्रप्रधानोनसोऽस्यगंधरसः प्रालीपिणुशशा
उक्ताः गोऽजैस्यनिगोसादन्यान्यः समुद्फलेत्रयम् हिति ब्रीहुत्वकादीरन
हिरण्डीरः श्वेतकफश्वश्विकफः स्फायतेऽनेन फेनसीनाधिनिपाननार
सिंदूरेहय स्यैरसैप्रसानतीवत्यूरनसैप्रसानरसीवसिन्दूरम् सीसफेनगउक्त
एव सस्थिनेजसासुपिप्पि वमवस्तिस्वेश्रवनेउक्तमीदं कनसीसकं योगेश
स्यैयोगेश चर्द्धनेवङ्ग रविवपिप्पामिनिरव त्रपनेऽसिसैयोगात् श्वेतस्त्रिरि
त्रपीतुः त्रपुपिटकुटने श्वशकारिम्पोऽत्र पिटः एवोदरादित्वोत्वः नाग
इतिख्याते श्वगिनगिवगिगतौ रङ्गनिरङ्गे खादहङ्गे जातौ पिचुमर्दने वाहुत्व
कात्कुः पिचुः तूत्वनिष्कर्षेतूलः चत्वारिकुसुम्भे रमजैम्पउलारैकमलोलारै
कुसुमश्लेश्वरो कुसेनमः कुसुम्भः वह्निरिवशिखाऽस्यवह्निशिखं रज्यतेऽनेन राम
रजनं रजननजकवङ्गः सूपसंख्यान मित्यनुनासिकलोपः उणोयुर्मोसकैर २०३

वेसुतीयायुस शशलोमि शशोणी शशस्पुरीत्रवीकाशरान पुंसकत्वे त्रयं
मधुनिमन्थनेमनश्चने मनिपाटीत्यादिनाउः वश्चान्तादेशः मधु कुद्राभिर्मादि
कामिःकनाकुद्रा भ्रमरेत्यादिनाऽन्हीङ् मक्षिकैवश्रेनाभामरं वारटइत्या
दि सिक्थके मधूच्छिष्टेउच्छिष्यतेत्यज्यतेशासेःक्तः मधूच्छिष्टं सिक्थानिस्त्रवति
सिक्थस्तकनक्षिश्वके चत्वारिमनःशिलायां मनसावाच्यशिलामनःशिला सो
भुविनरजिकुनदीश्रविशिष मनसाहृयतेमनोहा गइवजिह्वाप्रतिरूपिनीगा
जिह्वा नेपालदेशोद्भवानेपाल्यांकुनदीगोनेत्युक्तेगौरादीत्वात्ङीगोना
त्रयंयवक्षारे कपिद्दशेयवेभ्यः क्षीरकदलियवक्षारः यनएवयवायनः
पाकेसाधुःपाक्यः त्रयंसाजीक्षारइतिख्याते सर्जिकानसैशकलवानस
र्जिकाक्षारः ज्वलित्यादिनाणः कपोतवर्णोयोगात्प्रशस्तोघृणाकपोतः मुख
वर्णेदीप्तेसुखवर्णेकः सोवर्चलोयुवकेप्रागुक्तो त्रयंवैशद्योवनार्यां त्वकः
क्षीरस्योऽस्याः त्वक्क्षीरा गोवनेनेत्यादिनात्पुः वैशद्यात्गोवनावैशद्योवर्ण

शोभाजनवीजे त्यनिजजे नीन्द्राण्यान्त शोतनू करणो श्यायनेसम्पूसानणोर्शनिक
नसम्पूसाएणविशकाद्दिम्योऽदन इन्द्रोमूलेमैन्द्रेमूले पिप्पलीमूले वल्ल
रस्थयोगाद्दुन वहुग्रन्थिकं विदलिविभर्लिवटिका शिरोत्पत्यान शिरश्वटि
काशिर इत्येकं नाम नामद्वयमित्यपरे शिनोराणापिप्पली मूल इत्तिरभसान व
विका शिरइत्यपिपाठ श्वेतपूर्षा जातौ श्वेतकोशवितेगोजोमीश्रागुक्ता भू
नीनोकेशाइवमूलकेश पत्रीगेलिख्यते पत्रमेगमस्यपत्रोगे रक्तसोरत्वा
नक्तवंदनमिवनक्तवंदनौ नतुनक्तवंदनमस्यशागुत्वान वचानी शुठी
पिप्पलीमरिचानीसमानार्थत्रिकटु त्रिभिनुभ्यतेसन्तप्यते त्रूयतीं विवि
वश्चो दाहो अस्मान्त्रीमं फलानि विभीतकामलकहरीतकीत्रयं त्रिफला
त्रीणिफलानिसमाहृतानि श्रजादित्वाद्भाए त्रिफला त्रिफलीतिशादिकः
॥ इतिशीश्रनुनोपाध्यायकृतौ चाख्याप्रदीपे वैश्यवर्गे विररतिर्द्वि
त्वारिंशद्वे ॥ शोवयन्तीतिशद्दाश शुवेर्ड्वेतिनिरुक्तदर्शनात्देशश श्रववश्रा

म्बष्ठाः श्रद्यमावन्तीयेषांतेश्रवन्तीः वष्ठसेवनेवष्ठिनिशु श्रशुद्धिजलेवष्ठला
वष्ठलादप्रत्येतिनिपातनात जङ्घन्याऽहिंतात पादाज्ञाताजङ्घन्यजाव एतेव्याप्य
वांडालीयावत्तिन्नजातीयमतो पित्तकत्वात्तद्रूपमाना श्रम्बष्ठादयः सैकीन्नी
निन्नजातीयात्पथिः शूद्रायांवैश्यज्ञातः करणः लेखवलिः श्रतइतिवद्रूपमा
णो न सर्वत्रान्त्रयवैश्यायांविप्राज्ञातोम्बष्ठः विकिन्सावलिः शूद्रायांक्षत्रि
याज्ञाडग्रः उवसमवायेउवत्पुग्रः वैंकुल्याद्व्रकेवैश्यात्क्षत्रियाणांज्ञातोमागधः
स्कुतिक्रियावलिः सवर्णागुप्तः श्रार्य्यायांवैश्याज्ञातो माहिष्यवमाहिष्यो साधु
र्माहिष्यः श्रन्येषामपीतिदीर्घः श्रर्य्याशूद्रयोः पुत्रः दासाचुदगतिहिंसयोः य
विब्राह्मणयोक्षत्रियाज्ञातः सूतः ब्राह्मणयोवैश्याज्ञातोवैदेहकः वणिककर्म्मो
करणयोर्माहिष्याज्ञातोरथकारोतिरथकारकः वष्ठलेन ब्राह्मणयोजातश्चाण्डालः
वैडतिवडिकोपेपडिवडिन्यामणिच शिल्पिनिकृयंकरोतीतिकृषापादिमीत्या
दिनाणकारुः शिल्पयोगात्तशिल्पी तैः कारुभिः सङ्घातीयैः सहतेर्मिलितैः श्रे

णिः कुलश्रेष्ठे कुर्यं प्रशस्तं कुलयोगात्कुलिकः एवं कुलश्रेष्ठीनामकुर्यमि
त्यादिकाः मालाकारो मालां करोतीत्यर्थे मालाशिल्यमस्य मालिकः कुंभं
करोतिकुंभकारः कुंभदिलालयतिकुलालः कुर्यंनेवार इतिख्याते पलेनमां
सेनमूत्रादिनागंध्यतेनिष्पद्यतेकार्यमस्यपलंगंडः लेपकरः सगएव चैलंत्रा
वातंतन्नतोवितंतासौत्रैवयतेचैलामश्वेत्पणेत्रवायः कुंकुत्सितेविचरतिकुवि
न्दः सूचीकर्मजीविनिकुर्यंतोऽस्तः तुल्यंव्ययोवयतितुल्यवायः सूच्याशिल्यम
स्यसूचिल्यमितिः असोविकः वित्रकोरकुर्यंरज्यतेरजंतमापद्यतेरंगोहरीतादि
मनाशिल्यादिस्तमाजीवतिनर्त्तीजीवः कुर्यंशाणकोरशस्त्रीमार्ष्टियतिशस्त्रमार्ष्टिः
असिंधावयतिशोधयतिअसिधारकः कुवर्म्मकोरपादूपानहंकरोतिक्षिपपा
दूकंतपदेणंकोकुत्सइतिकुत्सः पादुकंतवर्म्मकरोतिपरिष्कृतेतिवर्म्मकारः
लोहकारइतिख्याते त्रपाइत्यव्ययंलोहबीजमुच्यतेतत्करोतित्रोकारः स्वर्त्रकार
नाडीन्धमतिनाडीमुष्कोश्वेतिखवस्कमरवविकुत्सः नाडीन्धमः कणास्वर्णंमा

रूपेकणादः सुवर्णकारः पूर्ववत् शीरवाधंशिल्यमस्यशंत्रिशांखिक
कांस्यकोरशुल्वंपित्तलंशिल्यमस्यशौल्विकः ताम्रंकुर्यंतिछेदयंतितांम्रकु
र्दकः कर्म्मकारतन्दणंतितंनूकरोतितंतासकृत्रुंत्यादिनाकर्मनिनवंछेद
नेवर्द्धयंतिअवदः नैरुक्तरंगागमोवंद्धिश्ववाद्धिकिः तंदुत्वंदतंनूकरणे
दूकेवोनादिकंतत्प्रत्ययेत्वंदः रथकारः प्रागुक्तः काष्ठंतन्दणंतिक्विपिकाष्ठत
क्षः ग्रामाधीनसत्रधारेग्रामेऽधीनोग्रामाधीनः ग्रामेतन्दणंतिग्रामतक्षः स
तत्रसूत्रधारकेकूरंतन्दणंतिकूरतक्षः यज्ञाधणिकोरतक्षः नाधीनोऽधीनकः
पिवनापितेक्षुरसर्प्योगातक्षुरीमुंडितुंशीलमस्यमुंडादिवासेकीर्त्तिर्व्यापार
कीर्त्तिनमस्यदिवाकीर्तिः क्षुतिर्यूतिर्जूतिसातिर्हेतिकीर्त्तिर्यश्चेतिनिपातनात
न स्नापितोनापितः नलोपानावोनेरुक्तः पूर्वेपिवारतत्वात् लेखवादीनामकुम
रसितुंशीलमस्य स्नानावसप्यंलनिः रजकेनिर्नेनिक्तिनिर्नेजकः रजयंतिशोध
यंतिवस्त्रंरजमार्गसंस्कारगत्योः अदन्तात रजकः शौण्डिकेपानागारेशुं

ग्रामकौटाभ्यांधनञ्जयः इवृतसुनुषे॥५

जतान्तस्थात् · स्कावस्कारापण्यमस्पशोण्डिकः तदस्यापण्यमिति वक · मैड
स्कासमुत्वलग्वल्गीहवतिमेडकारकः छागीपोषके वृत्ते अजापालयति
जावालः नेरुक्तोऽलोपः पस्पवत् · यद्वाजातिवेगामलतिवण्णिजावालः अ
जेवाजीवतिअजाजीवः पवाघव · देवकुलादेवलकेनिगृहीत्वापूजके देवाजीव
पूर्ववत् देवानजीविकार्थेलातिदेवलः इन्द्रयालादिमात्रायांमालिरिपुमस्यो
मायाशम्बरस्येशाम्बरी · मायाकारेवृत्ते कर्म्मण्यणमायाकारः प्रतिहारोव्य
जः तदस्यप्रयोजनमितिठञ्प्रातिहारिकः नटेषरशिलालिनाकुशाश्वेनव
घ्रोक्तेनटसूत्रमधीयते पाराशर्य्यशिलालिभ्यांभिक्षुनटसूत्रयोरितिभिक्षुनिः
शिलालिनः शिलघस्यमुनेरपत्यानिशैलूषाः जायाजीवाकुशाजीवाः कुशा
श्वेनघ्रोक्तेनटसूत्रमधीयते कर्म्मन्दकृशाश्वादिनिः कृशाश्विनः भवतशिष्य
तयाजावताः तस्येदमितिसीज्ञापद्वेविशेषनित्यत्वाद्वुञ्जावः भवतजावता
पीतिवावस्यतिः नटविशेषवारयतिदिगम्बरीकीर्त्तिन्नामयतिवारणाः नन्द्या

व

DR. BHAU DAJI LAD
डाक्टर भाऊदाजी इंस्टीट्यूट ऑफ रिसर्च

दित्वात्नुः कुत्सितेशीलेकुशीलेसाधुरस्यास्तिकुशीलवः अन्येभ्योपीतिवः य
द्वाकुशीलोहविकारः तस्यालवश्छेदोस्मान्मायया कुशीलवः ऊमाद्दिञ्कैकम
ङ्गवादनैशिल्पमस्यमाद्दिञ्कैकः एवमौरञ्जिकः पाणिघादकेपाणिघ्नोवाद
यतिपाणिवादः पाणिनिहिंसुशीलमस्यपाणिघ्नः पाणिघ्नाःतान्नयतिशिल्पि
नीतिनियातनात् · वंशीवादकेवेणुघमनिवेणुघात आदत्तेतच्छीलः कःवे
णुत्रिकारःपूर्ववत् · ध्रुवमितिनार्थेपक्षिघातकेजीवानामकङ्कमिवजीवान्
कः शाकुनानपक्षिणोहन्तिशाकुनिकः पक्षिमर्य्यमृगानहन्तिकः · ध्रुवमत्तेन
मृगवित्तेनकर्त्तरि वागुरामृगवञ्चनीतयावर्त्ततिवागुरिकः एवंजालिकः मी
नविक्रीतविक्रये मृगपक्षादिवञ्चनोपायोवीतीसः कूटस्कमृगवञ्चनयस्त्रं
ताभ्यांवरतीतिठक्वैकैसिकः कोटिकः तदस्यपण्यमितिठक कार्षिकः व
त्वारिवेतनक्रीतोऽतेनवेतनेनक्रीतोऽतकः भृतौवेतनेखुञ्भृतखुकवेतन

वर्त्तति तेनवर्त्ताथेठक्स्यात् ४ सौत्र

कर्म्मकरोति कर्म्मणिभृतादिभ्यः कर्म्मकारः वेतनेनजीवति वेतनादिभ्योजीवनो
त्यर्थेठक् वैतनिकः एसारीतिख्याते दलिज्जीविकातदस्यास्ति प्रज्ञाश्रद्धाऽर्चा
तिभ्योणः वार्त्तांवहन्तिवार्त्तीवहः विविधंहरन्ति विभाषाविषयर्वी शालीनष्ठ
न्विविधिकः वैविधिकः ठकि भाविकेद्वयंसुगैरेव दशकेनीवजने विगतो
दशोऽस्यविदशिः पामानंनाशतिपामारः निकषंविनाशति अन्येषामपीतिदी घः
नीवः प्रकृतश्च प्राकृतः एधःभूतोजनः एधज्जनः निहीयतेजनोनेनः क्तः
निहीनः अपसीदतिअपसदःअव जनअपवारणो जन्यतेअपवार्यतेऽम
त्रम् एधोदरादिः जान्नः कुत्सेचाभिकुत्सः कनकुत्सकः शंनकशिनैो
शिइतरः एकादशसेवके भरतीयोभृत्यः भृत्योसैशोस्यामिनिरूप दासस्या
र्यदासेयदासेनो कुत्साभ्यो वेतिद्वक घवईतिठक् दासदाने दास्यमरणाम
सेवकदासः गोपयत्यनुकंपायांकन् गोप्यकः विघतेपुष्यतेविट् परप्रेष्य

इतिकन्वेटकः नियोक्तुंशक्तः प्रयोज्यनियोज्यौशक्तार्थेइतिनिपातनात् किं
वाकरोतिकिंकरः दिवाविभाषेतिटच् प्रेष्यइतिइषेर्यत्तात् भुंक्तेस्वादुस्थिरे रक्षि
भुक्तिभ्योक्यन्भुक्तिष्यः परिवरतिपरिवारकः परेराजनितेपरेणोवितः
पणावितःपनसम्बन्धइत्यर्थः परैरास्कन्नोगतःपरास्कन्नः परौसुगावेद ब
ङ्कमनसे मन्नेस्वपिति मदिस्तुतिमोदमदस्वप्नगतिषु अविमदः तुन्दमुदरं
परिमार्ष्टितुन्दपरिमृजः तुन्दशोकयोःपरिमृजापनुदोरितिकः शजेरजादौ
सेऽमेविभाषाङ्किरिष्यतेतुन्दपरिमाङ्क्षीत्यपि नवसतिस्थिष्यतिकवि
त्काध्येऽवसःस्वार्थेष्यञ्आवसथिकस्यकः शीनैमदैकरोगियथान
ष्यशीतकः नउष्णाऽनुष्णः स्फेदतेशीघ्रोभवतिदकंकःदसदृद्धौ
वत्यतेयाच्यतेवतेर्वेयावतेमन्दुनावदुखंवतुरः पिशश्चवयवेनाजन्यीतः
चजिसिभादित्वात्नवयेशजः पदगतौहेतुमतिचेतिहेतौर पाकयतिशापयति
पठिपाटीत्यादिनोपपदादेशः पहः सुष्ठूक्तानमस्यसूक्तानः उषाःप्रा

गुप्तः दशखाण्डालेवांडालः प्रागुक्तः पूर्वतेभवः अदोरप मतंगस्यगत्यंगमा
नेगः इतिपोनानिकाः दिवादिवसे कीर्तिर्वस्यदिवाकीर्तिः अघाभिवा नज्ञना
नगच्छतिगमश्वेतिखवमुमज्ञनेगमः निषीदतीपाघमत्र निषादः श्वानेज्ञन्कृणाय
पचतिश्वपचः अन्तेग्रामेवसतिशयवासवासिषुकालादितिसप्तम्यन्तकअ
न्तेवासीग्रहणाच्चांडालः पुण्यैकशक्तिहिनस्तिनेरुक्तोशास्पशः पुक्कशः
मेपान्हेकिनात्तः किंकुत्सितेवातिकिनात्तः नेरुक्तोमलोपः शवगतौ अविपरः
शविमन्तकेजातिबलयोरेकान्तशववः पुनमहत्वे कुत्सुपुलिन्यामिन्दः पुलिन्दः
चत्वारिव्याघेविघातिश्याच्छ्वेतिणः व्याघः मृगवधे नाजीवातिमृगवधाजी
वः मृगानुधार्थयतिमृगघादित्वात्कुः मृगयुः मृगोत्कृष्टोमृगकुक्कुरः सप्तकु
कुक्कुरकुलगोहतारःकुलकुक्षीत्यादिनाष्टकत्रकोलेयकः सरमेशब्दान्नामतस्या
अपत्यंस्त्रीत्यणष्टक सारमेयः कुकशब्दक आदानेकोकतेवाकुलकात् श्रीगि रा
सिवतिन्यन्तवः मृगागमश्वकुक्कुरः मृगान्दशति कुलमृगदंशकः शुनगतौ वुन

शुनकश्वदु श्रोश्विगतिवृद्धोवश्वयतिगच्छतिश्वन्नन्नित्यदिनानिपातनात्श्व
न सएवश्वा योगात्रश्रोश्वयो योगादुन्मतोदुन्मत्तः अनर्कः अन्यते वाप्यन्तेसो
ऽसजयादालः सप्यते क्षिप अकविशेषणसमासे अनर्कः इतिस्वामी मृग
यूकुशलेक्षनिविरुद्धश्वापस्यविश्वामृगस्तंवन्दयतिजम्बादयश्वेतिरुः विश्वक
क्कुः शून्याद्धयंशुनासहरमतेसरमा शुनः स्त्रीशुनी ग्राम्यशूकरेविडवरौतिवि
ड्वरः वरेष्टः ग्रामेभवोग्राम्यः ग्रामाद्यंतरवो तरुणपशौवकेचीरुलकादबल
वर्करः आरेवटकेवत्वारी चुदसैवादने आवोधते अस्यन्ते प्राणिनोत्रेने
रुक्तरुद्रः आछोदनेमृगानव्ययति येत्रसम्वरणे नावेद्यत्रर्थेकः सैप्रसा
रणेपरणादेशः मृगयंकिरविरुत्रासे आरेवः मृग्यन्ते प्राणिनोऽस्यांमृगश्र
न्विषोवुवादावंतः निषाघत्रमृगयापरिवर्ज्यापरिसर्ज्यामृगयाघाजागर्ज्यो
जागरणेमितिनिपातनात् व्याधव्रणेतदक्षिणाक्षैयः कुरंगकोलुब्धयोगात्त
दक्षिणाक्षः दक्षिणेऽक्षत्रीयस्यदक्षिणेमी लुब्धयोगइतिनिपातनात् दशकैवो

रेवोरयतीतिति वोरः पवाद्यत्व वोरएव वोरः एकागारे प्रवेशन प्रयोजनमस्यैक
कागारिकश्चोरइतिनिपातनात् ऐकागारिकः स्तेनोवोर्य्य युक्तादवनः अविस्तेन: योगविभागात्तष्ठन्निस्तेल्पइत्यपिदृश्यतिउक्षिपतिड्डसिदसिमनिन्योषुः दस्यु शुल्कोतिनछहतोः कनपत्योश्चोरश्चेतयोः स्कन्दतलोपश्च तस्करः मुष्णातिश्चुलमोषकः प्रतिरुणद्धि आवस्यकोणिनिः प्रतिरोधीपरान्स्कन्दतिगच्छतीत्वाल्विनिः परास्कन्दीनेरुकोलोपः पाटूरः मलयोगान्मलीसनम्तोवतित्रशतिश्रुपचत्वाकोमलिस्करः वीर्य्यवतस्यभावः कर्म्मवावीर्य्य मनोज्ञादित्वाछञ्च वोरिकास्तेनस्यभावः कर्म्मवास्तेल्यस्तेनाद्यञ्लोपश्चेतियोगविभागात्स्तेयं वो रिकाद्यनेलुप्यतेआछ्रियतेछन्नलोपश्च मृगपक्षिणाम्बन्धनेउपकरणं शलोमा दिवितिस्पतेलक्रियतेसोतिसिन्नणेछ्रीड्यतिदीर्घः वीतिसः आमिषंदत्वामृग पक्षिबन्धनार्थं यन्त्रेनिवेशयतेयत्रतत्रउन्मथ्यतेउन्माथः मन्थविलोडनेकूरोछलेन यन्त्रेकूटयन्त्रे हरणबन्धनार्थजालविशेषेवातिगच्छतिशुन्त्रादित्वाद्रकगुणामश्च

राम
३०९

योगाद्गौतम्यलिंगस्यलोकासत्वात् शेषतोपिलिंग एवशेषःशेष आदावन्यतरस्यपर्य्यन्तेसुपदेशतः मध्यतःपूर्वकोऽस्यशा स्त्रवेदत्रिमंगलम्

तुकस्यापकोऽसितेश्रीमनोहरात्मजेनकेवलेनलिखितंश्वेतपोवनेश्री रामयुजस्यात्मजस्यरूपयादीकाशुभाकोविनीदत्तमंजनपाठार्थानरस्य कृतेगायत्रुभ्यंनमः यादृशंपुस्तकंदृष्ट्वातादृशंलिखितंमया च दिशुद्धमशुद्धंवामम्रोषोनदीयते

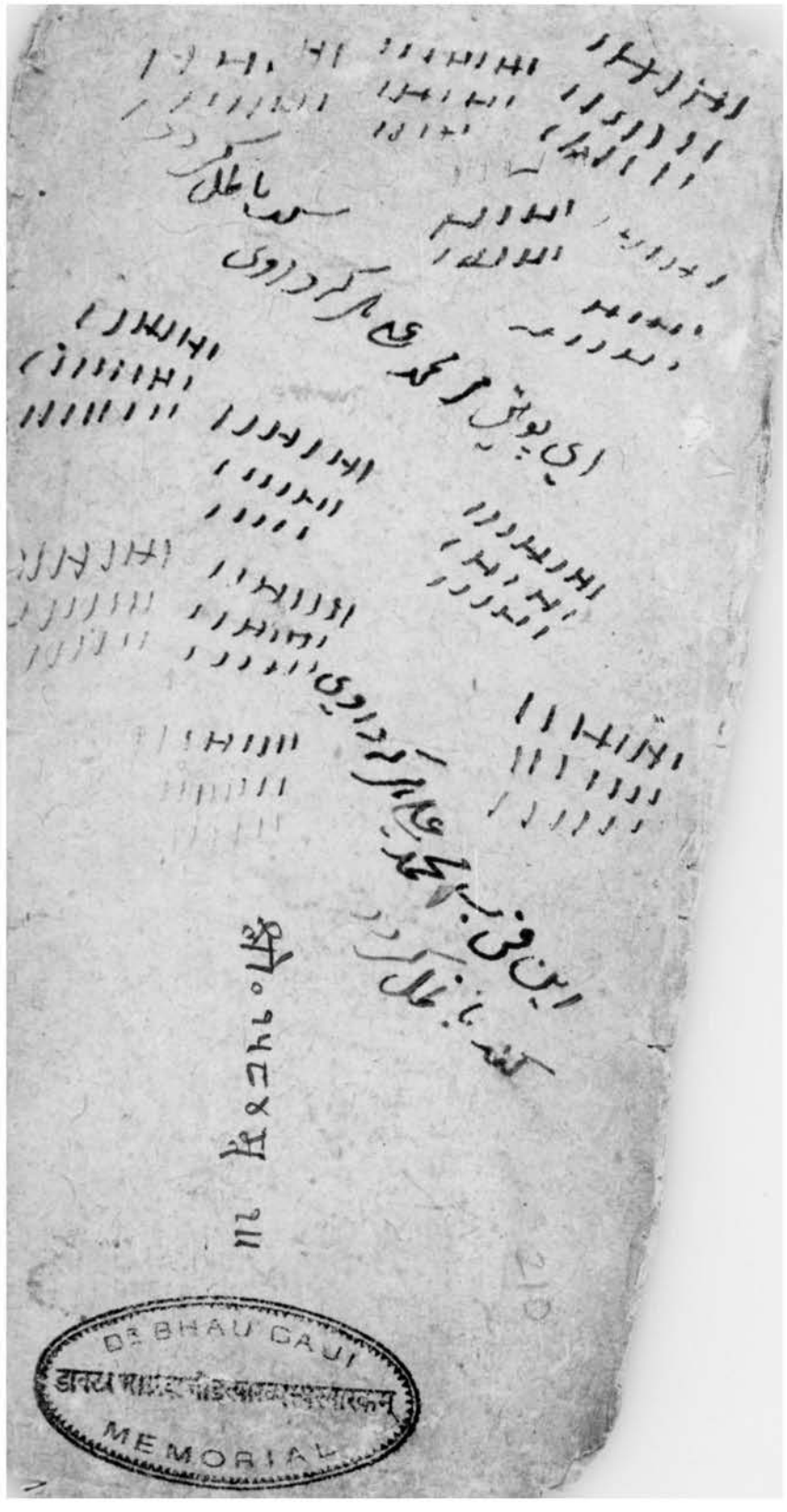
Dr BHAU DAJI
MEMORIAL